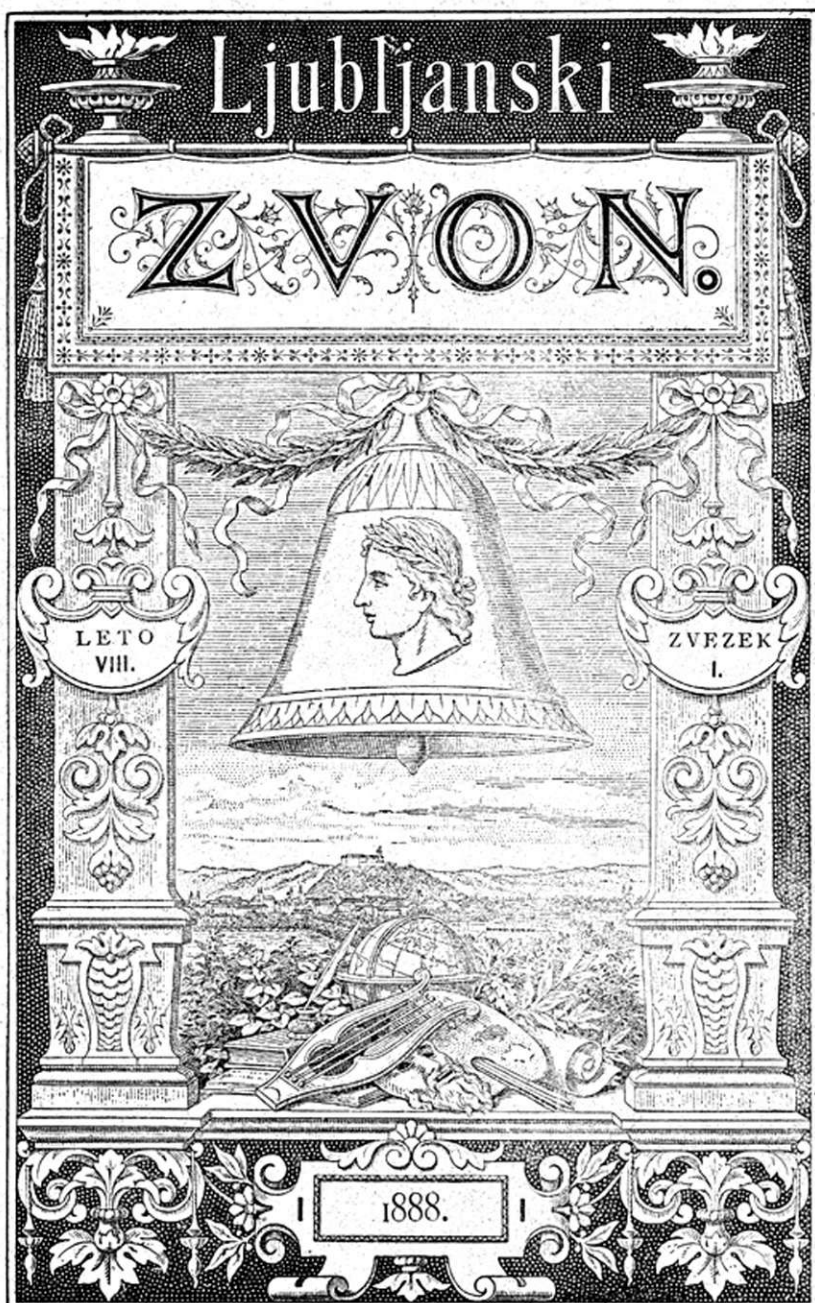

Vsebina 1. zvezka:

1. Gorázd: „Stara pravda“. Venec balad.	1
2. Josip Starè: Vanda. Povest.	2
3. K. Pirc: Iz Bremna v New-York.	11
4. Fr. Gestrin: V snegu. Pesem.	17
5. Ivan Vrhovec: Iz domače zgodovine. I.	18
6. A. Fekonja: Vila Slovinska.	26
7. Evgen Lah: Ljubljana v ljudopsnem oziru.	30
8. A. Planinec: Na počitnicah.	37
9. Dr. Karl vitez Bleiweis-Trsteniški: Kaj imenujemo holecen uma?	44
10. Književna poročila:	
V. Oblak: V. Brandl a) Život Pavla Jos. Šafařika. V Brnè 1887, 8°, 141. b) Život Karla Jaromíra Erbena. V Brnè 1887, 8°, 97	49
11. V. Oblak: Čakavski drobci z l. 1554	53
12. Listek: Bibliografija slovenska. — „Slovan“. — „Slovanski svet“. — Dvanajst večerov. — Hrvaška književnost. — „Matica Hrvatska“. — Triglav. — Učenke v petih delih sveta. — Drobstinice.	56

Denašnje številko smo poslali še vsem dozdanim gg. naročnikom in na ogled tudi nekaterim nenaročnikom. Kdor želi list naš prejemati, prosimo ga, blagoizvóli kmalu poslati naročnino, da bomo vedeli, koliko nam je tiskati izvodov, in da v pošiljanji ne nastane kakšen nered. Na upanje pa, kakor smo že večkrat povedali, lista nikomur ne moremo pošiljati.

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljanski

ZAVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. I.

V Ljubljani 1. januarja 1888.

Leto VIII.

„Stara pravda.“

Venec balád.

»Hört wunder zu!
Der baum unrue
Thet sich so sehr auspraitten.

Aus irer gemain
Thetn sy schrein
Stara pravda.

Le vkup, le vkup, le vkup,
Le vkup, uboga gmajna!
(Pesem iz 16. stoletja.)

I.

Známenja na nebu.

(10. febr. 1515.)

Solnca tri med tremi mavricami!

Glejte na nebu, ljudjé!

Kdaj je videl kdo že čudo takšno?

Kaj to poméni, Bog vé?

»Solnce prvo ko zlató se svéti,

Drugo zeléno se zdí,

Solnce tretje in največje — glejte!

To pa krvavo gorí!

Vró vaščani vkup na klic sosédov,

Sredi na selo vsi vró;

Tisoč ust zaréd boječe vpraša:

»Kaj li tam góri je tó?»

»Bog srdí se zarad grehov naših!«

Čuje pobožen se glas,

»Šiboj mahníl bo nas težkoj svojoj —

Svetci, prosite za nas!«

»Kuga, slabo leto!« méni drugi,

»Kruh nam bo beda in glad!« ...

»Kaj to znači?« — prórok kliče tretji —

»Turki nas pridejo klát!«

»Nič ne veste, kaj vse to poméni!«

Glas zagrmí jim ko grom — :

Velikán čestit stojí med njimí —

Starec, odkód? Kje tvoj dom?

»Trikrat mesec bo še pomladil se,

Mavrice pravijo tri;

V vesni bo — zeleno kaže solnce;

Solnce rudeče je — kri!«

»Kri bo tekla za svobodo zlato,

Solnca nam priča soj zlat;

Tresla se gospóda bo pred nami,

Tresel tiranov se grad.«

»Vidite v oblakih — tam gor! — vojsko?

Bog sám borí se za nas ...

Angelje na konjih — glejte! z meči ...

Skoro i naš pride čas ...»

»Čija zemlja tá? Čegavi mi smo?

Smé se teptati naš ród?

Káj je kmet? Je on li tudi — človek?

Človek mar sam je gospód? ...»

»V bój za staro pravdo našo, bratje!«

Starcu zbor ves pritrdí;

Grádu v góri črnemu nad selom

Tisoč pestij zapretí.

Gorázd.

V a n d a.

Povest.

Spisal Josip Starè.

I.

Bil je lep pomladanski dan, v nedeljo dopóludne. Solnce je prijazno sijalo in tudi toplo je bilo toliko, da je drevje že poganjalo zeleno pópje. Ljubljanska gospôda se je zatorej po cerkvenem opraviilu rada še nekoliko mudila v »Zvezdi«, sprehajaje se po srednji poti semtertjà. od gledališča do kazine, v tem ko so preprosti ljudje ob stranskih potih sedeli po klopéh in ograjah ter med seboj kramoljaje počivali od šestdnevnega truda. Vsakdo je bil po svoje zadovoljen in se dobro počutil v prijetnem sprehajališči, ki so ga jedni zvali »Zvezdo«, drugi pa »Kapucinski vrt«. Poslednje ime se je marsikomu zdelo čudno in jel se je zanimati za minulost ljubljanskega mesta sploh, zlasti pa za to njegovo središče, ki je v našem stoletji učakalo že več izprememb. Prvi čas je tu še stal kapucinski samostan s cerkvijo in prostornim vrtom; potem so vse to podrli, poravnali svet ter z akacijami zasadili javno šetalisce v podobi zvezde, ki je bilo kmalu središče ljubljanskemu življenju. Pripravna léža tega kraja je napotila gospôdo, da si je pri »Zvezdi« sezidala društveni dom ali kazino; na drugi stráni pa so v vihnem letu 1848. prav tikoma dvorskega vrta postavili stražárno národne garde.

Zdaj je »Zvezda« zopet izpremenila lice svoje; akacije so jeli sekati, a namesto njih so drevored zasadili z divjim kostanjem; stražárna pa je bila zapuščena razvalina in nihče se ni več oziral po nji, ki je bila še nedavno jako živahna po dnevi in po noči. Težek zimski sneg je udril plošnato streho in utrl strop, da se je zrušil v prazne, zdaj nepotrebne prostore. Tem veseleje je bilo na drugi stráni pred kazino. Tu je kar mrgolelo nižjih in višjih častnikov v belih prazničnih suknjah. Ponosni so bili ter se glasno in živo pomenkovali. Kakor bi trenil, ozrli so se vsi proti vshodu. Od gledaliških ulic sta stopala dva krepka vojaška hrusta v dotlej nepoznani obleki s svetlim

šlémom na glavi. Bila sta žandarja, kakeršne so ravno tedaj osnovali za novi državni red. Ljudje so s sprehajališča radovedni hiteli proti kazini, povpraševali drug drugega, različno ukrepali in si razlagali to novo znamenje nove dóbe. Lehko so si vojščaka do dobra ogledali, kajti višji častnik ja je sredi ceste ustavil in se dolgo menil z njima.

V tem so zapeli zvonovi ljubljanskih cerkvâ in oznanjali póludne. Ljudje so se po malem razkrópili in bilo je prazno v »Zvezdi« in po ulicah. Tu pa tam si srečal hlapca, ki je z lončenim vrčem šel po hladne pitne vode na kakšen oddaljen vodnjak, ali pa strežaja v modri vojaški suknji, ki je nosil na jermenu nanizane skledice z obedom za gospoda svojega; časih je mimo tebe tudi še zašumela kaka gospá v težki svilnati obleki, ki se je zamudila v posetih, potem pa je za dobro uro bilo mirno in tiho po trdem mestnem tlaku. Drugače je tedaj bilo domá po hišah. Tu so se družine zbrale k obedu, in kolikor več jih je bilo za jedno mizo, živahnejši so bili pogovori; vsakdo je védel kaj povedati, kar je videl, čital ali od drugih čul. Malo jih je bilo, da bi bili razumeli izpremembe, ki so se godile v javnem državnem življenji. Poštene in delavne meščane je zanimalo, kar so videli in kar so mogli presoditi z zdravim umom svojim. Da bodo odslej žandarji lovili tatove, rokovnjače in razbojnike, to so odobraval; tudi to se jim je zdelo pametno, da jim ne bode več treba puščati opraviil svojih ter hoditi na stražo in po težkem delu še vso noč prebijati na trdi klópi, namesto da bi počivali domá v mehki topli postelji; čemu bi se pač gospodje igrali vojščake, ko ima cesar dovolj pravih vojščakov. Pa kolike pomoči se je dežela mogla nadejati od »garde«, ki jo je vsak poulični razposajenec smel zasmehovati in s priimki obkladati in katero so trzinski fantje s koli pretepli, ko se je s pota za vajo o mraku vračala iz Mengiša.

Tako so umovali jedni, drugi pa so poudarjali drugo stran nove dóbe. Gospá Glovacka je bila povse zadovoljna, da je konec tistih burnih časov, ko je bilo vse zbegano in nisi več védel, kdo je gospod, kdo kmet, kdo sme ukazovati, kdo mora slušati. Bila je »plemenita« po rôdu in po móži, s katerim se pa nikdar ni ujemala, kajti tudi njemu so rojile po glavi slobodoumne »muhe«, akoprem je bil stari poljski »šljahtic«. Često je kar vskipévala od neke »stanovske« jeze, kadar je nje mož jel nove prevratne nazorę razlagati nji, ki je bila tolikanj ponosna na nemško svojo kri in nemško svoje ime, dasi ni več védela, kdaj so se stari prednjiki njeni z Nemškega preselili na Kranjsko. Navzlic temu zdaj ne bi marala, ko bi ji sprog bil tudi

rdeč jakobinec; da bi le še živel. Toda umrl je in črno oblačilo njeno je pričalo, da še ni minilo leto in dan, kar je vdova. S hčerjo svojo, Vando, bivala je na starem domu svojem, v hiši, kakeršnih ne pogrešaš od svetega Jakopa do svetega Nikolaja. Visoka na dva poda, imela je le troje óken vstřic; dve lepši sobi sta bili na ulice, vse ostale na ozkem dvorišči pod Gradom.

Gospá Glovacka je bila sáma domá; zamišljena je po večji gostinski sobi hodila semtertjâ, ali pa je skozi odprta vrata stopila v bližnjo spalnico in se takoj zopet vrnila. Ni imela pravega dela, saj je bila nedelja, in vendar je vsak čas imela kaj opraviti; zdaj je pobrisala lehkí prah, ki je zopet padel po gladkem klavirji, zdaj je prilila čiste vode šopku ranih cvetlic, ki so v lični posodi stale sredi mize. Malo je pogledala čez okno, ko se je gospóda vračala iz stolne cerkve od póludvanajste maše, potem pa je obstala sredi sobe in gledala oljnate slike, ki so visele po zidu. Srednja je bila največja. Kazala je pred gradičem trato, na kateri se je igralo četvero bujnih otrók, dva njena sina in dve hčerki. Spomini so to iz boljših časov. Prijazni gradič ima zdaj druge gospodarje; otrók ima samó še dvoje in tudi teh dveh je Žiga slabega zdravja, pa ga je zaradi tega poslala v Gorico, da bi se dobrovoljec pri bogatem trgovci brez napore slabih telesnih sil svojih po malem izuril v najpotrebnejših trgovskih znanostih. Poleg vélike slike sta bili na vsaki stráni še po jedna. Desna je kazala pokojnega gospoda Glovackega v črni suknji. Gosti, črni kodri so mu robili obriti podolgasti obraz z orlovim nosom. Mirne rjave oči so še na podobi pričale o dobrem mehkem srci. Na levi stráni pa je bila podoba njegove žene iz mlajših let. Takoj si spoznal ponosno plemenito gospó. Svetle, kostanjeve lasé je imela visoko spletene in spete z dragoceno iglo, in v nje sta bili zatakneni rdeča in bela rožica. Okoli vrata ji je visel niz biserov, a čez razkrite prsi si je prav ukusno ovila rdeč šál, kakor bi šla na ples. V resnih njenih očeh si videl neko odločnost, ki bi bolj pristájala móžu nego ženi.

Pred temi podobami se je gospá Glovacka zamislila in debela solza ji je stopila v oči, ko nekdo močno potrka na vrata. Gospá si hitro otrě solzo. Vrata se odpró in v sobo stopi mlad človek v črnem fraku. Čez levico je imel vrhno suknjo tako zloženo, da se je videla svilnata podloga, v desnici pa je držal nov svetel klobuk. Globoko se nakloni gospé, pozdravi jo, odloži klobuk in suknjo, in v tem ko si je snémal gladke, rmene rokavice, séde v naslanjač, ki mu ga je ponudila gospá. Ta gizdalin je bil avskultant doktor Maček,

dober znanec v rodbini Glovackega. Njegov starejši brat je bil prvi trgovski pomočnik pri pokojnem gospodu, ki mu je zaupal, kakor samemu sebi; toda ko je nanagloma umrl za legarjem, podpiral je Glovacki iz hvaležnosti njegovega mlajšega brata, da se je lože izšolal. Tako se je bil sedanji doktor Maček po malem čisto udomačil v Glovackega hiši, in gospá ga je tudi zdaj še zmatrala svojcem, ko se je doktor vrnil z Dunaja, in bila ga je vesela, kadarkoli je prišel. Posebno po volji ji je bil tudi zato, ker je vedno le nemški govoril ter preziral národno napiranje rojakov svojih, v tem ko bi z gosposkim vedenjem najrajši zatajil kmetški svoj rod.

»Kaj je novega v svetu?« vpraša ga gospá, ko je sédel v naslanjač.

»Novega? — Mnogo, ali nič gotovega«, zavrne ji pomenljivo mladi gizdalin, kakor bi ji hotel razodeti kako prav imenitno stvar.

»Gospod doktor, to je preveč diplomatsk odgovor záme; meni Vam je smeti kar naravnost povedati, ali morebiti zopet kje vre tam na Ogrskem ali na Laškem?«

Maček se zadovoljno nasmehne in zavrača skrbno gospó:

»Kaj pa mislite, milostiva! Teh rovarjev se danes nihče več ne boji; a po novem državnem redu niti za naprej ni misliti, da bi se še kdaj mogli povzdigniti tisti nevarni sanjači, kakeršnih je tudi že pri nas bilo videti. Nekaj družega sem Vam hotel povedati. Na Dunaji iščejo zanesljivih in zmožnih uradnikov za Ogrsko in Hrvaško, zlasti takšnih, ki znajo kakšen slovanski jezik. Že se govori o tem in ónem, ki ga bodo povišali v službi ter poslali v óne kraje; tudi mene imajo neki že v mislih. Malo prehitro bo prišlo; vsaj toliko časa bi rad še ostal v Ljubljani, da bi se rešila še druga usoda življenja mojega. Pa kaj hočem? Treba bo iti, to je naš poklic.«

Tako je govoril in ves čas je sam s seboj imel mnogo opraviti. Bil je plavih las, ki si jih je z dišečo mastjo namazal ter tako počesal, da sta mu dva zlepljena čopka molela do očíj. Zdaj si je s prsti popravljal čopka, zdaj je iz žepa vzel lično ščetko in si naravnal redke brke, potem pa se je kakor slučajno ogledoval v malem zrcalu na ščetki. Gospá ga je zadovoljno poslušala, le pri zadnjih besedah se je malo zardela in vznemirila. Dobro je védela, kam méri, in prav zato bi bila rada besedo navrnila na drugo stvar; začela je torej:

»Pač srečni mladi ljudje, ki so se čému učili in zadnja leta niso izgubili vse pameti!«

»Tako je!« pritrjuje mladi doktor nekako oblastno, »kolikokrat sem na Dunaji to prerokoval tovarišem svojim in jih svaril, naj se nikar ne vtikajo v tiste neumne homatije. Marsikdo se bo kesal vse žive dni!«

»A drugi se niti kesati ne bo mogel,« dodala je gospá in globoko vzdihnila.

»Oprostite, milostiva, da Vam budim žalostne spomine; ali večkrat sem ugibal, kako je vendar bilo mogoče, da je Kazimir, Vaš sin, šel med upornike, in da je on, ki je vendar bil plemenite krvi, na dunajskih barikadah dal življenje za stvar, od katere se ravno plemstvu ni bilo nadejati nobene koristi. Ne bi se čudil, ko bi bil Madjar. Ti ljudje se že od mladih nog odgajajo v nekakih domišljijah in se pozivajo na minuloost svojo, ki pa nikakor ni bila tako slavna, kakor jo opisujejo. Ali, prosim Vas, kaj hoče ubog Kranjec, ki se najprej mora prekrstiti v Slovenca, da bi bajе kàj več veljal v svetu. Kranjska je od nekdaj bila nemška dežela, vsekdar zvesta nemškemu cesarju svojemu. Da kmetje ne umó vsi nemški, to nič ne pomenja. Le dajte jim dobrih nemških šol, in v petdesetih letih ga ne bo več Slovenca med njimi, in hvaležni Vam bodo za to.«

»Prav od srca mi govorite, gospod doktor, prav tako, kakor Vi, sodila sem jaz od nekdaj o teh stvareh. Národnost je neumnost, rekla sem večkrat pokojnemu móžu svojemu, pa vse zastonj. Sprva je strašno vskipel in hudo sva se sporekla; sčasoma pa se je privadil ugovorom mojim in samó po stráni me je milo pogledal in dejal, da jaz tega ne umejem. To me je še huje bolelo, kajti videla sem, da me prezira in da se niti prepirati neče z menoj. In kaj imamo od tega? Kazimir je poginil žrtev tega sanjarstva, a Vanda še danes priseza na besede očetove, in akoprem je deklica, ki ji ne bi imelo biti mari takšnih stvari, vskipéva, kadar ji le količkaj nasprotujem, vspnè se, kakor bi bila na gledališkem odru in mi prerokuje o nekakem solnci, ki zasije tudi še Slovincem.«

»Res čudno«, seže ji Maček v besedo, »da se je gospod Glovacki tolikanj trudil za slovensko stvar; saj ni bil Slovenec, ime je poljsko, in kolikor vem, Poljaki niso baš veliki prijatelji drugim Slovanom.«

»Jaz teh stvari nikdar nisem prav razumevala. Bila sem še dete, ko je Glavacki prišel v Ljubljano k pokojnemu mojemu očetu. Nihče ni popraševal po njegovem rôdu; saj je bil plemenitaž in to je bilo dovolj, da ga nismo imeli, kakor navadnega prodajalniškega pomočnika. Z ličnim gosposkim vedenjem se je takoj znal vsakemu prikupiti in

kmalu je bil znan po vseh prvih hišah ljubljanskih ter vsekdar dobro došel gost. Pokojni oče moj pa je najbolj cenil trgovsko znanje njegovo; ljubil ga je, da svojega sina ne bi bil mogel ljubiti gorkeje, in ko sem jaz, jedinka njegova, jela odrastati, imel ni druge želje, nego da bi mu bil kdaj Glovacki zet in naslednik. Zgodilo se je po volji njegovi. Toda nikar ne mislite, da so me silili; niti prigovarjati mi ni bilo treba, saj je bil najlepši in najčislanejši mladi mož, kar jih je takrat imela Ljubljana, in nikdar ne bom zabila, kako zavidno so se ozirala druga dekleta po meni, ko sva prvikrat ženin in nevesta šla pod Turen na sprehod.

»Pod Turen?« čudi se Maček, »kje pa je to?«

»Vidite, kako sem se zamislila v davno minulost. Pod Turnom smo zvali sedanji Tivoli. Takrat seveda tam ni bilo tako lepo, kakor dandanes. Na konci Latermanovega drevoreda se je razprostirala zelena trata, a čeznjo je proti grádu držala steza. Tam kjer so zdaj široke kamenite stópnice, bile so slabe lesene, toda v samem grádu je bila gostilna. Pa kam sem zašla! Stara sem že.«

»Prosim, milostiva! Zdaj Vam moram ugovarjati. Pripovedovanje Vaše je prezanimivo; živahnost Vaša priča o čisto čem drugem, nego o starosti; ta ogenj prihaja iz mladostnega srcá.«

»Gospod doktor, Vi ste prelubeznivi. Vidi se, da ste na Dunaji bili v dobri šoli.«

»Nikakor ne, še nisem dosti oprézen; vse moram povedati, kar mi je na srci. Pa brez zamere. Ne vem sicer, koliko ste mi namenili razodeti iz lepih dnij življenja Svojega; vem, da nisem vreden tolike časti, ali presrečen bi bil, ko bi hoteli nadaljevati dogodbe Svoje.«

»Prav rada, če ste voljni poslušati. Povem kar móči kratko. Lepi dnevi so bili kmalu pri kraji. Dasi je Glovacki bil zvéden trgovec, trgovstvo le ni bilo veselje njegovo. Vedno je imel v mislih spomine iz otroških let, ko je domá na Poljskem njegov oče še imel svojo graščino. V tem je umrl oče moj in samá sva gospodárila. Zdaj Glovacki ni več imel mirú, dokler ni ob dolenski cesti kupil gradiča, ki ga vidite tu-le na podobi. Trženje je vodil Vaš brat, mi smo se pa vozili semtertjá, vabili goste iz mesta in bili zmeraj veseli in dobre volje. Živelimo sijajno, kakor prava poljska gospóda. Kmalu so rajnkemu mojemu tudi druge muhe jele rojiti po glavi. Sprijaznil se je s Koritkom in drugimi poljskimi prognanci in begunci, a po njih se je seznanil tudi s Preširnom, ki je zlagal ostre zabavljice ter jih po maškarah in kletaricah trosil po mestu. To ni bila družčina záme. Večkrat sem na samem premisljala naše stanje

in čutila sem, da smo hudo zavozili v stran. Žal, da je strah moj bil upravičen. Kupčija je šla rakovo pot, zlasti po nagli smrti brata Vašega; otroci pa so jeli bolehati, in zdravniki so trdili, da je temu kriv mokri, nezdravi kraj, v katerem smo imeli svoje tolikanj hvajljeno posestvo. Kaj se je dalje godilo, Vam je znano. Preveč so nas težili dolgovi, pa smo v izgubo prodali gradič, opustili trgovino in le toliko smo rešili, da moremo zmerno in pošteno živeti. Huje nego vse to pa je bila prerana smrt dveh ljubljenih otrok. Naše grašaštvo nam je vzelo hčer Jadvigo, národna prenapetost pa sina Kazimira. Vanda je pač zdrava, ali sicer mi ni po volji; jedini Žiga se je vrgel bolj po meni, ali bolehen je, pa sam Bog vé, kaj še bo ž njim!

Po drugi sobi je nekdo počasi in drobno stopal. Doktor Maček skoraj ni več čul zadnjih gospénihih besed, kajti ves razmišljen se je nemirno oziral proti vratom, kjer se je zdaj pokazala deklica kakih dvajset let, v preprosti žalovalni obleki. Bila je srednje postave, podolgastega obraza, cvetočih rdečih lic, a črne lase je imela od témena na obe strani gladko razčesane. Bliskave njene modre oči so kazale duševni ponos, ki je omikanega človeka takoj prijetno očaral, plitkega gizdalina pa zmedel, da ni védel, kaj bi rekel, kakor bi čutil, da tu ničesar ne opravi s praznim besedičenjem.

Bila je Vanda.

Maček hitro vstane s svojega naslanjača, gre gospodični nekoliko korakov naproti in nakloni se globoko. Mati je v tem tudi vstala in šla iz sobe. Vanda séde na sofo in velí doktorju, naj zopet séde na mesto svoje. Mladi gizdalin je imel polno glavo uljudnih besed, toda zdaj se mu le nobena ni zdela prava za rabo, kajti dobro je védel, da z Vando ne sme karkoli blebetati. In vendar ni smel molčati ali kazati kake zadrege. Začel je torej:

»Gospodična, skoraj bi se moral srditi na Vas.«

»Náme!?!« čudi se Vanda, »zakaj pa náme? Saj Vam vendar nisem storila nič žalega?«

»Žalega ne, to je res; ali Vi ste hudo izkušali potrpežljivost mojo.«

»Gospod doktor, ne zamerite, ali jaz Vas ne umejem.«

»Ali pa me nečete umeti.«

»To mi je pa celó uganka, Vi danes nekako skrivnostno govorite.«

»Hodil sem po »Zvezdi« semtertjã, srečaval sem skoraj ves mladi cvet ljubljanski, ali zastonj so se oči moje ozirale, kje bi ugledale ponosno gospodično Vando.«

»Kaj pa mislite, gospod doktor, to bi bilo vendar na vsako stran nespodobno, da bi jaz, ki še nosim znamenja velike žalosti, da bi jaz hodila v »Zvezdo« med srečne ljudi. Sicer pa tudi ne razumem, kako morete Vi mene iskati na šetališči; saj Vam je hiša naša vsekdar odprta.«

»To redko odlikovanje si štejem v posebno čast, a ravno zato, ker to srečo znam ceniti, nečem, da mi postane vsakdanja. Prišel sem, ko je že davno póludne odzvonilo, ali še sem moral dolgo čakati, predno sem Vas dobil pred željne svoje oči.«

»V družini matere moje ste mene pač lahko pogrešali, ona vé mnogo več povedati nego jaz.«

»Na to res ne vem, kako bi Vam odgovoril; skoraj bi rekel, da ste me v zanjko ujeli. To bi se pa le upal trditi, da Vaša duhovitost ne zaostaja za máterino dolgoletno izkušnjo.«

»Pazite, gospod doktor, da povzdigujé jedno, ne znižate druge.«

»Gospodična, ugnali ste me. Pokoravam se Vašemu svarilu, ali dovolite mi drugo vprašanje.«

»A to bi bilo?«

»Kam pa Vi ob nedeljah najrajša zahajate v cerkev?«

»To je pač vse jedno, jaz se na nobeno cerkev ne vežem. Kamor mi ravno kaže, tja grem.«

»Jaz bi pa rekel, da to ni vse jedno, vsaj záme ne.«

Vanda mu na to ničesar ni odgovorila. Kakor slučajno je pogledala stráni in se držala, kakor ne bi bila čula zadnjih besed. Ali do dobrega pritajiti se le ni mogla; čelo se ji je zmračilo in kazalo notranjo njeno nejevoljo, da je po društvenih pravilih bila obsojena poslušati neslano dobríkanje neprijetnega gôsta. Maček je to zapazil, pa je hitro zopet izpregovoril.

»Veste, gospodična, da še zmeraj ugibam, zakaj Vas toliko časa ni bilo v gostinsko sobo, ko ste vendar morali védeti ali čuti, da je nekdo pri milostivi gôspé, materi Vaši.«

»Zakaj me ni bilo? — Zato, ker me sploh ni bilo domá.«

»Ne vem, ali bi Vam verjel ali ne.«

»Kakor hočete; a da si ne boste dlje glave belili zaradi stvari, ki je prav brez vsega pomena, povem Vam kar naravnost, da sem se bila zamudila pri gôspé Dobravčevi.«

»Ze vem, to je tista stara gôspá, ki vedno hvali francosko dóbo in francoske oficirje.«

»Vsakdo hvali dóbo mladih svojih let; a da je gospá Dobravčeva ravno za francoske okupacije bila mlada, to je slučaj, za katerega ona ničesar ne more.«

»Gotovo ne; jaz ji tega nikakor nisem mislil očitati. Le to bi se predrznil opomniti, da je ta gospá vendar nekoliko prestara in da tudi sicer ni za Vašo družčino.«

»Oprostite, gospod doktor, to so čudni nazori. Od starejših moramo se mlajši učiti; ali deklica, kakeršna sem jaz, hvaležna mora biti, če se stara gospá hoče ž njo pečati. Čisto brez napak pa ni nobeden, bodisi mlad ali star.«

Maček je hotel nekaj zavrniti, v tem stopi gospá Glovacka zadovoljno se smehljaje v sobo in napové, da je juha na mizi. Mladi gizdalin skoči kvišku in že je hotel desno roko ponuditi Vandí, da bi jo védel v obednico, ko ga mati nekaj vpraša ter tako odvrne od njegovega naklepa. Vandí se nehoté ukrade poreden smehljaj in bila je vesela, da se je tako zlahka iznebila sitnega doktorja. Pri obedu je največ govoril gospod Maček, ki je na tanko in prav okretno opo-
našal vse navade, katere je na Dunaji videl domač učitelj v grofovski hiši. Gospé se je s tem še bolj prikupil, in bil ji je povse tako po volji, da si ne bi mogla želeti boljšega zeta. Tudi ona je bila jako zgovorna, le to je kalilo njeno dobro voljo, da Vanda ni bila prav nič ljubezniva z gostom in da se je le toliko udeležila pomenkov, kolikor je zahtevala društvena olika. Pa saj ni bilo mogoče, da bi deklica, ki je s plemenitim srcem svojim hrepenela le po vzvišenih idealih, da bi taka deklica marala za plitkega nečimerneža, kakeršen je bil doktor Maček, ki se ji je z zopernim nastavljanjem le še bolj omrzil. Kar odleglo ji je, ko je po obedu odšel. Tem teže je bilo materi pri srci. Da bi nekoliko popravila, kar je po njeni sodbi pokazila hči, bila je pri odhodu na vso moč ljubezniva z doktorjem in spremila ga je čez mostovž do stópníc; a vrnivši se ni proti hčeri, zinila niti besedice, ampak silno togotna se je zaprla v spalnico svojo, zagrnila okno in na divan lègla k počitku.

Iz Bremna v New-York.

Spisal K. Pirc.

Dovršivši studije svoje dobim necega dné od svojega v Long Island City poleg New-Yorka v Severni Ameriki živéčega sorodnika vabilo, naj ga obiščem. Umevno je, da sem se takoj odločil sprejeti vabilo. Preskrbel sem si že v Ljubljani prostor v drugi kajiti na parniku »Oder« severno-nemškega Lloydja, ki je imel odpluti iz Bremna v New-York v nedeljo dné 23. majnika 1880. leta. Odpotoval sem dné 17. majnika čez Dunaj, Draždane, Magdeburg in Hannover v Bremen, kamor sem dospel dné 19. majnika zvečer. Drugi dan se takoj zglašim v Lloydovi agenturi, kjer mi naznanijo, da je za 23. dan toliko potnikov zglašenih, da bo treba odposlati tega dné še drug parnik, »General Werder«, na katerega so premestili vse kajitne potnike, tedaj tudi mene. V škodo svojo nisem pisal sorodniku précej o tej izpremambi, temveč šele tisti dan pred odhodom iz Bremna. Pismo je šlo z angleškim poštnim parnikom, in zatrjevali so mi, da pride pravočasno sorodniku v roko.

Do odhoda parnikovega so bili še trije dnevi, tedaj dovolj časa, da si ogledam starodavno mesto mogočne Hanse. Mesto je zelo napredovalo v teku zadnjih let. Po vsi deli mesta so pokriti z novimi stavbami, pri katerih je opazovati že transatlantiški vpliv. V stranskih ulicah, oddaljenih od trgovskega dela mesta, so hiše primeroma majhne, vsaka je prirejena za jedno obitelj. Na cesti imajo navadno verande in pred njimi kaj zelenega, kar jako prijetno vpliva na oko. Znamenitostij, katere sem imel priliko tu opazovati, ne bodem našteval. Omeniti hočem le izredno lepega mestnega parka od samih lip in sredi njih na nizkem gričku velikanskega mlina na sapo, čegar mogočne štiri véternice molé iznad zelenja proti nebu.

Mesto Bremen leži ob reki Weseri, nekaj čez 60 km od nje izliva oddaljeno. Do mesta vozijo po reki le manjše ladje, katere prevažajo potnike in blago v Bremerhaven ob izlivu, kjer je velikansko пристanišče severno-nemškega Lloydja. Nas je pa prevzel tja dné 23. majnika jutraj poseben železnocestni vlak. Kraj ob železnici je peščen in pust, zanimivo je le videti véternice na mlinih, raztresenih po bližnjih hribcih. Obstali smo v pristanišči ravno pred parnikom.

»General Werder«, na katerem sem prebil ravno trinajst dnij, je precěj nove konstrukcije. Gonilna moč mu je viják, ki potrebuje

parni stroj devetih sto konjskih sil in pa jadra, razpeta na dveh močernih jamborih. Z jadri, katera ima vsak transatlantiški parnik, prihranijo veliko premoga. Prostor, katerega bi porabili za premog, uporabljajo lahko za blagó, kar prinaša mnogo dobička. Velikost parnikova je srednja. Po dolžini meri preko sto, po širokosti petnajst in v globino trinajst metrov. Stroj, ki goni viják, stoji pred zadnjo tretjino. Od njega drži ós po dnu ladije proti zadnjemu delu, kjer je nataknen viják. Nad vijákom in za njim je potem krmilo. Pred strojem v sredi je prostor za parne kotle, iz kojega se dviga mogočen dimnik.

Ravno pred dimnikom, dva metra nad krovom, napravljen je po ladjini širokosti vzvišen prostor, podoben mostiču, kjer biva službujoči pomorski oficir. Od tod drži električna vez do hiše krmilčeve, ki je na krovu ravno nad vijákom. Po tej sprejema krmilec povelja, kako mu krmiti ladjo. Takoj za strojem je véliki jambor in koncem prve tretjine sprednji jambor z rajnami in jadri. Pred sprednjim jamborom na krovu je motovilo za mačka.

Notranji prostor »Generala Werderja« je razdeljen proti dnu v tri dele. Prvi, vrhovni del je namenjen kajitnim potnikom, oficirjem in mornarjem; drugi del je takozvani medkrov; spodnji del je za večjo prtljago potnikov, za blagó in premog. Vožnja v zadnjem delu ladje, za strojem proti krmilu je najprijetnejša; zato so tudi potniki prve kajite tu nameščeni. Potniki druge kajite so pred dimnikom, prostori za mornarje pa spredaj, précej pod krovom. Oficirji imajo svoja prebivališča ob stranéh stroja in kotlov.

V prvi kajiti ima vsak potnik svojo kabino, katere nahajaš po obeh stranéh ladje. V sredi med kabinami so štirje saloni: jeden za splošno občevanje, jedilni in kadilni salon, jeden za dame. Kadenje je dovoljeno sploh le v kadilnem salonu in na krovu. Prostori druge kajite so isto tako urejeni, akoravno ne tako bogato kakor v prvi, vendar-le elegantno in pripravno. Saloni so nekaj manjši, v kabinah sta po dva potnika, ako pa prostora primanjkuje, celó po trije skupaj.

Za pot iz Bremna v New York se plačuje v prvi kajiti po petsto, v drugi po tristo mark. S tem je plačano vse, tudi zdravnik in zdravila; le vino, pivo, smodke in gorko kopelj je plačevati posebej.

Medkrov je odmenjen ónim potnikom, ki plačajo za to pot po stoindvajset mark. Ti ne dobivajo družega kakor prostor za posteljo in manjšo prtljago in pa skromno, a precéj obilo jed. Posteljno opravo, navadno le vrečo s slamo napolnjeno in odejo ter jedilno opravo si mora preskrbeti vsak medkrovni potnik sam.

Takoj ko je obstal vlak, izstopili smo in bili v kratkem vkrcani z vso svojo prtljago. Večjo so spravili že dan poprej na parnik. Ko so nam odkazali naše prostore in smo spravili svoje reči, šli smo na krov, kjer smo opazovali živahno gibanje krog sebe. Priprave za odhod so bile kmalu gotove, točno ob enajstih smo zapustili pristanišče. Viják je začel goniti stroj, in precěj hitro smo vozili iz Weserinega izliva v Nemško morje. Mornarji so ta čas spravliali ogromne kupe prtljage v podkrov. Pri tem delu smo jim bili potniki precěj na poti. Bilo nas je pa tudi nad enajststo: v prvi kajiti sedem, v drugi dvainštirideset in v medkrovu nad tisoč. Gotovo na veliko veselje z delom preobloženih mornarjev, povabil nas je ob dvanajstih glas zvona k obedu in krov se je kar hipoma spraznil.

V jedilnem salonu smo sédli krog belo pogrnjenih miz. Po mizah so ležale neke lesene priprave, ki so delile mizino površje v kvadrate. Vzvišene stranice teh kvadratov so imele nalogo, ko bi se ladja le preveč zibala, preprečiti, da ne bi zdričale posode z jedili na tla ali na obleko posameznih potnikov. Prepričal sem se, da ne za-doščuje ta naprava v vseh slučajih. Prostor, katerega smo zasedli pri prvem obedu, obdržal je vsak ves čas; zato so pa tudi óni zasedli najboljše prostore, ki so se vozili že večkrat po morji. Pravočasno so zapustili krov in si odbrali najboljših prostorov.

Po tem prvem obedu smo šli zopet na krov. Akoravno je bilo jedva opaziti, da se ladja ziblje, začeli so vendar sopotniki, posebno dame, glave povešati. Držali so se bolj ograje proti morju, in drug za drugim je izginil bleđih lic v spodnje prostore. Morska bolezen je zahtevala svoje žrtve. Ob treh pri črni kavi ni bilo niti polovice potnikov več pri skupni mizi, k večerji ob sedmih sem pozabil priti tudi jaz; komaj peti del sopotnikov se je ubranil tej nadlogi. Drugi dan smo pa vstali večinoma zdravi. Bili smo že tako daleč v Nemškem morji, da nismo videli drugega nego nebó in vodo. Prvi dan smo se vozili še ves čas tako blizu obrežja, da je bilo zmerom vidno na horizontu.

Potniki smo se kmalu seznanili, kajti vsak je sprevidel, da prebijemo čas na ladji najbolje, ako pripomoremo vsak po svoje kaj k zabavi. To velja le o potnikih iste kategorije med sabo. Lloydovi oficirji morajo paziti, da se ne pomešajo potniki različnih kategorij. Krov je razdeljen v to zvrho na tri dele. Zadnja četrtina je za óne iz prve kajite, predzadnja za óne iz druge kajite in prva polovica za potnike medkrova. Potniki v kajiti smo imeli pa vendar to prvenstvo, da smo smeli prehoditi vso ladjo, kar je bilo strogo prepovedano ónim v medkrovu.

Prve dni je bilo morje jako mirno, valčki neznatni, in daleč nazaj je bilo mogoče opazovati progo v vodi — pot »Generala Werderja«. Lehka sapica je napenjala jadra in kadar je izpremenila svojo mér, bilo je lepo videti, kako so sicer okorni moški brzo plezali in balansirali po vrveh, napetih ob jamborih in pod rajnami, in zavijali ali razpenjali jadra.

Čas na ladji pač ni bil tako dolg, kakor bi si mislil človek. Zjutraj ob sedmih nas je vzbudil koral, katerega so igrali postreščeki kajite. Ob osmih smo zajuterkovali skupno, seveda po angleškem običaji jako kompaktno; kavo ali čaj smo le pili, kakor pijemo pri nas vino pri obedih. Po zajuterku do kosila je počel vsak, kar se mu je zljubilo. Nekateri so bili na krovu, drugi v salonu. Na razpolaganje smo imeli precēj mnogobrojno biblijoteko beletrističnega obsega v nemškem, francoskem, angleškem in španjskem jeziku. Potniki v drugi kajiti smo občevali le nemški, kajti razen mene so bili vsi Nemci. Jeden izmed njih je bil že nad dvajset let v Chicagu; vračal se je iz Nemčije, kjer je obiskal sorodnike svoje. Mož je prodajal domá v Chicagu meso in klobase na debelo. Pripovedoval je veliko zanimivega o groznem požaru imenovanega mesta, kjer je bil takrat prisoten. Trženje mu je šlo gotovo dobro, ako je bilo vse to resnično, kar nam je povedal. Mož se je časih rad malo pobahal. Ako je hotel plačati smodko za dvajset »pfenigov«, snel je svojo kučmo raz glavo in izpraznil vánjo cele pesti amerikalanskih zlatov, »eagel« imenovanih, od katerih je potem odbral v rečeni namen bornih dvajset pfenigov. Nikoli pa ni pozabil zabavljati na Nemčijo, kjer je še denar tako majhen, da ga človek stéžka najde v amerikalanskem.

Po kosilu ob dvanajstih smo šli navadno v kadilni salon, kjer smo se različno zabavali. Tu so igrali »skat«, tam so zopet peli berlinske pesemce, spremljevani po gitari starega Berolinca, ki nas je s svojim dovtipnim vedenjem jako zabaval. Ob treh so nam postregli s kavo in ob šestih je bila skupna večerja — mrzla jedila s čajem. Po večerji smo ostali ob slabem vremeni v salonu, kjer smo si čas kratili z družbinskimi igrami. Ako je bilo pa vreme ugodno, imeli smo na krovu godbo. Mladi so plesali, starejši gledali. Obeč smeh je nastal, če se je dvema ponesrečilo in izpodrsnilo na nemirnih tleh.

Potniki iz prve kajite se niso udeleževali tega skupnega razve seljevanja. Znano je, da so v severnih državah ameriških nastale iz potomcev nekdanjih guvernerjev in drugih visocih dostojanstvenikov aristokratske družine, katere se imajo za boljše od navadnih ljudi; Amerikanci jih potrjujejo nehoté samí v tej misli. Višji dostojanstve-

niki velike države so največkrat člani taci obitelji, naj bode že iz pijetete do imenitnih njihovih pradedov, ali iz kacega družega vzroka. Običajno so ti potomci prvih naseljencev silno bogati. Taki aristokratje so bili menda naši sopotniki iz prve kajite. Življenje v prvi kajiti je bilo pa tudi sicer vse drugačno. Zajuterk ob osmih, ob jednajstih »lunch«, ob petih »dinner«, ob devetih zvečer čaj — prav po ameriški šegi. Skupnim obedom je predsedoval kapitan sam.

Jako zanimivo, akoravno ne prijetno, imenovati je smeti življenje v medkrovu. Odpeljali smo se ravno ob času, ki je za izseljence najugodnejši; imeli smo v medkrovu nad tisoč sopotnikov. Ta ogromna množica različnih národnosti, večinoma Norvežanov, z različnimi šegami, bila je nakopičena na primeroma majhnem prostoru. Postelja do postelje, postelja nad posteljo, vmes razmetana prtljaga. Tu skrbna mati, ki se brezvspešno trudi pomiriti kričeče svoje dete, tu zamišljen oče, tam vesela mladina. Prve dni, ko razsaja morska bolezen, živeti je pač težko v teh tesnih prostorih, slabo razsvetljenih in premalo zračenih. Kdor ljubi čednost in svež zrak, biva prve dni skoraj le na krovu. Tu na prostorih, odmenjenih potnikom iz medkrova, vidi se pač živahno gibanje. Brezskrbna mladina se kratkočasi, ako je količkaj mogoče. Plavalasi mladenič zaigra na svojo harmoniko pesem iz domačih logov, precej sliši ubran zbor; melodija se izpremeni v poskočno, in že se vrti rdečelična mladež. Okoli sprednjega jambora se zbira glasna množica. Kaj je to? Vse vre na to stran. »Rihtarja bijejo«. Smilil se mi je revček, ki pretepalca ni ugenil, kajti moral je toliko časa vzdržati, da se mu je posrečilo; držale so ga čile roke in udarci so bili za igro skoraj prehudi. Drugi zopet so se pogovarjali o bodočnosti, o nepoznatih deželah, kamor jih tira usoda. Kdor je o teh védel kaj več, imel je obilo pazljivih poslušalcev.

Dné 24. majnika smo videli o polunóci na jugu luč svetilnega stolpa francoskega mesteca Calais. Prihodnji dan smo se približali belemu obrežju Angleške na pol ure in razločevali na poševno proti morju padajoči zemlji gozde, pólja in ceste. Ves čas smo srečavali ladje ter dospeli opóludne tega dné pred Southampton, kjer ostajajo navadno parniki severno-nemškega Lloydja, da vzamejo pošto s seboj. Mi smo se kar mimo peljali, ker je bil parnik »Oder« določen za vsprejem pošte. Dné 26. majnika, t. j. četrti dan zjutraj, videli smo zadnji kos Evrope, takozvane »needles«, igle, strme pečine najbolj proti zapadu ležečega Scillskih otokov.

Morje, na obalah Nemčije umazano-zeleno, v kanalu svetlo-zeleno, bilo je globokejše in globokejše in zarad tega tudi bolj temno-zeleno.

Bilo je tudi nemirnejše, tako da je bilo treba na ladji paziti in pozorneje semtertjā hoditi. Vozili smo se precēj dobro, kajti veter nam je bil ugoden. Zanimivo je bilo gledati, kako so vsak dan ob treh, kadar so pometāli ostanke kosila v morje, letale ptice okoli ladje in se pulile za jed. Sicer ni bilo videti skoro po ves dan nobene žive stvarce v zraku.

Kanal zapustivši smo srečavali le še redkokrat ladje. Dné 27. majnika nas je prehitel parnik »Oder«, ki je odplul dve uri za nami ter zamudil v Southamptonu štiri ure kot póštni parnik. Kako neznamen je bil velikán na tej neskončni ploskvi! Dné 28. majnika je postalo morje temno-višnjevo.

Ko stopim dné 31. majnika zjutraj na krov, ugledam prekrasen prizor. Vozili smo se sredi neštevilnih plavajočih ledenih gorā, ki so se drevile od severa proti jugu. Počasi smo se pomikali dalje, da ne bi trčili v kacega velikana. Marsikateri se je dvigal do dvajset metrov iz morja. Veličastno pa je bilo, ko se je prikazalo solnce izza oblakov in zlatilo s svojimi žarki tajajoče se ledenike. Čez noč smo imeli potem tako gosto meglo, da smo prevozili namesto navadnih jednajstih le po pet angleških milj na uro. Luč, goreča na sprednjem jamboru, ni se videla niti dvajset metrov daleč in nevarnost je bila velika, da ne bi trčili ob kako ladjo. Vsaki dve minuti je zabrlizgala drugim ladjam v svarilo parna piščalka, uravnana po nalašč v to zvrho prirejenem aparatu.

Dné 1. junija postalo je morje zopet zeleno, menj globoko, dà, skoraj plitvo. Vozili smo se čez južni del velike peščéne plitvine New-Foundlandske. Le še drugi dan je bilo morje višnjevo, potem je ostalo do New-Yorka zeleno. Število mimo vozečih se ladij, do sedaj majhno, narastalo je in dné 4. junija o polnoči smo videli prvo znamenje suhe zemlje. Svetilnik na otoku Long Island je razveselil s svojim svitom vse. Naveličali smo se že jednakomernega življenja na ladji, katerega ni pretrgal niti najmanjši vihar. Drugo jutro smo ugledali že na vse zgodaj obrežje Long-Islandske.

Long-Island, dolg otok, razprostira se od vshoda proti zapadu do stopetindevetdeset kilometrov in je petnajst do šestnajst kilometrov širok. Do desete ure smo se vozili tako blizu otoka, da smo razločevali na obrežji posamezne hiše, in ravno ob desetih smo bili pred vhomom v New-Yorški zatok. Vhod drži med Long-Islandom na vshodu in Staten Islandom na zapadu. Obé strani sta zavarovani s trdnjavami. Zatok meri kaci tristo kvadratnih kilometrov; objekt je

od vseh stranij s hribčki, in je radi tega izvrstno pribežališče ladjam. Malo pred najstajšo uro smo obstali v zatoku.

Iz Bremerhavena smo se odpeljali ob najstajši dne 23. majnika, v New-York pa dospeli ob isti uri dne 5. junija. Potrebovali smo tedaj za vso 3520 angleških milj dolgo pot ravno trinajst dni. V tem številu pa ni vračunanih ónih pet in pol ur, za kolikor je ura v New-Yorku poznejša, nego v Bremnu. Vožnja ni bila posebno hitra. Povprečno potrebuje parnik za to pot najst do dvanajst dni. Prevozili smo vsak dan (t. j. v 24. urah in 25½ minutah) po 270 in v jedni uri po 11 milj. Najhitreje smo se vozili zadnji dan, najpočasneje prvi dan, ko smo prevozili 320, oziroma 193 milj. Zaradi megle in ledenikov smo zamudili veliko. Prevozili smo časih celó le po pet milj na uro, največ pa po trinajst in pol milj.

(Dalje prihodnjič).

V snegu.

Zimska burja zunaj bije
Sneg po zemlji sipajoč; —
Daleč tu od domačije
Sanjam, burni metež zroč.

Kakor v zraku ti kosmiči,
Misli v glavi mi rojé,
In kot láhnokrili ptiči
Čez goré na jug hité.

Čez goré hité, doline,
Čez valove šumnih rek,
Do slovenske domovine,
Ob domače reke breg.

Ondu pot jim je zvršena,
Vz hišo k oknu se popnó
In skozi stékla porošena
Radoznalo v sóbo zró.

Zró pri mizi devo milo,
Črnih las, temnih očij,
Vitko kakor gózdno Vilo,
Lépo kot sèn mladih dnij.

Droben list devojka piše,
Droben list z rokó drobnó,
V njem skrivnostna čustva riše,
Ki ji v duši mladi vró.

Piše mi, da ji drhtelo
Tožno v prsih je srcé,
Ko slovó od mene vzelo
Do kedaj je — sam Bog vé!

Da ostavljena samica
V bridki žalosti medlí,
Da le drobna golobica
Krajša ji otožne dní.

Da povsodi, koder hodi,
Zrè po méni slednji dan,
A da vedno in povsodi
Vse iskanje je zaman.

Da jo blaženost prešine,
Kadar vrata se odpró,
Čes, da spet me iz tujine
K nji privélo je nebó.

Da nikjer ji ni pokoja,
V šumu ne, v zatišji ne,
Da bo vedno moja . . . moja . . .
Da živeč le méni — mrè! . . .

Fr. Gestrin.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

I.

„Kakšne volje je ljudstvo?“

Komu more biti to vprašanje pač imenitnejše, nego li vladarju, móžu, čegar pravičnim rokam je izročila usoda srečo in blaginjo milijonov in milijonov ljudi? Srečni državljani, če navdaja to vprašanje dušo njih najvišjega gospoda, če je to vprašanje vodilo vsemu njegovemu početju! Saj se v njem izraža najvišja vladarska modrost in vsa milina in dobrotljivost vladarjevega srca.

Kakšne volje je ljudstvo? Kako se mu godi? Katera bremena je žulijo, katera neznosna teža mu upogiba hrbet njegov? In koliko bolje mora deti národom, če izgovori te besede njih najvišji gospod v najhujših, najbridkejših časih! Prvi knez, ki je zahteval odgovora temu vprašanju, bil je Habsburžan, nemški cesar Franc II. Ukazal je županom vsak mesec poročati mu o tem, kako se počutijo njegovi državljani. Nekoliko taci, na Dunaj pošiljanih poročil sem našel v arhivu novomeškem ter jih objavljam kot priče, da so se naši predniki, navzlic največjim težavam, ki so jih stiskale, oklepali z neomahljivo udanostjo preslavnega prestola habsburškega. Zajedno nam naj pak ta kratka poročila tudi pojasnijo bridko stanje naših prednikov v početku tega stoletja.

Prvo poročilo je ohranjeno iz srede leta 1803. Že deset let je pretresalo francosko orožje zapadno in srednjo Evropo. Napoleon je pridrl s svojimi četami na avstrijska tla ter v míru kampoformijskem in lunevillskem iztrgal habsburški rodovini najlepše dežele iz rok. Vojskina teža je ležala Habsburžanom in njih národom kakor huda móra na prsih. Davek za davkom, naklada za naklado se je zahtevala od podložnikov. Tisoči udanih sinov je prelilo svojo kri za blaginjo habsburške rodovine, in vendar niso postali podložniki nezadovoljni, ampak z zaupanjem v božjo pravico in milost so pričakovali boljših časov. Kako dobro je moralo deti pač cesarski rodovini, ko je čula s Kranjskega v teh bojovitih in groznih časih poročilo: »da je ljudstvu zaradi prevelike dragíne že upadalo srce, da pak se je zopet odobrovoljilo, ko je létina obetala, da se obnese prav dobro. Le to bi bilo želeti, da pride več denarja med ljúdi. Novemu Mestu bi posebno ugajalo, če mu pošlje cesar primerno garnizijo.« — Jednako se je glasilo poročilo meseca avgusta.

Septembra leta 1803. čitamo: »Ljudstvo je z vsemi državnimi in deželnimi napravami zadovoljno.«

Novembra meseca t. l.: »Ljudstvo se povsod pritožuje o pomanjkanji denarja; zaradi tega se je zajézilo vse trgovsko gibanje in ves promet.«

Decembra meseca se je poprijela ljudstva že precejšnja malodušnost. Poročilo pravi: »Das Volk fängt an nicht nur mismuthig, sondern beinahe obstinat zu werden.« Le zastale davke za deželnega kneza je še mogoče s silo izžeti iz ljudij, sicer pak so pri zaostalih davkoplačevalcih brezvspešni vsi opomini, vse svarjenje in vsako siljenje.«

Meseca januarija naslednjega 1804. leta čitamo: »Sedaj, ko se pobira na novo naloženi porazrédni davek (Klassensteuer), je ljudstvo popolnoma poparjeno ter bridko toži, da ni nikjer zaslužka, da se vse draži od dné do dné, in da dvakrat že povišanega davka ne zmore nikakor.« Taka je bila volja ljudstva tudi v naslednjih mesecih. Majnika meseca je poročala gosposka na Dunaj: »Ljudstvo pričakuje sicer veselega srca dobre létine in, da bodo zaslužki boljši, a vedno višji in višji davki, vedno obilnejše doklade, delajo je zelo obupno. Zlasti pa je teží, da odnašajo mešetarji (Agiotierer) »solde«, jedini denar, ki ga je nekoliko med ljudmi, ven na tuje.« Toliko pomanjkanje denarja je trajalo vse poletje in tožbe mestne gospóske so še meseca septembra ravno take: »Že davno je obljubljeno, da se skuje za več milijonov novega srebrnega denarja, a dosedaj ga ni bilo v naše kraje niti okroglega. Bankovce jemlje kmet zelo nerad in téra za svoje pridelke še jedenkrat toliko ceno, kakor če mu jih platiš s srebrnim denarjem. Zaradi tega se je trgovina ustavila in dragína je od dné do dné večja. Vse ljudstvo želi, da ne bi se mu samó obétalo, ampak tudi v resnici pomagalo.«

Tako se je počutilo ljudstvo leta 1804; kako pak li še naslednje leto 1805., ko je porinil Napoleon I. Avstriji nož prav do ročaja v srce, sklepajoč ž njo požunski mir! Celó pobiti so postali ljudje, ko so se jele umikati preko Kranjskega avstrijske zbegane in zdivjane čete iz izgubljenih in Napoleonu prepuščenih italijanskih dežel.

Kako se je veselil národ, čuvši, da se je v Požunu sklenil mir, a motil se je, trpljenje njegovo, namesto da bi pojenjalo, se je le še shujšalo. Po Kranjski gredoče čete so plenile in kradle ter drle ljudi huje od sovražnika in vendar čujemo decembra meseca 1805. leta: »Ljudstvo ne mrmrá, ampak kaže, pretrpevši toliko groze in vojskine nesreče, več potrpežljivosti, kakor bi je bilo pričakovati od njega.«

Pri tem je ostalo vse leto 1806. in majnika meseca 1807. l. zvemo, »da je ljudsko mišljenje, kolikor se dá opazovati, dobro ter priča o zvestobi in udanosti dobrih podložnikov, ki pozabijo (seveda krvavečega srca vendar pak) dobrevolje revo svojo, če bi le mogli pomagati s tem državi.«

Prvikrat je pošla ljudem potrpežljivost koncem leta 1807. o priliki, ko je bilo Novomeščanom, že sicer z davki tako preobloženim, ukazano sezidati na svoje troške poslopje za okrožni urad in za stanovanje okrožnega glavarja.

Tu so vendar preveč zahtevali od ubozih ljudij! Uradniki so se izogibali neprijetnim posledicam le s tem, da so se vedli proti ljudstvu kolikor mogoče pohlevno in popustno. Mestna gosposka jim ni mogla priskočiti na pomoč, kajti ljudstvo jo je natolcevalo, da je ravno ona provzročila in svetovala ta novi davek. Zato jo je sovražilo prav tako, kakor davek sam. Ali sčasoma se je pozabilo tudi to. Naslednji dve leti 1808. in 1809. ne čujemo nikake tožbe; dokler niso prišli Francozi v deželo in je postala Kranjska del »Ilirskega kraljevstva«, mestna gosposka ni imela prilike, pritoževati se zaradi nepokorščine svojih podložnikov.

Da ne utrudimo bralcev s ponavljanjem istih stvari, navedli smo ta poročila v obliki, kolikor mogoče kratki, dasitudi bi bilo morebiti umestno širše opisati udanost prednikov svojih za habsburško rodovino. Po tem, kar je mestna gosposka poročala na Dunaj, ravnala se je vlada ter se trudila olajšati podložnikom pretežka bremena. Žal, da ji je bilo to v teh groznih in nesrečnih časih do dobrega nemogoče, saj je pretila Napoleonova sila Avstrijo uničiti popolnoma. Če je rešila kdaj neomejena udanost podložnikov vladujočo svojo rodovino pogube, gotovo so storili to avstrijski podložniki v Napoleonovi dóbi. Od vseh stranij širih avstrijskih dežel pošiljana zatrjevanja o neomahljivi, kot skala trdni zvestobi in udanosti podložnikov, bil je steber, na kateri se je opiral cesar Franc I., bil je zid, ob katerem so si sovražniki zastonj razbijali glave svoje. Le zaupanje v podložnike svoje je dajalo Francu I. vedno znova pogum, potegniti iz nóžnic na dan dasitudi tolikokrat nesrečni meč avstrijski. Napósled se je Napoleonova srečna zvezda utrnila in Avstrija je končala grozni boj ž njim s sijajno zmago.

A ne le iz ljudstva gori do najvišjega prestola so hodila pisma, sukajoča se ob udanosti in zvestobi državljanov; tudi cesar je ob vsaki priliki pokazal, kako vé ceniti neomahljivo ljubezen svojih národov ter poslal med ljúdi marsikateri poziv, naj ne omahujejo, ampak mu

skazujejo staro udanost. Kadar je bila nevarnost največja, sila najhujša, sklical se je na to zvestobo ter naročil gosposkam, naj opominjajo državljane, kako veliko mu je do tega in da vé ceniti njihova gorka srca. V ta namen so prihajala v deželo cesarska pisma vspodbujajoča narod, naj ne omahuje, dasitudi je cesarju nesreča v jedno mer za petami. Že leta 1799., ko so prišli Francozi za malo časa drugič v deželo, poslal je cesar novomeški gosposki jedno tako pismo z dostavkom, naj skrbi za to, da zvé vse ljudstvo njegovo vsebino. Pisma samega ni najti v novomeškem arhivu, a iz povelja, ki je pismo spremljalo, povzemamo vsaj, kakšna je bila vsebina njegova. Imelo je namreč namen, ljudstvo podžgati proti oderuštvi in krivicam v deželo pridrlh Francozov, zajedno pak národu razjasniti, kako mila in modra je dosedanja avstrijska vlada.¹⁾

Kaj premore zvestoba in udanost národova, dokazali so l. 1809. Tirolci, ki so že štiri leta nosili francoski jarem. Takoj, ko so njih trde pestí pognale Francoze iz dežele, skrbel je Franc I. zato, da o njih pogumnih delih zvé ves avstrijski svet. Zanimivo je, da vspodbujevalnega pisma, ki ga je poslal z Dunaja na Kranjsko, niso sestavili v cesarski pisárni, ampak prepisati so dali skromno, preprosto pismo hrabrega tirolskega krčmarja Strauba. To pismo je odposlal Straub cesarju na Dunaj dné 15. aprila, tri dni po slavni zmagi Tirolcev; a že dné 29. aprila ga je imela novomeška gosposka v rokah ter ga razposlala po vsem okraji, naj se objavi na lecah, pred cerkvami, na sejmi in pri vsaki ugodni priliki. Na Dunaji so bili prepričani, da bode preprosta beseda preprostega možá, ki je bil sam v tem bóji glavár tirolskim strélcem in duša pogumnega boja v Halu, segla Kranjcem bolj v srce, kakor pismo kancelijskega pisárja, ki morebiti še svoj živ dan ni slišal puške počiti. Josip Ignacij Straub, krčmar »pri kroni« (»Winkelwirt zur Krone«), stotnik strélcem in vodja črni vojski v Halu na Tirolskem je pisal cesarju:

»Njega cesarosti Francu I. in preljubljenemu očetu tirolske dežele!

Dné 12. aprila so zgrabili zvesti tirolski kmetje ob 6. uri zjutraj tu v Halu bavarske čete, kojih je bilo kacih 300. Začela je občina

¹⁾ »Die gegenwärtigen Zustände erfordern, dass das Publicum mit ungerechtem Willen gegen die Treulosigkeit der Franzosen eingenommen und demselben sichtbar gemacht werde, unter einer weisen gelinden Regierung zu leben.

Der Stadt (sc. Rudolfswerth) wird daher ein Abdruck einer zu diesem Zwecke verfassten Flugschrift zur Verbreitung in ihrem Stadtbezirk auf eine gute Art in der Anlage angeschlossen. 17. April 1799.«

Tauer s svojim vodnikom Romedi H., ki je tudi zvest Tirolec ter so s pomočjo vseh zvestih Tirolcev srečni zmagali za presvetlega cesarja in našo izžeto in nesrečno domovino.

Dné 13. aprila je prišlo iz Briksna zopet kacih 3000 bavarskih in francoskih čet v Bildau ter so hoteli delati silo. Toda Bog vse-mogočni in ljuba Mati božja sta podpirala vse zveste Tirolce. Pobrali smo sovražniku orožje ter je pravilno po vseh vojskinih postavah odvedli k avstrijskim četam.

Z božjo pomočjo je primarširal dné 14. aprila ob 1. uri popó-ludne c. kr. polkovnik pl. Taxis s kacími 700 možmi v Inomost in upamo, da smo mi, izžeti Tirolci, odslej rešeni francoskih in bavarskih napadov. Male razpršene vojskine oddelke bomo pač še ugledali, pa naj le pridejo ti bogokletci, ti cesarski zabavljachi, ti cerkveni lopovi, ti oderuhi in stiskači kmetov! Pozdravili jih bomo, polovili in poslali Vaši cesarosti.

V imeni vseh zvestih Tirolcev prosim Vašo cesarost na kolenih in najudaneje, podpirajte nas uboge tirolske hribovce in zastavili bomo za Vas, cesarost, za Vas, ljubega in pravega našega cesarja Franca I. kri in življenje.

Te obrambe v naši deželi še n nihče izumel, a storil bom to jaz, pridno in zvesto, če Vaša cesarost dovoli in če hoče milostno verjeti tirolskemu krčmarju in kmetu.¹⁾

Če bodo Tirole uravnane po načrtu mojem in pod mojim vodstvom, potem naj Bonaparta le pride s svojimi tolovajskimi druhalimi; tam mu bomo že naložili njegove zmage na njegov ležnjivi hrbet. Vse Tirole hvalijo Bogá in Mater Božjo in vojskine bratce, da smo srečno zmagali in (tisočkrat bodi hvala Bogú) prišli zopet pod najmilostnejšo vladó Vaše cesarosti. Dajte nam zopet živeti, in dobili bomo že še Francoze v pest, če bi bili kateri med njimi tako predrzni, da bi se še kdaj prikazali pri nas. Toda jaz mislim, da jih je to veselje minilo in upam, da bodo imeli dosti opravka bežati z véliko vojsko domóv pred vélikim junakom nadvojvodom Karlom.

Fortunat Seitz, Josip Seitz, Josip Baumgartner, ti trije so bili moji zvesti ordinanckomandanti in moj najzvestejši je bil komandant Ivan Zimmer, ki ima to veliko srečo, da Vam sam izroči to pismo.

¹⁾ Straub je znal orožje pač spretnjeje sukati, kakor peró. Pisal je ta poslovenjeni stavek tako-le: »Diese Vertheidigungsanstalten in unserm Landl hat noch keiner erfunden, ich werde aber, wenn Se. Majestät allergnädigst zu erlauben geruhen, höchst-dieselben fleissig und getreu sorgen und bewirken, wenn Sr. Majestät einem Tiroler Wirt und Bauern Glauben beizumessen zu geruhen allergnädigst belieben.«

Z najjudanejšim in najpopolnejšim spoštovanjem uklanjam se ple-
menitemu varstvu Vaše cesarosti

zvest Tirolec

Josip Ignacij Straub.

Haal dné 15. aprila l. 1809.«

Na take in jednake načine se je avstrijska vlada trudila vpli-
vati na navdušenje národov svojih. Po tem avstrijskem vzgledu
so se ravnali tudi Francozje, dobivši l. 1809. kranjsko deželo v svojo
óblast, kar nam dokazuje »svarjenje«, katero je dala francoska vlada
objaviti po vsi deželi. Čutila je dobro, da so ji Kranjci tako malo
prijazni, kakor Tirolci. V nekaterih krajih, zlasti na Dolenjskem, se
je ljudstvo celó prav trdo spoprijelo z francoskimi vojaki. Zato je nova
francoska vlada dala razklicati:

»Svarjenje!

Ljubi kmetje!

Oboji ministri, to je cesarski francoski in cesarski estrajski delajo
mir, katerega želimo mi in oni. Ravno ob tem času pa nekatere so-
seske naše dežele tako daleč gredo, da nam to lepo upanje mirú mo-
tijo s svojim samooblastnim dejanjem, sebe in celo deželo celó do-
zdevno v pogubo spravljajo, in celó v pravice svojega najboljšega
za srečo vsakega svojih podložnih goreče skrbečega cesarja s tem se-
zajo, da sovražno delajo ravno zdaj, ko oboje vojske po sklenenemu
prestanu od boja mirujejo.

Kaj bodo taka míru nasprotna gibanja posebnih sosesk čez
obilne vajene množice primogle? kaj bo li takim ljudem njih nepremiš-
ljeno početje prida prineslo?

Prepustite vodenje ljudskih reči in razločenje kraljevih del Bogu
vsegamogočnemu in vse vedočemu, in za Bogom tudi tem samobolast-
nikom, kateri sami so vstanu prevediti in presoditi, kaj je prav za vse.

Spremislite se, ljubi kmetje! Poslušajte glas in svarjenje tiste de-
želne oblasti, katera z vami vred vojskne nadloge prenaša, in kateri
pač verjamete, da goreče želje ima, težave celi deželi polahkati. Vrnite
se tedaj na svoj dom, in bodite dobri gospodarji za naprej, kakor
ste bili do sedaj. Ako bi še kdo gluhi bil na ta glas svarjenja in od-
puščanja, katero se za zdaj ponudi, taki bodo sami sebi pripisat imeli,
da bo butara vsih nadlog jih zadela, katero so hoteli celi deželi na
glavo nakopat.

Deželno poglavarstvo sebi šteje samo za svojo dolžnost, vas po-
svariti, in tudi na lastno povelje njih ekscelece višjega generala grofa

Baraguja d' Hilliers vas opomni, da se varujte strašnih reči, ktere so vam sicer žugane.

Poglavarstvo je dolžno vas opomniti in vam na srce položiti, kakšne nesreče bi vi z vašim nevarnim dejanjem vaši materi deželi navlekli.

V Ljubljani 13. dan kozaperska l. 1809.

Temčasno deželno poglavarstvo.¹⁾«

V najoddaljenejši vasi so se pošiljali ti slavospevi, najtršim hribovcem so se razjasnovala ob nedeljah pred cerkvami vojaške operacije Napoleonove, ki se je takrat bojeval z vso Evropo.

Zanimivo je, da je pošiljal Napoleon celó iz Moskve poročila v najneznatnejše kraje o tem, kako se mu godí. Sicer Novega Mesta nečemo imenovati najneznatnejšega kraja na svetu, a med mesta evropske veljave ga tudi ne vrivamo. Tu v Novem Mestu se je ohranilo tiskano poročilo, katerega je razposlala francoska gospódka po novomeškem okraji. Iz tega razglasa se vidi jasno, da se je Napoleon še v svojih zadnjih pojemljajih napiral podložnike svoje ohraniti dobrovoljne. Razglas, ki ga imamo v mislih, bil je pisan v Moskvi, dné 9. oktobra 1812. leta, torej v času, ko je bil vèlik del neštevilne francoske vojske na Ruskem ali že pobit in ujet, ali pak je od lakote poginil. Dnó 14. septembra tega leta kakor znano, primarširala je francoska vojska po nepopisnem trpljenji pred Moskvo, ki je jela še isti večer goreti na vseh koncih in krajih; v petih dneh je pogorélo mesto skoro do tal. Napoleonov položaj je bil od tedna do tedna slabejši; pritisnil je sredi oktobra meseca grozen mraz, kakeršnega se celó Rusi že dolgo niso spominjali; živež, kateri so našli Francozje v početku navzlic strašnemu požaru v Moskvi v obilici, jel je pohajati, a najhuje je bilo, da je jel francoski vojski polagoma upadati pogum. Na tisoče vojakov so pobili Rusi Napoleonu; padlo mu je že sto in sto imenitnih in visocih oficirjev, a Napoleon pošlje v najhujši zadregi iz Moskve poročilo polno ležij, kakor bi bila vojska z Rusi igrača in kakor bi se francoskim četam ne bilo še nikdar godilo tako dobro. Ta zanimivi razglas slóve:

»23.me bulletin de la grande armée.

Moskva dné 9. oktobra l. 1812.

Avantgarda, koji je glavár kralj napolitanski (Murat) stoji pri Narvi, 20 milj od Moskve, sovražnikova vojska pa pri Kalugi. Vsak

¹⁾ To »svarjenje« je pisano slovenski; predrugačil sem le pravopis, sicer pak je pustil neizpremenjeno. Pis.

dan se po malem spoprimejo, a napolitanski kralj je povsod zmagovalec ter je pregnal sovražnika iz njegovih pozicij.

Ob naših krilih so se nahajali povsod kozaki, a med Moskvo in Kalugo je zgrabila patrulja stopetdeset dragoncev iz garde kozaške, skrite v nekem grmičevji ob cesti, posekala njih tristo ter si odprla pot. A tudi dragonci so izgubili dvajset mož in njihov major Martod je hudo ranjen.

Zastave, ki so jih odvzeli Rusi Turkom v različnih vojskah in mnogo družih v Kremli shranjenih zanimivih stvari, poslali smo v Pariz, med njimi tudi neko podobo Matere Božje, z dijamanti bogato posuto. (Pridéli smo tudi statistiko Moskve, ki smo jo našli med policijskimi zapiski).

Zdi se, da je izgubil Rostopčin pamet. V Varonovem je zažgal svoj grad ter pustil naslednje pisanje, katero smo našli pribito na nekem kolu:

»Osem let sem vedno olepšaval ta grad; v krogu rodovine svoje sem živel tu srečno. Prebivalci, njih tisočsedemstoindvajset zapuščajo ga o Vašem prihodu. (Napoleon je dal dostaviti: A vrnilo so se). Svojo domačijo sem dal zažgati, da je ne bi oskrnila Vaša navzočnost, Francozi! Prepustil sem Vam svoji dve palači v Moskvi, ki je vsaka z notranjo opravo vred pol milijona rubljev vredna. A tu ne boste našli drugega kakor pepel.« (Napoleonov dostavek: In res je dal zažgati svojo pristavo, na srečo pak ni imel nobenega posnemalca. Hiše okoli Moskve so vse nepoškodovane).

Sovražni general en chef Bagration je umrl za ranami, ki jih je dobil v bitki pred Moskvo. Rusi ne odobravajo požara moskovskega. Tisti, ki so ga provzročili, se jim studijo; Rostopčin jim je to, kar nam Marat.

Naš generalni štab daje tiskati obširna poročila o bitkah pri Smolensku in na Moskvi ter jih razpošilja, da se objavijo povsod; tudi tisti, ki so se odlikovali, omenjeni so v njih. Kremelj je oborožen s tridesetimi topovi. Vsi vhodi so zašpaljeni; podoben je trdnjavi. Sezidale so se v njem peči za peko in napolnili se magazini.

Z velikim trdom se je posrečilo iz bólnic in pogorelih hiš rešiti vsaj jeden del ruskih bolnikov. Bilo jih je kacih štirtisoč; število ónih pak, ki so se ponesrečili je zelo veliko.

Osem dnij sèm nam sije solnce in mnogo gorkeje je, kakor po navadi ob tem času v Parizu. Čisto nič ne čutimo, da se nahajamo na severu.«

Tako Napoleon, iz čegar razglasa ni nikakor čuti, da je bil ta čas že popolnoma prepričan o nesreči svoji. Deset dnij zatem cepali so mu, umikajočemu se iz Moskve, vojaki od gladú in mraza kar kúpoma ob cesti. Le malo jih je tako srečnih, ki so mogli svojim rojakom v Parizu pripovedovati, da je na Ruskem navzlic Napoleonomu poročilu mrzleje, kakor v Parizu.

Vila Slovinska.

Črtice o hrvatskem pesništvu v Dalmaciji XV.—XVIII. veka.

V tristoletni spomin rojstva Gunduličevega, zajedno v njegove smrti spomin dvestopetdesetletni. (* dné 6. januarja 1588. † dné 8. decembra 1638)

Spisal A. Fekonja.

Bih nikda doparla na vrime Marula
Latinkam do gārla, glas njih taknula.
Opet sam padnula, zač jazfk slovinski
Vas nauk od skula promini u rimski.

Gj. Baraković.

jugoslavjanski literaturi nahajamo neko karakteristično posebnost, to namreč, da se národna knjiga do najnovejše dóbe ni ob jednom in ne povsod jednako razvijala, nego da se je pojavljala o raznih časih in na raznih krajih.

Prava svetska, ali bolje rečeno, pesniška pisana ali umna književnost (kajti cerkvenih in političnih pisem so Jugoslavjani imeli že od več vekov v velikem številu, v hrvaškem Primorju od XII. stoletja sèm, in národnih nepobeženih pesmij gotovo, odkar živí národ) — torej pesniška pisana ali umna književnost je začela na slavjanskem jugu kliti koncem XV. stoletja, in to najprej v Dalmaciji. Tu je namreč od VII. veka počenši živel v večini národ slavjanski, a plemo hrvaško, pomešano z národom italijanskim, to posebno v mestih Zadru, Spletu, Šibeniku, Trogiru in Dubrovniku, pa na obližnjih otokih.

Ni dvojbe, da so že tedaj dalmatinski Slavjani imeli, kakor povedano, svoje národne pesmi, pripovedke itd.; toda slavjanskemu življu tam ni bilo prvenstva. Kar je bilo kulture, ta je prihajala tja iz Grške in Italije; a jezik pismeni je bil nekaj latinski, nekaj italijanski, v Dalmaciji uprav tako, kakor je to bilo takrat tudi v sosedni Italiji. Nego, kakor so Italijani začeli bili že v XIV. in XV. veku otesati se latinskega jezika pa povzdigavati národni svoj italijanski: tako so tudi dalmatinski Slavjani malo po malo zapuščali i latinščino i italijanščino, a so vse bolj in bolj negovali národni svoj govor hrvaški ter ž njim širili med rojaki kulturo vladajočo tedaj po vsi Evropi, rekše grško in

rimsko; ali pak so po duhu ónega časa sestavljali nabožne pesmi, legende in moralne spise.

Jezik, kateri so upotrebljavali najstarejši národní pesniki in pisatelji v Dalmaciji, bil je takozvano narečje čakavsko, baš jezik Hrvatov pravih. No že na konci XVI. veka so začeli uvajati v svoje umstvene proizvode narečje štokavsko, sicer le nekoliko po slovnici, ali blizu da nič po slovarji od ónega se razlikujejoče, pa lepše, krepkejše in obširnejše, katero govore razven mnogih Hrvatov tudi vsi Srbi. In tako je potem tekom XVII. stoletja v hrvaški knjigi povse nadvladala krasna štokavščina.

Imenovali pak so národní književniki v Dalmaciji in na otokih, kakor tudi óni v sosedni Bosni jezik svoj zvečine »slovinski«, ¹⁾ in to od XVI. vse do XIX. stoletja. A zarad tega ima tudi navzočni sestavek, govoreči o tamošnjem onodóbnem pesništvu, naslov: »Vila Slovinska«.

In o tej hočemo v naslednjih vrsticah najprej na kratko preiskati, kaj je slovinske pisatelje bilo napotilo, da so se v knjigi poprijeli národnega jezika. Potem bomo nekaj omenjali o Dobrovniku kot najznamenitejšem mestu stare jugoslavjanske književnosti. Nadalje se bomo nekoliko seznanili z glavnimi Vile slovinske ljubitelji in ljubljenci, kakor so jo gojili ondešnji národní književniki. Nato čemo zaslišati prilično njih oznako z ozirom na njihova dela pesniška, kolikor se namreč kaže v njih zunanji, tuji vpliv. In napósled še bomo naveli nekatere vzroke, zakaj je tam národna knjiga v obče oslabela in skoro tudi propala pesem slovinska.

Te, po raznih največ hrvaških spisih, osobito po S. Ljubića »Ogledalu književne poviesti jugoslavjanske« knj. II. str. 349, 357, 365 nsl. sestavljene črtice pa naj bodo Slovencem, kateri nimajo prilike z ovo stvarjo pobleže seznaniti se, vsaj nekoliko v boljše poznavanje duševnega života bratov Hrvatov, ki uprav sedaj slavno slavijo tristoletnico rojstva najslavnejšega pesnika slovinskega, Ivana Gundulića. A gotovo se spodobi in dolžnost je, da se te slave ž njimi vred spominjamo tudi mi. Saj: »Nas je négda jedna majka draga ródila; s jednim nas je, Bog joj plati! mlékom dójila«; torej: »Kako ćemo majki bolje sad zahvaliti? neg' da bud'mo jedne volje, svi sjediniti!«

¹⁾ t. j. slovënski — stslav. ť (č) dijalekt. = i.

Povod národnemu pisateljevanju.

Sreča je bila za našo jugoslavjansko prosveto, da se je na zvršetku srednje dóbe vsaj Dalmacija nahajala v povse različnem položaji od svojih jugoslavjanskih posestrim ter se je tamošnji národ že dosti prej nego mnogi národi evropski otrešel prirodne surovosti in je zarana stopil v prosvetno kolo, akoprav izprva le korak po korak, pótom národnega preporeda. In tako je uprav hrvaška Dalmacija postala ognjišče naobrazbi južnih Slavjanov.

Vzroki pa, iz katerih je kultura najprej v Dalmaciji bila procvela, in ž njo tudi národna književnost, glavni so ti-le: Materijalno blagostanje, ta najpotrebnejši temelj vsakemu duševnemu delovanju; nadalje občevanje z inostranim omikanim svetom, zlasti s prosvetljeno Italijo, vzorno gojiteljico znanostij in umetnostij; zatem politična samostalnost, posebno mesta Dobrovnika, brez katere je itak vsak povoljni razvoj v veljavnih in velikih delih umstvenih zaman; a konečno še ugodni položaj slavjanstva, posebej hrvaštva v sosodstvu, osobito zopet v Italiji, in od tamkaj dohajajoča mu pomoč duševna in mnogo tudi gmotna.

Gospodska in bogata je bila nekdej Dalmacija. Zemlja je sicer pusta in kamenita, a položaj nje je takšen, da je moral prebivalce že zdavna izvabiti na morje in trgovino. V kratkem času se je trgovstvo dalmatinsko širilo po Jadranskem, Črnem, Grškem in Atlantskem Morji. S tem so odnošaji med Dalmacijo in drugimi deželami bili vse to tesnejši in promet s tujim svetom je skoro postal jako živahen. Zarad trgovine so bili poimenoma Dobrovčani ustanovili naselbine po raznih in oddaljenih mestih, tako v Carjigradu, Drinopolji, Sofiji, Novem Pazarji, Silistriji, Belgradu, Smederevu, Sarajevu, Skoplji, Vidinu, Bukarešti, Trgovišti, Solunu, Brusi, Smirni, Aleksandriji, Kairu, Benetkah, Genovi, Florenci, Ankoni, Mesini, Sirakuzi, Palermu in drugod. Tudi so v isto zvrho sklepali ugovore posebno z bolgarskimi, bosenskimi in srbskimi vladarji. — Po trgovini je torej v Dalmacijo dotekala gmotna blagovitost.

Brodarèč po širem morji pa so Dalmatinci bili prišli tako v dotiko z raznimi národi, med temi z jako naobraženimi, kar jim je bilo na veliko korist tudi v duševnem oziru. Že učeni Grki, kateri so po padu Carjigrada (l. 1453.) bili bežali v zavetje na zapad, navračali so se tudi v dalmatinska mesta, n. pr. Jos. Laskaris, Demet. Chalkokondylas idr., ter so tu širili grško znanost z dobrim vspedom i za knjigo slavjansko. Posebne znamenitosti za dalmatinske Slavjane pa je bilo njih občevanje z Italijo, domovino najnadarjenejših

možev óne dóbe, kateri so še nadalje se naobražavali po vplivu klasičnih studij. Iz Italije so tedaj Dalmatinci dobivali učitelje, lečnike, beležnike itd.; a nasprotno so tudi oni svoje sinove pošiljali v prekmorsko državo, da so na tamošnjih učiliščih iskali duševne omike in si nabirali višjih znanostij. Ti pa so potem, vračajoči se domóv, tudi med svojimi rojaki razširjali óni isti duh znanja ter tako tudi po svoji domovini razpójávali nadaljne nauke.

No vse to občevanje s tujci dalmatinskim Slavjanom nikakor ni bilo na škodo, nè kar se dostaje národnega duhá, nè kar se tiče državne samostalnosti. Kajti Italijani pri tem niso upotrebljavali nasilja niti političnih namenov; a tudi Hrvatom inostranska učenost ni rabila na zator njih národnosti, temveč le na vse večji prospeh omike ljudske. In takó si je Dalmacija zmerom ohranjala politični svoj obstanek in državno slobodo. A uprav s tem so si naši Dalmatinci pridobili, vsaj posredno, vèlik vpliv na vse jugoslavjanstvo, kakor je baš ta okolnost tudi najbolj delovala na njihov preporod národni. Benečani so se sicer ugnezдили v dalmatinskem Primorji; vendar i oni niso povse prezirali tamošnje národnosti, nego so vsaj od začetka bolj gledali na to, da si zagotovijo prehod svoje trgovine po Jadranskem Morji ter so dovoljavali dalmatinskim mestom, tako slavjanskega kakor latinsko-italijanskega pokolenja, najširšo domačo avtonomijo. To pravično in jako pazno ravnanje beneške vlade je tudi za dalmatinske Slavjane postalo od rešilne važnosti, ker je skoro na to provzročilo njihov duševni preporod, in to po vsi pokrajini, a posebno v vlasti dobrovniški.

K vsemu temu pa je dalmatinskim Slavjanom dohajala še vspodbuja in pomoč iz inozemstva, národni njih razvoj izravno pospešujoča. Istá Italija je namreč osnavljala posebne tiskarne za slavjanske liturgijske, pa tudi druge svetopisemske in nabožne knjige. Takšne slavjanske knjigotiskarne so bile poimenoma v Rimu in v Benetkah in še tudi v Ankonu. Dà, negovala je celó Italija jezik jugoslavjanski ali takozvani ilirski, t. j. zaprav hrvaški, zlasti zopet Rim, a posebno še Florenca. V Rimu je papež Sikst V. po nagovoru odličnih Dobrovčanov l. 1589. iz nova pozidal krasni hospital ilirski sv. Jerolima; a že njega sprednik papež Gregor XIII. ustanovil je bil ilirski kolegij v Loretu, kakeršen je bil tudi v Boloniji. V Florenci pa, kjer so zmerom bivali mnogi učeni Dobrovčani, ali prijatelji uglednih meščanov ali učitelji njihovih otrók — isti dvor knezov Medicejev imel je večkrat kakega »Ilira« vzgójevatelja mladim kneževičem toskanskim — bil je slovinski jevik že od davna na glásu ter je bila tam utemeljena celó posebna stolica »jezika slovinskega«.

To so najpoglavitejši činitelji, katerim ima Dalmacija zahvaliti svoj duševni in národni preporod. Materijalno blagostanje, občevarje s prosvetljenim svetom in politična samostalnost vzbujá v človeku ponos, kateri ga sili, da stopi čim trdneje na svoje noge. Tako je bilo tudi v Dalmatincih, krepko še tudi od zunaj za to podpiranih. Pisatelji, porojeni Slavjani, a služeči se v svojih književnih delih jezikom latinskim ali pa italijanskim, začeli so, čim so bili naobraženejši, tem bolj čutiti nepristojnost, da porojen Slavjan piše v jeziku tujem in največ tujcem na ljúbo, a takó zanemarija svoj národ, dà, celó prezira rod, s katerim ga veže jedna krv in jeden jezik, isti običaj in ista vera. Skratka: naobraženi ljudje v Dalmaciji, slovinski Hrvati, začeli so se spominjati dolžnosti svoje ter pisati v jeziku národnem za národ svoj.¹⁾

(Dalje prihodnjič.)

Ljubljana v ljudopisnem oziru.

Sestavil Evgen Lah.

Pred kratkim je izšla na Dunaji pri Geroldu knjižica pod naslovom: »Laibach. Statistischer Bericht über die wichtigsten demographischen Verhältnisse.« Verfasst vom Stadtmagistrate in Laibach. Ta knjižica je ponatissek poročila, katero je pisatelj teh vrstic sestavil po naročilu mestnega magistrata ljubljanskega za VI. mednarodni kongres za higienijo in demografijo na Dunaji. Omenjeni kongres je zboroval od 28. septembra do 2. oktobra 1887. leta. Udeležili so se ga učenjaki, strokovnjaki in zastopniki vseh omikanih držav in národov, skupaj do 2400. Pečal se je v prvi vrsti s splošnimi zdravstvenimi vprašanji ter ukrepal o sredstvih za zboljšanje sanitarnih razmer in za odpravo zdravju pogubnih in nevarnih nedostatkov. Tekom zadnjih desetih let so higieniki zborovali v Bruselji, Parizu, Turinu, Genfu in Haagu; v prihodnje so se namenili zborovati v Londonu in volili v ta namen stalni pripravljalni odbor, sestavljen iz zastopnikov vseh večjih držav. Na Dunaji sicer ni prišlo do veljavnih sklepov, vendar je bilo pa zdravstvenim uradom različnih držav podanega obilo poučnega gradiva, ki gotovo tudi za naše avstrijske in posebej kranjske razmere na sanitarnem polji ne ostane brez vpešnih posledic.

¹⁾ Prim. Javor 1874. 16; Danica ilirska 146. 18–20; Vienac 1874. 12, 13.

Tudi Kranjska in posebej Ljubljana sta bili na kongresu zastopani. Ljudopisni ali demografski podatki, v tej knjigi označeni, na menjeni so v prvi vrsti ožjim, strokovnjaškim krogom, nahaja se pa v nji tudi marsikaj obče zanimivega. Zategadelj sem se namenil na tem mestu izpregovoriti o njeni vsebini splošno, o nekaterih oddelkih, ki utegnejo močneje zanimati, pa podrobno.

Knjižica govori najpoprej o velikosti mestnega površja, za tem o hišah in stanovanjih; o številu prebivalstva, o prebivalstvu po spolu, po prisotnosti, po domovinstvu, po veri, omiki, telesnih hibah, občevalnem jeziku, poklici, opravi in pridobninah, starosti, stanu, zakonih, porodih, umrljivosti, ter razpravlja posebno zadnje oddelke obširneje z ozirom na različne posamične okoliščine.

Ljubljana pokriva 34 km^2 in obsega tedaj dobri tristoti del naše kranjske dežele. Od tega površja zavzemajo največ, dobro polovico ali 18·23 km^2 travniki; dobro četrtino ali 9·75 km^2 njive, 3 km^2 neproduktivna tla (voda, ceste itd.), 0·88 km^2 hiše in stavbe sploh, 0·855 km^2 vrtovi, 0·84 km^2 gozdi in gozdiči, 0·465 km^2 pašniki. Primerjajmo te razmere z razmerami pred petdesetimi leti. Površje z njivami se je podvojilo na škodo površju s pašniki; travniki so si ostali v bistvu jednaki; istotako neproduktivna tla in prostor za stavbe. Močno so se povečali vrtni in gozdni nasadi. (Krakovo in Golovec.)

Ljubljana je imela koncem 1886. leta 1223 hiš, 1880. leta 1173, 1876. l. 1156, 1869. l. pa 1051. Zadnja in prva omenjenih dob sta tedaj najmočneje napredovali. Le mala peščica hiš ni obljudena (8—21).

Koncem 1886. l. je bilo 442 hiš pritličnih, 480 jednonadstropnih, 240 dvonadstropnih, 37 trinadstropnih, le 4 pa večnadstropne. Razmere se v tem oziru od zadnjih dob niso izpremenile skoro nič.

296 hiš ima po jedno samo stanovanje, 158 po dve, 146 po 3, 122 po 4, 117 po 5, 90 po 6, 69 po 7, 35 po 8, 28 po 9, 19 po 10, 14 po 11, 9 po 12, 11 po 13, 15 po 14, 3 po 15, 11 po 16, 3 po 17—20, 6 po več kakor 20 stanovanj.

Tri četrtine hiš je tedaj menj kot dvonadstropnih in neprimerno nizko je v primeri z drugimi jednako velikimi mesti število več kot trinadstropnih hiš. Tem večje pa je nasprotno število takozvanih najemninskih hiš (Zinshäuser) s po več kot 15 stanovanj. Največ velikih hiš gledé nadstropij in stanovanj imata Mestni Trg in Dunajska cesta.

Po domarini se razvrščujejo hiše tako, da znaša pri 167 po menj kot 10 gld., pri 107 po 10—20, pri 68 po 20—30, pri 60 po

30—40, pri 56 po 40—50, pri 39 po 50—60, pri 86 po 60—80, pri 65 po 80—100, pri 130 po 100—150, pri 81 po 150—200, pri 96 po 200—300, pri 39 po 300—400, pri 40 po 400—500 in pri 45 po več kot 500 gld. — Več kot polovica hiš plačuje tedaj po menj kot 100 gld. davka, petina po 100—200, petina po več kot 200.

Stanovanj je imela Ljubljana koncem 1886. leta nad 5500. Dobre tri petine stanovanj je malih, ki imajo po menj kot 100 goldinarjev letne najemščine; petina je srednjih s 100—200 goldinarji 456 večjih z 200—300 gld., 446 velikih s 300—1000 gld.; še vedno veliko, 39, je število največjih stanovanj z več kakor 1000 gld. letne najemščine.

Velika večina ljubljanskih hiš je krita z opeko, peščica s ploščicami, nekatere tu pa tam s slamo.

Ljubljana je štela brez priračunjene vojaščine stalne vojske 1857. leta 20.747 prebivalcev, 1869. l. 22.593, 1880. l. 24.618; sedaj jih utegne šteti 26.000. Prebivalstvo se je tedaj pomnožilo v teku 23 let za 3.871 ljudi ali za 18,7 %.

Po spolu se ljubljansko prebivalstvo deli zelo nejednako, ako pomislimo, da je Ljubljana štela koncem 1880. l. 11.185 moških in 13.433 ženskih prebivalcev, tako da je prišlo na vsacih 1000 moških ravno 1200 žensk. Veliko vplivajo na to število mnogobrojne delavke v tovarni za tobak, od katerih jih dosti stalno prebiva v Ljubljani. Zaradi primerjave bodi tu povedano, da pride v Dolitaviji sploh na 1000 moških le 1079 žensk, v Zalitaviji pa še menj, in da ima Erdeljska in nekatere vshodno-ogrske pokrajine več žensk kakor moških. Število moških rase od zahoda proti vshodu.

Le 790 (517 m. + 273 ž.) ni imelo l. 1880. v Ljubljani svojega stalnega bivališča. Zanimiva je razdelitev po domovinstvu. Le 8.301. prebivalec iz 1880. l. (3715 m. + 4.586 ž.) je bil ljubljanski domačin, tedaj še ne prav tretjina splošnega prebivalstva; 13.290 ali polovica (6.278 m. + 7.012 ž.) je bilo Kranjcev sicer; 3.233 ali slaba osmina (1.687 m. + 1.546 ž.) Dolitavcev sicer, največ Štajercev, Primorcev, Čehov in Korošcev: 1.168 (1004 m. + 164 ž.) Zalitavcev (večinoma vojaki 26. pešpolka); 5 Bošnjakov, 287 (162 + 125) inozemcev, večinoma Nemcev in Italijanov.

Velika večina ljubljanskega prebivalstva, vendar še ne razmerno s kranjskim prebivalstvom sploh, namreč 25.767 ljudi ali 98 % je rimsko-katoliška. Od drugih veroizpovedeb pride v pošteve le še protestantovska (354), židovska (74) in grška (50).

Gledé omike smo še vedno na slabem. Le 16.995 ljudi ali še ne prav dve tretjini, je znalo 1880. l. brati in pisati, 2.237 ali dvanajsti del le brati, 7052 ali skoro četrtnina, niti brati niti pisati. Velik je v tem oziru razloček med moštvom in ženstvom. Moških je znalo brati in pisati 70 %, žensk le 58,9 %; samo brati moških le 4,8 %, žensk pa 12 %; niti brati niti pisati moških 25 %, žensk pa 29 %.

Ljubljana ima 29 slepcev, 24 gluhonemcev, 56 norcev in 21 bebec.

Znana stvar je že, da je vpisalo 18.845 ali dobre tri četrtine ljudi občevalni jezik slovenski, 5.658 ali dobre dve devetini nemški, 172 italijanski, le 136 češki (češko-moravsko-šlesko domovinstvo jih ima 789), 7 poljski, le 5 srbo-hrvaški, 1 rumunski.

Zelo raznovrstna, toda splošno menj zanimiva je razdelitev po poklici in opravi. Ljubljana združuje v svoji sredi vse poklice od višjih dostojanstvenikov do delomrznih postopačev. Mimo raznovrstne duhovščine imamo v Ljubljani zelo različne in mnogobrojne urade in učilnice, zdravniške zavode, časopistvo, dve gledališči (provizorni), zavode za javno varnost, dobrodelnice in humanitarne zavode, denarne, trgovinske, obrtniške, transportne zavode, posestva, obilo kmetij; dalje veliko slug in dninarjev. Konečno naj bodo omenjeni še mnogobrojni, nepotrební postopači. Največ je pa vendar obrtnikov, trgovcev, delavcev, uradnikov in posestnikov. Zelo malo ima Ljubljana zasebnikov, zelo veliko penzionistov iz raznih stanov.

Močnejše utegne zanimati razdelitev po starosti: α) splošna; β) med moštvom in ženstvom:

Doba	Število		Doba	Število		Doba	Število		Doba	Število	
	absolutno	relativno		absolutno	relativno		absolutno	relativno		absolutno	relativno
1—10 let	4076	15,5	30—40 let	3855	14,7	60—70 let	1057	6,3	nad 90 let	7	0,025
10—20 let	4637	17,65	40—50 let	3036	11,55	70—80 let	694	2,64	skupaj	26284	100,00
20—30 let	5768*	21,92	50—60 let	2432	9,25	80—90 let	122	0,465			

*) zaradi aktivne vojaščine.

Ako tudi 1000 vojakov odštejemo, vendar je tretja starostna doba še najmočnejša, za njo prideta druga in prva, potem pa zaporedoma višje in sicer s precej enakim padanjem. Razmerno močne so tri najvišje dobe; najstarejši Ljubljančan je imel 94 let.

Precej drugačna postane razmera, ako jemljemo v pošteev razdelitev med moštvom in ženstvom.

Doba	Število				Doba	Število			
	absolutno		relativno			absolutno		relativno	
	moštvo	ženstvo	moštvo	ženstvo		moštvo	ženstvo	moštvo	ženstvo
1—10 let	2036	2040	49·95%	50·05%	50—60 let	964	1468	39·6%	60·4%
10—20 let	2629	2008	56·7%	43·3%	60—70 let	624	1033	37·6%	62·4%
20—30 let	3404	2364	59·0%	41·0%	70—80 let	241	453	34·7%	65·3%
30—40 let	1682	2173	43·6%	56·4%	80—90 let	48	74	39·3%	60·7%
40—50 let	1219	1817	40·15%	59·85%	nad 90 let	4	3	57·14%	42·86%

Le v drugi in tretji dobi prevladuje tedaj moštvo, in sicer: v drugi zaradi dijakov srednješolcev, v tretji pa zaradi aktivnih vojakov. V prvi dobi sta si števili skoro do čela jednaki; večje je tudi število najvišje dobe, ki pa zaradi neznatnosti sploh ne hodi v pošteev. Povsod drugod prevladuje ženstvo nad moštvom in sicer tako, da menjuje ženstvo med $\frac{3}{5}$ in $\frac{2}{3}$, moštvo pa med $\frac{2}{5}$ in $\frac{1}{3}$. Prvo, drugo, peto, sedmo, 11. — 26. (to pa iz že povedanih vzrokov), 83., 84., 93. in 94. leto imajo po več moških, kakor žensk; 10. in 91. jednako, vsa druga pa po več žensk, kakor moških.

Dve tretjini ljubljanskega prebivalstva, 17.678 ljudij (9.068 m. + 8.610 ž.) sta samskega stanu; 6849 ali dobra četrtnina (3440 m. + 3409 ž.) zakonskega; 1720 (324 m. + 1396 ž.) vdovskega. 37 (19 m. + 18 ž.) prebivalcev živi ločenih. Število samcev prevladuje nad številom samic zaradi aktivne, le začasno tu bivajoče, prav za prav tuje

vojaščine, ki se večinoma še ne sme ženiti. Števili zakonskih in ločenih sta si, kakor naravno, gledé spolov zelo jednaki. Šele pri vdovskem stanu se pokaže ves razloček, razloček ki je vsakako pomenljiv. Število umrlih zakonskih moških je več kakor štirikrat večje od števila umrlih zakonskih žensk.

Zanimivo je, kako se delé različni stanovi po dobah in spolih. O tem nas poučita naslednji tabeli, ki govorita α) o številu sploh, β) o razdelitvi po spolu:

Doba	Število po stanu							
	absolutno				relativno			
	samci	zakonski	vdovski	ločeni	samski	zakonski	vdovski	ločeni
1—10 let	4076	—	—	—	100·00%	—	—	—
10—20 let	4628	9	—	—	99·81%	0·19%	—	—
20—30 let	4897	843	27	1	84·90%	14·61%	0·47%	0·02%
30—40 let	1661	2049	136	9	43·09%	53·15%	3·53%	0·23%
40—50 let	989	1756	282	9	23·35%	67·06%	9·29%	0·30%
50—60 let	709	1299	410	14	29·15%	53·41%	16·86%	0·58%
60—70 let	471	686	499	1	28·42%	41·51%	30·01%	0·06%
70—80 let	214	186	292	2	30·83%	26·51%	42·07%	0·29%
80—90 let	31	21	69	1	25·41%	17·22%	56·55%	0·82%
nad 90 let	2	—	5	—	28·51%	—	71·49%	—
Sploh	17678	6849	1720	37	67·26%	26·06%	6·54%	0·14%

Tej tabeli tedaj povzamemo, da prevladuje samski stan izključljivo ali pa vsaj prav močno v dobi od 1—30 let, zakonski precej v dobi od 30—70 let, vdovski precej v dobi od 70—80 let, močno pa v dobi več kot 80 let; ločeni niso nikjer v pomenljivem številu zastopani.

Sedaj še nekoliko v relativni razdelitvi stanov po spolu:

Doba	Stan (izražen v %)							
	samski		zakonski		vdovski		ločeni	
	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske	moški	ženske
1—10 let	49'95	50'05	—	—	—	—	—	—
10—20 let	56'82	43'18	—	100'00	—	—	—	—
20—30 let	62'76	37'24	38'56	61'44	18'52	81'48	100'00	—
30—40 let	40'10	59'90	47'89	52'11	22'80	77'20	44'45	55'55
40—50 let	29'42	70'58	49'78	50'22	17'02	82'98	66'67	33'33
50—60 let	28'00	72'00	52'67	47'33	18'30	81'70	50'00	50'00
60—70 let	24'00	76'00	62'40	37'60	16'63	83'37	—	100'00
70—80 let	23'37	76'63	71'50	28'50	19'51	80'49	50'00	50'00
80—90 let	35'48	64'52	71'43	28'57	31'89	68'11	—	100'00
nad 90 let	50'00	50'00	—	—	60'00	40'00	—	—
Sploh	51'29	48'71	50'23	49'77	18'84	81'16	51'35	48'65

Numerično razmerje med obema spoloma je tedaj, kakor iz povedanega razvidno, pri samskem, zakonskem in ločenem stanu splošno precej jednako, pri vdovskem močno različno. Posebej pa velja o samskem stanu to-le: Le v prvi in v najvišji dobi sta si oba spola gledé števila precej jednaka, v drugi in tretji prevladujejo precej moški, povsod drugod pa, tu pa tam celo močno, ženske. Gledé zakonskega stanu pri prvih dveh dobah sploh ni govoriti; v naslednjih štirih dobah sta si številki precej jednaki, v najvišjih prevladujejo močno moški. Pri vdovskem stanu prevladujejo skoz in skoz prav močno vdove nad vdovci. Najvišja doba, kjer je le slučajno nasprotna razmera, zaradi pičlega števila ne hodi v poštev, iz enakega vzroka ne oddelek ločenega stanu. Ljubljana ima tedaj malo starih samcev in obilo starih samic; precej starih mož in malo starih žena; malo vdovcev in veliko vdov.

(Dalje prihodnjič.)

Na počitnicah.

Spisal A. Planinec.

Bilo je proti koncu meseca julija in pripékala je huda vročina, ki se je v tesnih mestnih zidovih čutila še mnogo huje. Želel sem se na kmete in tudi zdravnik moj mi je svetoval, naj se odtrgam za nekaj tednov svojim poslom ter se sploh kje v zdravem vzduhu odpočijem od telesnega dela in duševnega napóra.

Mlad odvetnik sem bil in vedno me je še kaj zadržavalo. Mislim sem si, ako sam ne preučim vsake pravde in pravdice in je ne predelam po dvakrat in trikrat, izgubil bom že dobro svoje imé. Vendar sem napósled sklenil, da odidem kam na kmete, sámó vedel še nisem, za kateri kraj bi se odločil. V kako letovišče, kamor si hodijo navadno mestni ljudje iskat mirú in dobrega vzduha, nisem nikakor hotel iti. Tu bi videl zopet le tiste puste obraze, kakor v mestu, in človek je prisiljen na kmetih, čeprav tega ali ónega komaj pozna od prej, pridružiti se jim, drugače ga imenujejo čudáka in samotarja. Hotel sem iti kam v kako samotno pogorsko vas, kjer ne bi našel znanih ljudi, a tudi ne pogrešal vsaj nekaj navajene ugodnosti.

Sedél sem po vročem in soparnem dnevi sam na znanem mestnem gostilniškem vrtu za mizo pred kupico piva. Zapalil sem si smodko in gledaje za izgubljaóim se dimom, premišljeval sem, kako se pač razmotajo stvari v Bolgariji in kako pač se zvrše volitve v češki deželni zbor. Predelal sem v duhu že skoro vso politiko in že so se mi zopet silile v glavo pravde, ker sem nekaj miz od sebe videl svojega koncipijenta drugu svojemu razlagati menda kako zanimivo pravniško vprašanje.

»Čop!« tleskne me zdaj nekdo z mehko roko po rami in mi zakliče s prijaznim veselim glasom:

»Na zdravje, doktor! — Ej, Mirko Robin, kako se ti že kaj godí? Bog védi, koliko časa te že nisem videl!«

Ozrem se in vidim pred sábo skrbno obrit, širok obraz.

»Glej ga, zdaj me pa še ne poznaš več! Matevž Kotar sem, tvoj . . .« reče.

»Matevž?« sežem mu v besedo. »Za vraga, da bi te res skoro ne bil spoznal. Saj si se pa tudi izpremenil, odkar si župnik. No, in minilo je menda tudi že pet let, kar se nisva videla.«

Sédeva za mizo.

Z Matevžem sva bila od mladih nog najboljša prijatelja in tudi pozneje se nisva odtujila. Ko sem bil še dijak na Dunaji, obiskal sem ga gotovo, če sem prišel skozi Ljubljano, in pozneje me je tudi on večkrat posétil v Ljubljani. A zadnja leta, odkar je Matevž postal župnik nekje ob hrvaško-kranjski meji, nisem ga pač že dolgo videl, ker ni premnogokrat prihajal v Ljubljano, kamor mu je bilo predaleč.

Povedala sva si kmalu to in óno, kar sva doživela v teh petih letih. Napósled se je zasukala govorica tudi na to, da bi šel rad kam na počitnice.

»Nikamor drugam ne pojdeš, ampak k meni prideš. K meni na Tolsti Vrh ne zajde nikdar noben turist, kajti dolenske železnice nam nečejo narediti in peš hoditi se ti turisti kmalu naveličajo. Lep in prijazen kraj je pri meni. Če se ti bode poljubilo iti kam v družčino, té tudi ni treba tako daleč iskati. V Metliko ali Črnomelj imaš z dobrim konjem debelo uro in z mojo kobilico se popeljeva zdaj k temu, zdaj k ónemu mojih tovarišev. Kuharica moja bode pa skrbela za tvoje telo, in da se ti ne bode godilo slábo, evo ti mene!« sklene smejé se.

Vesel sem vsprejel to ponudbo. Obljubil sem mu, da v enem tednu gotovo pridem

Po ne baš prijetni dolgi vožnji sem dospel res nekega večera na Tolsti Vrh. Solnce je že zašlo in, ko se je voz ustavil pred župnikovim dvorom, bila je že tema, da nisem videl nič, kakšen je kraj.

Veselja prijatelja svojega vam ne morem opisati. Kakor v triumfu me je peljal v hišo, skrbel, da sem hitro dobil svojo prtljago v sobo ter se lahko preoblekel in otresel cestni prah dolge poti, in ko sem zopet prišel k njemu, čakala naju je že večerja. —

Izvrstno sem spal prvo noč. Zjutraj na vse zgodaj so me prebudili cerkveni zvonovi in zvončki govedi, ki je odhajala na pašo. Vstal sem in se počasi oblekel. Pogledal sem skozi okno in krasen je bil ta kos svetá, oddaljen od mestnega hrupa in prahu. Župnikov dom in župna cerkev sta stala na nevisokem holmu, ob vznožji in v dolini je bila vas in daleč na okoli po nizkih zelenih gričih sem videl bele hišice. V klanci sem ugledal tudi dvoje večjih poslopij. Obe sta bili zidani v dve nadstropji in kakor mi je povedal Matevž, bilo je jedno vaška šola, drugo od prvega kakih dvesto korakov oddaljeno, ob véliki cesti, katera je držala čez klanec, ležeče pa največja in najboljša gostilna daleč na okoli. Reklo se je tam »na Klanci« ali pa tudi »pri Vrabci«.

Na Tolsti Vrh sem prišel v ponedeljek zvečer. Dvakrat sva se peljala z Matevžem obiskat druga dva župnika, ostala dva dni pa sem

sam hodil okoli ali si vzel kako knjigo, ali kakšen časopis in šel v hladno senco na župnikov sadni vrt.

Na Klanci nisem še bil, niti »pri Vrabci«, niti v šoli, dasiravno sem takoj prvi dan sklenil iti obiskat rektorja tolstovrške akademije.

V soboto pri kosilu sem vprašal župnika, kdo je učitelj na Tolstem Vrh.

»Učitelja in učiteljico imamo. Jutri po maši se bodeš lahko seznanil z njima. — Ob devetih je velika maša, katero bom služil jaz, ob sedmih pa je tiha, katero daruje upokojeni župnik Janez, ki se z Volčjega Potoka pripelje vsako nedeljo na Tolsti Vrh. Ti boš ob sedmih še gotovo spal.«

Razumel sem ga in mu takoj obljubil, da bom na vsak način pri veliki maši in pridigi.

Po kosilu je šel prijatelj Matevž v svojo sobo, pripravljat se za juternji govor v cerkvi, in pozneje, rekel je, ima izpoved. Bil sem navezan za danes popoldne sam na sebe in ko se mi je ležanje in čitanje v sencina vrtu že zdelo predolgočasno, sklenil sem iti na Klanec »k Vrabcu.«

Gospodar na Klanci mora biti bogat, mislil sem si, ko sem se bližal gostilni, ker ne le hiša je bila lepo zidana, tudi vsa gospodarska poslopja so bila velika in prostorna in sadni vrt za hišo je bil še večji od župnikovega.

»Dober večer, gospod doktor Robin!« oglesi se mi zdaj znan glas s hišnega praga.

Pogledam moža, ki me pozdravlja, in spoznam v njem svojega klijenta, gospoda Luka Petrovca.

»Ali ste Vi tukaj posestnik, gospod Petrovec?« vprašam ga.

»Jaz, gospod doktor, in jako me veseli, da ste me prišli danes počastiti. Že ves teden vem, da ste župnikov gost in željno sem pričakoval, da bi Vas kje srečal, gospod doktor!«

»Davno bi bil že prišel sam k Vam, gospod Petrovec, a ni v sanjah bi si ne bil domišljeval, da najdem tu na Klanci Vas posestnika.«

Zdaj je prišla tudi gospodinja in stopili smo v hišo. Gospodar in gospodinja sta bila sama prijaznost, in ko sem rekel, da pijem pivo rajši zunaj, pelje me gospod Petrovec na vrt v lopo.

Lopa je bila vsa v zelenji skrita in ko vstopiva, sedi s knjigo v roki za mizo mlado gosposki oblečeno dekle.

»To je starejšega mojega brata hči, moja netjakinja Milka, učiteljica tu v vasi.«

Poklonim se gospodični in se opravičujem, da jo motim tu v njeni samoti.

Gospodična Milka mi zagotavlja, da je le čitala in da je nikakor ne motim ter me je napósled prav pristrčno pozdravila.

Sedli smo vsi trije za mizo in vnel se je kmalu prav živahen pogovor. Čez nekoliko časa naju pustí gospod Petrovec samá in gospodična mi je povedala, da je bila prej pri sorodnikih v Ljubljani, ker sta ji roditelja pomrla že davno; da je že drugo leto tukaj učiteljica, odkar je prišla iz učiteljskega izobraževališča, in da je prav srečna tukaj pri svojem strijci, kateri ji je pravi oče.

Ko sem se okrepčal s pivom, sprehajala sva se po vrtu in zdajci naju zaloti noč. Poslovil sem se od prijaznega gospodarja in njegove gospodinje in pri slovesi prosil gospodično Milko, če smem priti še kdaj k nji v vas in se ž njo tako prijetno zabavati, kakor sem se danes.

»Prav veselilo me bode, gospod doktor, kadar nas obiščete,« rekla mi je in mi podala lépo belo rokó.

Milka je bila res lepó deklè. Nje prijazno smehljajoči obraz mi je bil vedno pred očmi, ko sem se vračal proti župnikovemu dômu. Pri večerji sem hvalil gospodu Matevžu Milko in tudi on je bil poln hvale o nji.

Prihodnji dan v nedeljo sem bil skoro ves dan z gospodično Milko skupaj. Seznanil sem se tudi z učiteljem in gospod Matevž je povabil gospoda Petrovca, njegovo netjakinjo gospodično Milko in gospoda učitelja na obed.

Po obedu je imel gospod Matevž opravilo v cerkvi in jaz sem šel z gospodično Milko proti Klancu. Sedla sva zopet v vrt in govorila in se zabavala, da sam nisem védel, kako mi je minil čas. Proti večeru je prišel prijatelj moj gospod župnik tudi »k Vrabcu«.

»Poglej, saj sem védel, kje naj ga iščem. Čakajte, čakajte, gospodična, Vi mi hočete prijatelja mojega sámá zase!« pretíl nama je šaljivo župnik.

Pogledal sem jo pri teh besedah župnikovih, tudi ona me je gledala, povabila oči in se zardela. Ko je pristopil še gospod Petrovec, pobegnila je, a mi smo sédli in zinili marsikatero pametno o politiki, letošnji létini in kupčiji.

Rèči pa moram, da sem bil jaz le nepazen poslušalec pri tem resnem zborovanji. Pušil sem svojo smodko in mislil, zakaj li se je zardela Milka in pobegnila.

Kmalu, ko se je zmračilo, šla sva z župnikom domóv in četudi sem prav še tako pazno gledal po vrtu in hiši, nikjer nisem mogel

zapaziti Milke, da bi se poslovil od nje. Ne vem, zakaj mi je bilo zaradi tega tako tesno okoli srca.

»No, Mirko, ti si tako zamišljen, kaj ti pa je? Pa ne, da bi se zaljubil v Petrovčevo Milko, v učiteljico?«

»Jaz, zaljubil?« vprašal sem presenečen. »Jaz sem že prestar za ljubezen.«

»No, no, prestar! Šestintrideset let imaš, kajti nekaj let si mlajši od mene. To še ni taka starost.«

»Ne vem, navajen sem že tako samskega življenja, da se mi kar čudno zdi, če mislim na ženitev. Sklenil sem že tudi davno, da ostanem tako, kakor sem,« odgovarjal sem župniku.

»Navadil se boš tudi še žene in prvi korak si že storil, kajti tega ne moreš tajiti, da ti Milka jako ugaja.«

»Ugaja mi, gotovo, saj je lepo in pametno dekle. Pa do danes še nisem bil zaljubljen in tudi ne vem, ali se sploh kdaj zaljubim.«

»Vsak človek je jedenkrat zaljubljen,« reče mi župnik prepričevalno. Beseda dá besedo in razpravljala sva prav akademiško poglavje o ljubezni, dokler nama ne zastane beseda.

Jaz sem mislil na Milko in da sem mlajši, šel bi k nji pod okno in ji povedal, da jo ljubim.

Ljubil sem jo, čutil sem zdaj, kaj se pravi ljubezen, dasiravno do današnjega dne še nisem véroval, da je sploh ljubezen, in mislil, da je to le izmišljotina pesnikov in novelistov.

Drugo jutro sva se peljala z župnikom v jedno uro oddaljeno vas in pot naju je vodila čez Klanec. Milka je ravno stopila iz hiše, ko sva se peljala mimo.

»Pojdite z nama, gospodična Milka!« rečem ji, pozdravivši jo.

»Prav rada, a jaz moram v šolo,« odgovori mi ona.

Župnik je ustavil voz in rekel, da mora nekaj govoriti z gospodom Petrovcem. Tudi jaz sem skočil z vozá in Milki v pozdrav podal rokó.

»Zakaj ste se pa včeraj skrili, da se ni posloviti nisem mogel od Vas?« vprašam jo.

»Jaz sem bila na vrtu in dobro sem Vas videla, ko ste odhajali in zdelo se mi je tudi, da me iščete, a nalašč nisem prišla,« rekla mi je smeje se.

»Tako, tako, nagajali ste mi tedaj le,« rečem ji s prstom pretèč.

»No, pa saj niste hudi náme zaradi tega, gospod doktor?« reče mi in mi zvedavo pogleda v oči.

»Ali Vam je kaj na tem ležeče, če sem hud na Vas?« vprašam jo.

»Gotovo, gospod doktor, ali ste mi res zamerili zaradi tega?« izprašuje me skoro skrbno.

»Zakaj, gospodična Milka? Šalil sem se in še hud ne morem biti na Vas. — Danes po šoli pa smem zopet priti k Vam, kaj ne?« vprašam jo še, ko stopi župnik z gospodarjem čez prag.

Pokimala mi je le, podala mi roko, rekla, da se mora za šolo pripraviti in odšla v hišo. Poslóvila sva se z župnikom od gospoda Petrovca in zopet sedla na voz ter dalje drdrala po cesti.

Večer za večerom sem bil zdaj pri Petrovčevih na Klanci. Sprehajal sem se z Milko po vrtu, ali pa sva sedela v zeleni lôpi in si vedela vedno kaj zanimivega pripovedovati. Ljubil sem Milko od dné do dné bolj, a zdel sem se nji nasproti kakor mlad, neizkušen fant. To-likokrat sem sklenil, da ji povem, kaj čutim v srci zánjo, a kadar sem bil pri nji, molčal sem o notranjih svojih čustvih in nisem ji mogel govoriti o ljubezni.

Mesec avgust se je bližal svojemu koncu in dasiravno sem prej hotel v enem mesecu biti zopet domá, vendar sem zdaj odlašal svoj odhod na negotov čas. Glavni vzrok je bil, ker sem gospodični Milki obljubil, da bodem še navzočen pri šolski veselíci o sklepu šolskega leta.

In konec šolskega leta je prišel!

Najprej smo bili vsi pri véliki maši, po maši smo šli v šolo, da so se tam pridnim in ubogim šolarčkom razdelila razna darila, in na to smo šli k Petrovcu, kjer je dobil vsak otrók nekaj krepčila. Opó-ludne pak smo imeli velik obed na Petrovčevem vrtu, h kateremu so bili povabljeni vsi vaški veljaki. Da so tam napijali in to osobito učitelju in učiteljici in župniku, ni mi treba praviti. Tudi mene sta počastila župnik in učitelj z napitnicama in se mi zahvalila za prispevek, katerega sem daroval v namen te slavnosti, da se je sploh le tako omogočila vsa slavnost, in zahvalila sta se mi za pogoščevanje, ker jaz sem jih namreč povabil vse denašnji dan k Petrovcu v gostí. Mislim sem že, da je konec napitnic, kar poprime še jedenkrat gospod župnik besedo in napije mēni in gospodični Milki. Govoril je v primeri in sklenil napitnico, dasiravno bodo mladina in roditelji Milko kot učiteljico in prijateljico vseh jako pogrešali, vendar on nama želí sreče v skupnem srečnem življenji. Splošno navdušenje se je oglasilo za temi besedami. Vsi so nama napijali, kakor bi bila ženin in nevesta. Jezen sem bil skoro, hud na svojega prijatelja, župnika Matevža, osobito ko sem videl, kako je s tem govorom v zadrego spravil Milko, ki je sedela poleg mene. Oprostila se je, da gre in šla je s Petrov-

čevo gospodinjo v hišo. Kmalu na to je bilo tudi obeda konec. Posloviли smo se in komaj sem čakal, da sem zadnjemu stisnil roko.

Župnik Matevž je šel z drugimi gospodarji, ki so ga spremili domov, jaz pa sem šel čez Klanec v bližnji gozdič.

Ležal sem nekaj časa v travi in premišljeval svoje življenje. Čutil sem se samega in zapuščenega, spomnil se Milke in kako bi lahko srečen bil ž njo. Vleklo me je k nji. Vstal sem in šel na vrt, gotovo se nadejé, da jo najdem v lópi.

Nisem se varal. Slonela je za mizo in zrla pred sé. Vstrašila se me je in se zardela, ko sem tiho prišel po mehki travi.

»Ali se me bojite, gospodična?»

»Ne, ali prikazali ste se tako nenadoma pred máno, da sem mislila, da vidim Vašo podobo le v živih sanjah.«

»Ali kdàj sanjate o mênì?»

»Res, gospod doktor, ravno danes po nóci se mi je sanjalo o Vas«, in začela se je prav srečna smijati.

»Kaj pa se Vam je sanjalo?»

»Tega ne povem nikdar!«

»Nikdar?» vprašam jo. In če Vas prav lepó prosim?»

»Tudi ne, ne morem«, smijala se mi je.

»Gospodična Milka, veste, da bi Vam jaz rad nekaj povedal?»

Vprašujoče je obrnila váme oko.

»Milka, ali me morete ljubiti? Jaz Vas ljubim od vsega svojega srca. — Govóri, Milka, ali me ljubiš?» in primem jo za róko.

Ni se genila in tudi roké ni mi odtegnila; zdajci ji vidim solze na licih, objamem jo ter pritisnem na prsi.

»Zakaj imaš solze v očeh, draga moja Milka?»

»To so solze sreče, Mirko!« reče mi in se mi sramežljivo nasmehe.

Poljubim ji solze z očij, poljubim jo na rdeče ustnice in čutil sem se srečnega, da nikdar prej tako.

Povedal sem ji, da jo ljubim od prvega dné, ko sem jo videl, in tudi ona me je zagotavljala, da je takoj prvi dan nekaj posebnega čutila záme, česar prej ni še poznala.

»In zdaj mi li hočeš povedati, kaj se ti je danes sanjalo o mênì?»

»Rada, dragi Mirko! Zdelo se mi je, da sem ležala v postelji in ti si k mênì stopil in me poljubil, jaz pa sem se oklenila tebe ter te pritisnila na svoje prsi, kakor te zdaj-le.«

Smijala sva se in poljubovala. Zdaj zaslišiva bližajoče se korake, hitro jo še poljubim in Milka je odhitela, pustivši mene samega.

»Kam pa tečeš, Milka?« kliče ji Petrovčevka, katera je prišla proti lópi z gospodarjem Petrovcem.

Milka pa ni hotela ničesa slišati.

Povedal sem jima jaz, kaj se je zgodilo med náma in da mi nista odrekla Milkine roke, veste lahko, ker mati Petrovčevka mi je rekla, da je ona to že davno prej vedela in vedno pričakovala.

Zvečer je prišel še župnik Matevž in tudi on je bil vesel sreče moje. Šel sem iskat Milke in našel jo v njeni sobi.

»Kolikokrat sem mislila tu na tebe, če sem bila sáma«, rekla mi je. A že naju je klicala Petrovčevka, naj prideva doli, da naju hoče videti gospod župnik.

Jokal se je skoro od veselja prijatelj Matevž in prosil me je, naj se oženim tu na Tolstem Vrh, da naju poroči on.

Rad sem mu izpolnil to željo. Rekel sem, da grem za kratek čas v Ljubljano, da tam uredim vse in se potem povrnem na Tolsti Vrh, kjer me poroči on z mojo nevesto, s predrago mojo Milko.

Konec je moje povesti.

Zdaj skoro vsako leto prihajam na Tolsti Vrh s svojo ženo Milko. Na Klanci je pripravljeno vedno za naju stanovanje. Tudi župnik Matevž, stari moj prijatelj, obišče naju vsakokrat, kadar pride v Ljubljano, in se vedno hvali:

»Ko bi mene ne bilo in bi te jaz ne bil pregovoril, da pridi na počitnice k méni na Tolsti Vrh, vidva bi se ne bila nikdar našla in nikdar ne bila srečna.«

»In ko bi Tolstega Vrha ne bilo, ne bilo bi tudi ne tolstovrškega župnika in učiteljice Milke na Tolstem Vrh, in potem tudi mene ne«, sklepal sem jaz logiko župnikovo in objel svojo ženico.

Leto dnij potem pa smo imeli zopet veliko slavnost na Klanci. Milka moja me je obdarovala s prvorojencem Milčkom, sinkom mojim, in krstil ga je najboljši moj prijatelj, župnik Matevž.

Kaj imenujemo bolezen uma?

Spisal dr. Karl vitez Bleiweis-Trsteniški.

Da živali, družno živeče, umoré bôlne in slabotne tovariše, ki se v bóji za obstanek ne morejo več boriti, to je obče znano. In še dandanes nahajamo divja ljudstva, ki jednako ravna jo s trpečimi ljudmi v svojih občinah. Omikani Evropljani se temu čudimo ter mislimo, da nadkriljujemo take divjake! Pa li v resnici? Nedavno

se je zgodilo na Francoskem, da ubeži na umu bolan človek iz zavoda Clermontskega. Kmetovalci, ki ga ugledajo na polji, začno ga dražiti in ko ga dohité, pobijejo ga s kolí. V necem drugem mestu — bilo je nekaj let poprej — ubeži umobolni strežajem, spleza na streho ter od tod na množico, ki ga zija, meče kamenje. Zatorej gosposka ukaže strélcem, naj ga ustrelé. In nikjer ni bilo čuti, da bi bila gosposka ali da bi bili óni kmetje pozvani na odgovor zavoljo takega ravnanja.

Čeravno v lepi naši Kranjski ni tako hudó, vendar — le priznajmo, da se tudi pri nas proti ubozim umobolnim ljudem mnogo, mnogo grešéva. Umobolni človek ima za nezvedenca nekaj skrivnostno-nenavadnega, tujega, groznega, kar ga razločuje od vseh družih bolnikov, četudi razum priznava, da je i pohabljeni um le telesna bolezen, kakor kaka druga.

Morda se ta žalostna izjema pri umobolnih ljudeh utemeljuje s tem, ker imajo prikazi na teh bolnikih za nezvedence nekaj neumljivega, skrivnostnemu bitju jednakega, česar ni móči razumeti. Česar pa ne umemo, kar je ugankam podobno, vzbuja nam neko skrivnostno grozo.

Če se mi posreči, velik del prikazov, ki jih nahajamo pri umobolnih ljudeh, razjasniti in približati razumu, morem gojiti tudi nado, da se zmanjša óni predsodek, ki je ubogemu umobolnemu človeku na svetu povsod na poti ter mu provzročuje táko težko trpljenje.

Kaj pa je bolezen uma?

Kdo ni imel v življenji že ure ali dneva, ko se mu nobena stvar ne posreči, ko ga vsaka reč razsrdi, vsaka muha ujezi, da napósled obupa nad svetom in nad samim seboj? Če narastó iz taci dnij tedni in meseci, če postane človeku duša tako potrta, da se odteza občevanju z družimi ljudmi, če dospé obupnost tako daleč, da se ima sam za nepotrebno stvar na svetu in če mu take tožne misli celó kratijo spanje, imamo že pred seboj podobo tožnega melanholika.

Toliko moremo iz prikazov, nam samim znanih, umeti dušno stanje tožnega, ki se pa prilično še nahajajo na fiziološkem stališči. Moment pa, ki je nam zdravim srečnikom prihranjen, je ta, da z nesrečnikom ne moremo imeti enakih čustev. To je dušna bolest, silna bridkost srca, ki se ne dá niti izraziti, niti popisati. To je najstrašnejši občutek. Bolniki, ko ozdravijo, spominjajo se ga tudi le z grozo, a nimajo izrazov, da bi óno dušno stanje mogli popisati. Taka srčna bridkost sili melanholika do samomora, ona ga zapelje, da konča življenje svojih ljubljencev, ker jih hoče obvarovati grozne svoje usode.

Ako taka toga traja dlje in ako ni vedno jednako huda, temveč časih nekoliko odjenja, jame nesrečnik tožiti samega sebe. Bolnik se obdoljuje sam zlobnosti, brezvernosti, nenravnosti. Tožbe se mnogokrat nakopičijo v stalne domišljije in zmote ter imajo vedno isti značaj, da preti bolniku kaka nesreča, katera ga zadene v kazen zaradi njegove zlobnosti. To gorjé, misli bolnik, more priti neposredno od Boga, od usode, pa je tudi lahko odločeno s pomočjo človeške pravičnosti, v kazen za razna hudodelstva, katerih se bolnik obdoljuje. Bolnik si domišljuje, da ga preganja sodišče. Vendar pa to niso takozvane domišljije preganjanja ali zatiranja, za kakeršne jih mnogi zmatrajo; te značijo blaznost in imajo vedno značaj krivice, pečat nezakonitega preganjanja, v tem ko melanholik pričakuje kazen kot pravično pokoro za dozdevno krivdo.

Take tožbe melanholika morajo se umeti kot poskusi, s katerimi si moremo razlagati neobsežno bridkost, pa ne kot posledek premišljene preudarjenosti, ampak kot posledek neke notranje sile, kateri se mora umekniti zavednost. Tudi za te vrste bolezni imamo zdravi ljudje analogon, ki nam pomaga razumeti bolnika. Komu se še ni pripetilo v spanji, kakor bi mu ležale skale na srci? Iz čustev telesne bojazni, katere povzročuje slaba prebava ali nerodna léža v postelji, nastajajo fantastične sanje, ki nam to bojazen logično razlagajo, pa naša zavest ali naš preudarek nima pri tem ničesar opraviti.

Taka melanholija se le polagoma presuče v zdravje in hvala Bogu, da se navadno izide srečno; v redkejših slučajih more pa tudi ostati stalna in trpinčiti nesrečnika do konca življenja.

Največkrat vendar bolezen ne dospè do popisanih hudih prikazov, ampak že prej se tožnost prevrže ravno v neko nasprotno razburjeno veselost. Kakor je takšen prevrat sam po sebi umljiv in znan zvedenemu zdravniku, tako neumljiv je okolici bolnikovi. Včeraj še tako v žalost vtopljen in danes tako radosten! Veseli nas, da se je bolezen tako srečno obrnila, in majemo z glavo, ko nam svetuje zdravnik, naj brž vse pripravimo, da se brez odloga bolnik odpravi v kakov zavod. A kmalu spoznamo, da je bil svet zdravnikov upravičen. Veselost se izpremeni v razburjenost, bolnik ima opraviti noč in dan, ogovorom odgovarja srdito, oporekanje ga silno jezi in ako se bolnik ne izroči o pravem času strokovnjaški oskrbi, ne preostaja nam nič drugega, nego krotiti bolnika ter s tem iz veselo-vznemirjenega napraviti ljutega, besnega.

Ne morem dosti ponavljati: besni od narave ni hudoben ali nevaren človek, kakor tudi tisti nima tacihi svojstev, kogar opijani alkohol.

Stavek, s katerim je v mojem času učna knjiga tretješolce uvajala v grščino: »Pijanost, mala blaznost«, ima popolno notranjo vrednost: znamenja bolestne psihične razburjenosti nam je najlože opazovati pri pijancih po gostilnah. Kakor bolestna razdražljivost možganov, tako tudi alkohol razveže jezik: zgovornost, ki dospè do ubežnosti idej, izraža se iz začetka v renomiranji, potem se prevrže v pričkanje in psovanje; ta razdražljivost pri pijanem ni drugačna, nego pri razburjenem umobolnem človeku. A pojdimo za upijanjeno družbo iz gostilne na ulice; nam li pride na misel, da bi glasno njih petje, s katerim se v resnici moti mirni meščan, imeli za hudobnost, ali pa za ljutost čustva, ki ga v resnici na malo prizanesljiv način izražajo nad napisi in svetilnicami po ulicah?

Ravno tako malo zlobnosti in ljutosti nahajamo v klasični besnosti, če nam tudi bolnik s petjem, vpitjem, razbijanjem moti mirne noči ali pa nam s pobijanjem posode in stekla dela škodo.

Razburjenega bolnika storimo samí besnega, ako ga hočemo s silo ukrotiti, in kar sedaj storí v taki umetno napravljeni besnosti, moramo si vpisati na svoj račun. Navaden človek, ki je videl bolnika prihajajočega v zavod in glasno kriččega, okoli sebe grizočega, z zvezanimi rokami in nogamina vso moč okoli sujočega, pač ne more umeti te čudovite izpremembe, ko pol ure pozneje vidi ležati istega bolnika mirnega v postelji, bodisi da je že zaspal, da se opoči od prebitih težav, ali pa da si ogleduje s povešenimi očmi rane, ki so mu jih ujédle brezozirne vrvíce v kožo. Vsiljuje se nam vprašanje: »Od kod to čudo?« Odgovor je legák. Čudo izvira od tod, ker smo ravnali previdno in človeško z bolnikom. Odvzeli smo mu vrvíce, skopali ga, preoblekli in déli v posteljo in tu sedaj leží, morda nekaj časa še osupel, kaj se je ž njim godilo. Pozneje bode zopet jel čenčati, peti, morda prilično skoči s postelje ter začne plesati po sobi, vendar gre sam zopet nazaj, ali se dá tja peljati brez sile. Dalje nam je skrbeti za dobro hrano, za spanje, za zdravila in če slučaj ni kompliciran, če je navadna besnost, obrne se v največ slučajih kmalu na bolje in napósled se bolniku povrne zdravje.

Prej smo premišljevali prikazni pijanosti, preskočili smo pa vrsto bistvenih simptomov, namreč telesne, ki se kmalu opazijo pri energičnejšem vplivu alkohola. Najprej se začne ustavljati govor, pijanec jeclja posamezne zloge, potem blebetá nerazumno; vrhu tega se mu trese roka in kar je pri vsaki večji pijanosti posebno karakteristično, hoja mu je negotova, in to okornost provzročajo noge, katerih ne

more premikati, kakor bi jih rad, pozneje pa pijanec tudi čuti, kakor bi se mu vrtelo v glavi:

Če se vplivu alkoholovega strupa kmalu ne storí konec, vzviša se taka omótica do nezavednosti in napósled do nezvesti. Popolnoma pijan človek se ne zaveda ničesar več, končno nezaveden brez pomoči obleží, povse pohabljen, ne redko mehanično z zobmi škripaje zijá topo pred sé.

Če nahajamo pri besniku poleg psihičnih začetnih simptomov pijanosti, tudi znamenja telesne slabosti, če jezik na láhko zastaja, če se začenjajo tresti tudi roke, kar se najjasneje izraža v izpremenjeni pisavi, tedaj so to usodepolna znamenja. Če bi pri tem rasel še samočut do neizmernega, če se bolnik čuti srečnega brez konca in kraja in če to bolniku rodi domišljije vzvišenosti, n. pr., da si bolnik domišljuje biti knez, kralj, cesar in napósled Bog, da, celó nadbog, in si pri vsem tem še domišlja, da ima sto tisoč, ali cele milijone ali milijarde imenja, tedaj imamo podobo óne grozne bolezni, ki za-
znamenuje denašnji čas sopara in elektrike z neugasnim svojim hlepenjem po sreči in zlatu: napredujočo hromóto blaznikovo, ali kakor jo zove ljudstvo: omehčavanje možganov.

Po telesnem ali duševnem prenaporu provzročena, zadene ta bolezen kakor strela z jasnega pohlepnega lovca, ki loví srečo, in trešči njega ob tla ter uniči neredko tudi zaradi vzvišenih domišljij in kolosalnih spekulacij, svoje in tuje imetje. Nade, da bi se ozdravila ta bolezen, nikakor ni, četudi se časih zdí, da se je ustavila, vendarle je to le navidezno; večkrat se povrne v podobi mrtvouda ter uniči in razdrè duh in teló, povse podobno prej omenjeni sliki hude pijanosti, dokler ji napósled prej ali slej v teku petih let smrt ne naredí konca. V tolažbo pa pustí bolniku čustvo sreče, s katerim se je bolezen pričela, do konca, še v smrtnem bójú nas blaznik zagotavlja, kako se dobro počuti, in poslednje jecljane besede so mu izraz nepopisne zadovoljnosti.

Čisto popolna besnost se pa redkokrat konča s smrtjo; le v ónih slučajih popolna besnost traja do smrti, kadar je notranji nemir tako silen, da bolniku na noben način, tudi le za kratek čas ne dá pokoja, ker mu divji nagon vednega gibanja celó za uživanje jedí in pijače ne pustí minute časa ter se v pravem pomenu besede bolnik upéha do smrti. To so slučaji, ki se pri taki močni vznemirjenosti odlikujejo s tem, da je zavest popolnoma preminila. Pri teh bolnikih pa besnost hipoma vzbruhne in kmalu dospè do popisanega vrhunca.

Ako navadna besnost ne preide v zdravje, zapušča duševno slabost s splošno zmedenostjo, ki polagoma konča z duševno smrtjo, takozvano terminalno topostjo.

Pa tudi ozdraveli ni vedno gotov, da bi se mu bolezen v krajšem ali daljšem času ne ponovila, četudi óno med svetom mnogo razširjeno mnenje ni povse upravičeno, da je tisti, ki je bil duševno bolan, a ozdravel, vedno v nevarnosti, da prej ali slej zopet ne oboli. Najnevarnejši v tem oziru so óni, ki so po rojstvu obteženi in v kojih družinah so se že prej nahajali slučaji pohabljenega uma ali bolnih živcev.

Táko ponavljanje se pa ne sme zamenjavati s perijodično pohabljenostjo uma, ko se po določenih odnehljajih bolezen zopet znova povrača. Največ napoveduje napad besnosti neka tožnost, redkeje kombinacija resne melanholije in besnosti, najredkeje osamljeni napadi melanholije.

Da se utrdi nedvojbená dijagnoza, mora se opazovati več posameznih napadov, vendar se značaj perijodične besnosti ne razločuje bistveno od prosto-tipične pohabljenosti uma. V obeh slučajih je razpoloženje bolnikovo povišano, vendar si prosta psihična razburjenost išče duška s petjem, plesanjem, skakanjem, z vednim gibanjem, zmeraj pa na bolj neškodljiv način; perijodično razburjeni bolnik pa povišano svojo razpoloženost in dozdevno duševno prednost dá čutiti okolici, renomira s svojo močjo, s stanom, z znanostmi, draži sobolnike, hujska jih zoper strežaje, sumniči jih ter ima v svojem bitji vedno na videz kaj zlobnega. V nasprotji drugim razburjencem, ki le zato, ker jih to veseli, pobijajo stekla pri óknih, ima za vsak napačen čin po tisoč vzrokov, da se opraviči. Pravi namreč, da razbija ókna zato, da spušča zrak noter, trga posteljno perilo, ker nima žepnega robca in če juho vrže za strežajem, zgodi se le zato, ker mu ni bila dosti slana.

(Konec prihodnjič.)

Književna poročila.

I.

- V. Brandl a) *Život Pavla Jos. Šafaříka*. V Brně 1887, 8°, 141,
b) *Život Karla Jaromíra Erbena*. V Brně 1887, 8°, 97.

Ko je izdal pred štirimi leti g. Brandl véren životopis Dobrovskega, smeli smo pričakovati, da pride za njim v kratkem tudi životopis vélikega češkega slavista Šafaříka v jedni celoti, kajti podal ga je bil že l. 1881.

češkim čitateljem v „Světзору“. Nekoliko predelan dospel je nam letos v lični zunanji obliki v roke.

G. Brandl ni v tej knjigi samo verno in lepo naslikal učenjaka Šafařka in ocenil njegovih res ogromnih zaslug za slovanske starine in za slavistiko sploh, nego načrtal je nam tudi Šafařka človeka in podal pravi životopis — in baš to je zasluga pisateljeva, dasi je drugi del knjige, kateri je odmenjen opisu in oceni literarnega in znanstvenega delovanja tega češkega učenjaka, obširnejši od prvega, kjer se pripoveduje precěj podrobno njegovo življenje. Vidi se knjigi, da je pisatelj ni pisal samó z veseljem in navdušenostjo, in kdo bi tega ne, nego da je vestno porabil vse pristopne podatke, posebno pa obširno korespondenco Šafařskovo s pesnikom Kollárjem, Pogodinom in Maciejewskim, v kateri je našel mnogo gradiva nakopičenega, kajti Šafařik je posebno v prvih letih svojega bivanja v Novem Sadu pridno dopisoval s Kollárjem in mu razodeval svoje misli, namere in nade. Tako pozvedamo iz jednega pisma do Kollárja Šafařikovo mnenje o književnem jeziku za Čehe in Slovake.

Šele zdaj do dobra razvidamo, v kako neugodnih razmerah je živel pisatelj „Slovanskih starožitnostij“ mnogo let, kako rad bi bil zapustil Novi Sad in se preselil med svoje rojake, če bi le bil mogel dobiti v Pragi kako ponižno mesto z malo plačo. In ko je prišel v Prago, moral je sprva živeti ob podpori svojih prijateljev in nekaterih patrijotičnih čeških velikašev. V takih razmerah, boreč se skoraj neprestano z neprijetnostmi vsakdanjega življenja, podal nam je vendar še tako izvrstne in globoko v razvoj slavistike zasekajoče spise. Dasi njegove razmere niso bile najugodnejše, ni se hotel udati vabilu ruske vlade in prevzeti profesure za slavistiko v Moskvi, kakor je tudi odbil jednako ponudbo pruske vlade.

Na str. 9. čitamo, da je Köppen prigovarjal ruski vladi poklicati Šafařka in Hanko na Rusko ter ja imenovati za akademika in njima izročiti spisovanje vseslovanskega slovnika. V istem času, ko ga je vabila ruska vlada na moskovsko stolico, ni bilo za njega, kakor to dobro omenja Brandl, mesta v Avstriji na kaki gimnaziji, da, celó policija je hotela pozvedeti, o čem živi! Bil je pri nji očrnjen kot panslavist; pa jedino to bi že bilo zadostovalo, da so ga zmatrali za sumnjivega, ker je bil iskren prijatelj Pa-lackemu.

Večkrat se omenja v korespondenci Dobrovský; mladi Šafařik o njem ne govori ravno spoštljivo, toda priznati moramo, da je bil slavní patrijarh slavistike v zadnjih letih svojega življenja res precěj diktatoričen in občutljiv. Če tedaj ne prizanaša Dobrovskemu, ne smemo se čuditi, da še ostreje govori o Kopitarji, o tem „Mephistophelu“, kakor ga nekateri nasprotniki radi imenujejo. Dasi je res, da je bil Kopitar v zadnjih letih

svoje starosti premalo objektivni, dá, celó nekolikokrat nepravíčen, vendar je sodba Šafaříkova, kakor danes vemo, v marsíčem prestroga (prim. str. 25, 26, 40, 43—45).

Gospod pisatelj omenja tudi nekolikrat vprašanje o „Libušnem soudu“, gledé katerega se Šafařík ni strínjaj z Dobrovskim in Kopitarjem in katero je bilo tudi prvi povod razdraženosti med njimi — toda govori o tem popolnoma mirno in trezno.

Menj ugaja drugi del knjige (67—141), t. j. popis pisateljskega delovanja Šafaříkovega in ocena njegovih zaslug za slavistiko. Res pozvedamo tukaj, kako se je moral Šafařík v Novem Sadu „boriti“ za potrebne knjige, kako je zánje pisaril prijateljem svojim na Češko in Rusko, beremo tudi, da je njegov ruski prijatelj Pogodin mnogo k temu pripomogel, da so se „Starožitnosti“ izdale že leta 1837. — poslal mu je v to zvrho 500 rubljev — toda važnost njegovih „Starožitnostij“ za ves poznejši razvitek slovanske etnografije, zgodovine etc. se veliko premalo naglašá. S tem, da nam pisatelj pripoveduje naslov posameznih poglavij in ob kratkem tudi njih vsebino, nismo zadovoljni. Kako epohalno je bilo to delo, vidi se najboljše iz tega, da se v teku pol stoletja, kajti toliko je že preteklo od izdaje „Starožitnostij“, ni našel nobeden učenjak, kateri bi bil to delo mogel nadaljevati in končati v zmislu Šafaříkovem ali vsaj predelati nekoliko prvo izdavo. Res je sicer, da se je marsikatera hipoteza Šafaříkova morala zapustiti — toda to je usoda vsake hipoteze in sploh znanosti, katera vedno napreduje — vendar je še dandanes njegova knjiga podlaga vsakega raziskovanja starejše slovanske zgodovine. In kakšno bi bilo šele delo, ko bi je bil Šafařík dovršil! Ko bi ne imeli nobenega drugega dela od njega, tedaj bi jedino to zadostovalo, da ga stavimo med prvake slovanske znanosti, in če je pri kakem drugem vprašanji zabredel na krivo pot, tedaj to iz hvaležnosti in pijetete do tega velikanskega dela radi pozabljamó spominjaje se njegovih velikih zaslug.

Kar je gospod pisatelj na str. 110. o starih Slovanih povedal in nekoliko tudi o zvrhi „Starožitnostij“, je precej romantično, pa malo verjetno. Stari Slovani pač niso bili nič boljši od drugih svojih sosedov n. pr. Germanov ter so ljubili mir takrat, kadar so ga ravno ljubiti morali, ináče pa niso bili ravno par excellence mirnoljuben národ, vsaj bizantinski pisatelji o tem ne vedó ničesa povedati, pač pa pripovedujejo o njih roparskih napadih.

Tudi o važnosti Šafaříkove razprave: „Über den Ursprung und die Heimath des Glagolitismus“ bil bi lahko pisatelj malo več povedal, kakor čítamo na str. 123. Posebno se pa pogréša ocena njegove za isti čas res izvrstne razprave: „Rozkvět slovanské literatury v Bulharsku“, v kateri je opisal najstarejšo starobolgarsko književnost točno in kritično.

Če pisatelj pravi na konci prvega dela: „Takový mučedníkom vědy byl také Šafařík; tělo jeho padlo v obět vědě, ale duch jeho žiti bude nesmrtelně ve vědě slovanské, kterou na vysoký stupeň dokonalosti povznesl,“ tedaj se v tem strinja ž njim vsakdo, kdor le količkaj pozna zasluge Šafaříkove in njegove spise, a njegov životopis iz spretnega peresa Brandlovega, bode bral tudi on z zanimanjem, kateri pozna podrobneje delavnost največjega češkega slavista, ker je v njem mnogo novega in ob jednom zanesljivega.

V drugi knjigi je opisal g. Brandl prav zanimivo in podrobno življenje nam iz ilirske dobe znanega češkega pesnika, zgodovinarja in etnologa Erben a. Tukaj se nam pripoveduje, kako je Erben nabiral svoje narodne pesmi (Písňe národní v Čechách), kako je prepisaval neumorno v raznih arhivih českých stare listine češke, latinske in nemške, važne za češko zgodovino ter je pri takih poslih bil Palackemu izvrsten sotrudnik, kateremu je n. pr. izpisal iz Pertzovih „Monumenta Germaniae“ vse stvari, ki so važne za češko zgodovino.

Razlikuje se pa ta životopis od prvega po tem, da nam pisatelj ne ocenjuje delavnosti Erbenove in njegovih jako mnogovrstnih spisov, nego da se je omejil na sam životopis; zato je pa ta tem obširnejši in vestnejši, ker se opira po večem na Erbenovo korespondenco. Kakor vemo, dopisaval je Erben pridno z našim Vrazom in g. Brandl je objavil tukaj marsikaj zanimivega iz teh pisem. Vendar bi bil gospod pisatelj morda dobro storil, ko bi nam bil povedal kratko nekaj o zaslugah Erbenovih v književnosti in slovanski znanosti in kratko ocenil njegove spise, kajti spisi, v katerih to nahajamo (Lavrovskij, Očerk žizni i dějatelnosti Erben a v Žur. Min. Nar. Pros. 1871, in nekrolog v XIV. knjigi Rada) niso vsakemu pristopni. Vsekako pa moramo biti hvaležni g. Brandlu za ta lepi životopis nam simpatičnega češkega pesnika in učenjaka.

V. Oblak.

Čakavski drobec z l. 1554.

V videmski (Udine) semeniški knjižnici je zasledil g. D. Trinko jeden list obsezajoč rokopis, pisan s prav slabo latinico. Oblika in velikost lista je navadna 4° (20.5 cm vis. in 15.5 cm šir.); popisani sta obe strani, toda zadnja ne popolnoma. List je pisan s črnilom, katero je že precēj obledelo, a tako nerazločno in slabo, da je res prav težko čitati. V jezikovnem oziru naš drobec nima nobene važnosti, v njem ne bereš nobene posebne oblike, nobenega arhajizma, jedino to prednost ima, da je *datiran*, kajti na konci rokopisa stoji: „*pifano na 1554 mifca jugna na 28.*“ Datiranih rokopisov v čakavskem narečji — da je tudi naš list v tem narečji pisan, to kaže nam že oblika *ča*, katero je gostokrat najti v njem, to nam kaže

refleks stsl. *t*, ki je *i* in glasovna skupina *šč*, za katero ima štokavščina *št*, za to govori tudi *j* m. štokavskega *dj* etc. — je prav pičlo številce, no, radi tega pa vendar še ni naš fragment bogve kake važnosti in vrednosti, ker ne smemo pozabiti, da imamo od konca XV. stol. do sredine XVI. stol. že precej tiskanih knjig, nekatere so celo dovolj obširne, o čemer se lahko prepričamo iz Kukuljevićeve Bibliografije hrvaške (posebno na str. 1—7). Kakor znano, ponaša se srbohrvaška književnost že z obširnimi pesniškimi umotvori iz te dobe, semkaj spadajo v prvi vrsti dela čakavskega pesnika Marulića.

Da kaže pravopis našega fragmenta nekoliko italijanski in ne madjarski vpliv, temu se ne bomo čudili pri čakavskem rokopisu, kakor tudi ne, da je v zaznamenovanje glasov *č*, *ć*, *š* in *šč* nedostaten in nedosleden. Najpoprej pa hočem omeniti, da se piše po italijanskem načinu *gn* za *nj*: ofquernegna, zlamegnuje, jugna; za *lj* se piše *gl*: zemgli, umiglenftua; za *j* stoji *g*: giftinu, gimil, gimamo, pristogi etc. To pravopisno posebnost nahajamo tudi v najstarejši hrvaški knjigi tiskani z gotskimi črkami, v Lekcionariji Bernardina Splječanina iz l. 1495, kjer čitamo n. pr. gospodgni, stuoritegl, poglih, in še v drugih starih tiskih n. pr. v Budinićevi knjigi Jzpravnik za jerei (1582). Za soglasnik *č* se piše *c* in *ch* n. pr. ca, ucinite, ucinih, uiche, za naš *s* stoji *f*: giftinu, grifi, fobom, bifmo etc., za glas *š* se piše *f*, *sh* in *ch*: nafi, uflifhati, pouichj; za *ž* se rabi *z* in *f*: ziuitj, tufbu, flufbu. Za hrv. soglasnik *č* se piše *ch*: odpufchujuchi, dariuajuchi; za *šč* pa stoji *sch*: odpufcha, odpufchujuchi, pofuetilifchu, prafchujmo.

Najvažnejše glasoslovne posebnosti sem že omenil; stsl. *t* odgovarja tedaj *i*: grih, gimil, di (= dē), mifica; refleks stsl. *ą* je pravilno *u* in tudi stsl. *а* odgovarja *e*. Tudi mifica ni prava izjema, nego *i* m. *e* stoji radi analogije. Štokavskega *št*, kakor omenjeno, ni najti, nego vedno *šč*: prafchujmo, odpufchujuchi etc. in tudi štokavskemu *dj* odgovarja *j* n. pr. meu (= meju), kateri predlog v isti obliki nahajamo že v starih spomenikih (Miklos. Monumenta serb. spect. histor. Serb. 176). Pri zlamegnuje (= znamenjuje) spominjamo se takoj na znani prehod *l* v *n* v nekaterih skupinah n. pr. mlogo. Ta prehod nahajamo baš pri istem deblu že v prvi polovici XV. stol., čitamo namreč v listini z l. 1434. (Miklos. Monum. serb. str. 378) zlamenitimi pečatom in v listini z l. 1498. (br. CDLXIV) zlamenim našimi. Krajni trdi *l* (stsl. *l*) je še ostal neizpremenjen: gimil, kar nahajamo n. pr. tudi v skoraj istodobnih spisih čakavskega pesnika Marulića; *l* = *l* se je ohranil v čakavščini še dandanes. V štokavskem narečju se je pa v tem času že bil vokaliziral *l*. Če ne nahajamo nobenega primera, da bi se krajni *m* nadomestil z *n*, tako se temu ne smemo čuditi, ker je to posebnost primorskih narečij.

Iz oblikoslovja mi je omeniti le malo, v prvi vrsti acc. pl. 7-dekl.: grifi. Acc. pl. na *i* nahajamo v srbohrv. že v XIV. stol., posebno pa v XV. in XVI. stol., toda take oblike s prehodom predstoječega guturala v palatale nastopajo koncem XV. stol., osobito se pa pojavljajo v XVI. stol. (Daničić, Istorija oblika 106, 107.) Te oblike smemo prištevati posebnostim čakavskega narečja, v katerem je acc. pl. te deklinacije še dandanes na *i* (cf. Archiv V, 185, Strohal, Oseb. današ. riečkoga nar. 21—24 in Nemanić, Čakavisch-Kroat. Studien I, 28), toda brez izpremembe predstojećih guturalov; zdaj se tedaj v tem narečju govori grehi (Mikuličić, Narodne pripovietke) 51, oblaki 128, vuki 18, traki 36 etc. Acc. pl. a-dekl. je v našem fragmentu na *e*: noge, zdaj je pa tudi v tej deklinaciji končnica *i* in mi čitamo v Mikuličiću nogi, ruki, divojki, suzi etc. — Instrum. sgl. oseb. zaimka je fobom, pričakovali bi morda fobum, fobun, toda v Lekcion. Bern. Splječ. se nahaja tudi mnom, tobom, sobom. To obliko si imamo na isti način tolmačiti iz sobojā kakor ženom, rukom: o glasoslovnem prehodu *v* v *m* se ne dá tukaj govoriti. V acc. pl. nahajamo že nafi, kar se tudi zdaj govori, izjednačeno z nomin. sklanjo. Tudi nom. pl., *ki* kaže nekoliko na zapad. — V sestavljeni deklinaciji je končnica gen. in dat. sgl. *oga*, *omu* (drugoga, drugomu), dandanes je pa v tem narečju navadno *ega*, *emu*, kar nahajamo že v XVI. stol. Dostavljam še to, da naš fragment rabi tudi aor. *dah*, *učinih*, *bifmo*.

O leksikalnih posebnostih našega lista tudi skoraj ne more biti govora. Omenim samó dve, tri stvari. V tretji vrsti čitamo ueche (veče), kar nahajamo že v starejših srbohrv. listinah, in sicer v pomenu plus, magis pa tudi iam (Daničić, Rječnik iz književnih starina srp. I, 112). Predlog, kateri slóve v našem fragmentu suprotiua, nahaja se v isti obliki nekolikokrat že v starih srbohrv. spomenikih, toda ima tudi drugo lice in slóve suprotivā, suprotěvā, suprotivu, suprotěvo; vse te razne oblike nahajamo že v starejši dōbi (Daničić, Rječnik III, 206). Besede umiljenstvo ne nahajam v Daničićevem slovarji, pač pa tej podobno in sorodno besedo umiljenje animi commotio, katero navaja Daničić (III, 367) že iz starejše dobe. Tako tudi v Daničići ni nobenega primera za samostalnišk. oskvernjenje, nahajamo pa v njem samó glagol oskvěrniti, tega pa že v starejših spomenikih (Daničić II, 234). Glagol prostiti v pomenu condonare, ignoscere, je nam že tudi dobro znan iz drugih srbohrv. virov (Daničić II, 463).

Kateri vrsti cerkvenih spisov pripada naš fragment, ne dá se določiti, ker je prekratek in vrhu tega še v sredini pokvarjen tako, da v sredini še ugeniti ne moremo pravega zmisla. Najbrž je pisec pri prepisu prezrl jedno vrsto in tako je nastala omenjena nejasnost v zmislu. Prof. Jagić sodi, da je naš list morda epilog kake pridige, toda kaj gotovega, kakor sem rekel, se ne dá povedati pri tako malem odlomku.

V naslednjem podajem fragment v izvirnem pravopisu, izpremenil nisem nič.

Acho ugiflinu on chi niedâ grih nima / nie gimil niche gimiti moli za gri / fi nafi: cholicho ueche mi meufobom / za grifi nafi moliti gimamò: jacho / od pufcha nâ on chomu nimamo / cabifmo od puftili: cholicho ueche / gimamo pŕiti¹⁾ jedâ drugomu me / unamj chi pref gricha oude ziuitj / ne- moremo: ca ugiflinu uidife / uouuom pofuetilifchu gofpodinomu²⁾ / dafi zla- megnuje chada di prili / chu: ugiflinu dah uâ³⁾ dachacho / ju ucinih nâ tacho da ini ucini / te: nego ca odtuoreno di upuft. 1⁴⁾ / od pufchujuchi meufobô jedan dru / gomu: acho fuprotiua chomu / gima chu tufbu: chacho i gofpo- din pŕiti⁵⁾ nâ tako i mj meu / sobom grifi prafchujmo: i fanafi grifi / meu- namj molimo itacho pouichj / put jedan drugoga noge nafe / umijemo: nâfe priftogi dariua / juchi gofpodin ouu flufbu flubu / uj iumiglēſtua iſpuniti a gnemu / fe priftogi uflifhati inaf od fua / choga ofquergnegna gricha / oci- fliti po ifucherſtu i u ifucherſtu / ica ginim joſche proſtimo na zem / gli pŕiſte inâ ina nebi.

piſano na 1554 miſica jugna na. 28.

V. Oblak.

LISTEK.

Biblijografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali:

— Gluhomutec in nja obrazovanje, z navodom, kakó gluhoneme otroke domá izrežati in v domači šoli poučevati. Spisal Janez Koprivnik, c. kr. vadnični učitelj v Mariboru. Ponatisk iz »Popotnika«. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru 1888, 8, 55 str. Cena 35 kr. po pošti 5 kr. več.

— Didaktofon. C. kr. izklj. privileg. glasbeni instrument. Sestavil Alojzij Luznik, učitelj v Škrbini (pošta Komen na Primorskem). Samozaložba. Tiskala Katoliška Tiskarna v Ljubljani 1887, 8, 8. Knjižica se pošilja vsakemu gratis in franco, kdor se oglasi zánjo pri g. izdavitelji.

— Pripovedka o vetru. Češka národná pravljica. Spisala Eliška Krásnohorská, z dovoljenjem pisateljčinih poslovenil H. Podkrajské. S sedmimi podobami. Založila »Národná Šola«, natisnila Klein in Kovač v Ljubljani 1887, 8, 66 str. Cena 50 kr.

— Šolske drobtinice. V petindvajsetletnisopomin A. M. Slomška učiteljem, odgojiteljem in prijateljem šole spisal Fr. S. Jamšek, nadučitelj in bivši c. kr. nadziratelj v Reichenburgu. Natisnil in založil J. R. Milic v Ljubljani 1887, 8, 215 str. Cena brošuranemu iztisku po 1 gld., vezanemu v platno po 1 gld. 20 kr., s pošto po 10 kr. več.

— Pedagogičski letnik, obsezajoč »Občno vzgojeslovje«, katero je po dr. Jos. Michu poslovenil Fr. Gabršek, dalje »Pouk o črtēžih« s podobami, katerega je

¹⁾ V rokopisu ima sicer ta beseda kratico, toda ne nad črko *p*, nego pri tej črki je okrogli rep mnogo podaljšan. — ²⁾ Morda gofpodinome. — ³⁾ Morda nâ. — ⁴⁾ Pred / je majhna luknjica tako, da se ne dá razločiti, katera črka je tam stala. — ⁵⁾ O tej kratiki velja isto, kar je že bilo poprej povedano.

spisal Jos. Bezljaj in razne pedagoško-didaktične spise. Knjigo je izdalo Pedagoško društvo na Krškem, natisnil jo je J. R. Milic v Ljubljani 1887. Cena knjigi je 1 gld. 20 kr.

— *Zgodovina deželne civilne bolnice v Ljubljani.* Po naročilu deželnega odbora kranjskega sestavil P. pl. Radics. Založil deželni odbor kranjski, tisk J. Blaznikovih naslednikov v Ljubljani 1887, 8, 81 str. Ista knjiga je prišla tudi v nemškem jeziku na svetlo.

— *Mabel Vaughan. Roman.* V angleškem spisala Marija S. Cummins. Poslovenil J. Jesenko. Založil pisatelj. Narodna Tiskarna v Ljubljani 1887, 16, I. del 434 str., II. del 410 str. Cena 1 gld.

— *»Popotnikov« koledar za slovenske učitelje s popolnim šematizmom etc.* II. leto. Sestavil in založil M. J. Nerat. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru 1888, 8. XVII. X 161. str. Cena 1 gld 20 kr.

„Slovan“ piše v svoji 24. št. 1. l. takó: Denašnja številka je zadnja številka „Slovanova“. Želela sva ohraniti Slovincem prvi redno ilustrovani list, a ni nama bilo mogoče. Prva tri leta delovala sva oba marljivo pri listu, morebiti celó na škodo stanovskim svojim dolžnostim. Delovala sva rada, ker sva se trudila za idejo, katera nama je bila in nama ostane vse življenje zvezda-vodnica. Poleg tega truda pa sva imela tudi denarnih žrtev, kajti slike so stale ogromnega denarja. Dasi se „Slovana“ nikdar ni tiskalo izpod 900 izvodov, vendar niso zadoščevali dohodki, da bi se bili pokrivali troški in do danes, ko prenehava izdajati list, naraslo nama je izgube 1952 goldinarjev. Večjih žrtev se od naju, katerima Rojenice niso sipale zlata v zibel, ne more zahtevati.

Jedno zavest pa imava: „Slovan“ ni izhajal zastoj. Seme, katero je vsejal, kalilo bode in rodilo stoter sad. Tudi stalna vrednost je gotova štirim letnikom „Slovanovim“, katerim po obliki in vsebini ni enakih v književnosti slovenski. Na to sva ponosna midva, ponosna pa moreta biti tudi oba gospoda urednika — prejšnji in sedanji — ker sta se z nama vred vestno trudila za list.

Sotrudnikom „Slovanovim“, ki so brezplačno ali za nezatno nagrado pisali za list, izrekava najiskrenejšo zahvalo. Leposlovne sotrudnike prosiva, naj ne odložé peresa, temveč, ako še niso, stopijo v kolo sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“ in tako dalje pomagajo bogatiti našo književnost s proizvodi svojega duhá; ostali sotrudniki pa naj se blagovolé zbrati okoli novega lista „Slovanski Svet“.

Vsem, ki so spoznali, kako važen je Slovincem ilustrovan list in so naju podpirali z naročevanjem in s širjenjem „Slovana“ v krogu znancev svojih, bodi isto tako izrečena iskrena zahvala.

Naročniki, ki so plačali naročnino za naprej, dobivali bodo zánjo, dokler bode zadoščala, „Slovanski Svet“.

Ivan Hribar, dr. Ivan Tavčar.

»Slovanski svet«. Z novim letom začne izhajati v »Narodni Tiskarni« v Ljubljani nov list z naslovom »Slovanski Svet«. Namen mu bode poučevati slovenski národ o vsem, kar se imenitnejšega vrši po širnem slovanstvu v prosvetnem in političnem oziru. Izhajal bode 10. in 25. dné vsacega meseca na šestnajstih stranéh vélike četvorke in veljal bode za zunanje naročnike za vse leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr. in za četrť leta 75 kr. Za ljubljanske naročnike in dijake veljal bode vseletno 2 gld. 80 kr., poluletno 1 gld. 40 kr. in četrťletno 70 kr. Oni naročniki, ki plačajo naročnino takoj za vse leto, prejmo, ako položé še 5 kr. za poštnino, jedno ónih slik Ljubljane, katero je izdalo letos upravništvo »Slovanovo«. Naročnina pošilja se upravništvu, pisma pa uredništvu v Ljubljani. Natančnejša naznanila izidejo kesneje po slovenskih listih. —

Lastništvo in uredništvo »Slov. Svet«.

Dvanajst večerov. Pogovori doktorja Janija z mladim prijateljem. Izdal in založil dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja. Tiskala Hilarijanska tiskarna v Gorici. 1887, 8° VI + 194 str. Cena 70 kr. — Pisatelj nam je podal tu zbirko književnih razprav, katere je bil pod zgoraj navedenim naslovom priobčil poprej v »Slovinci«. Tedaj so se spisi sami zaradi efemerne svoje oblike odtegovali pravi kritiki; polemiki pak so dajali povoda dovolj, in če nas ne vara spomin, bilo je take tudi čitati. Danes stojimo pred knjigo, katera bōdi po volji pisateljevi nekov temeljni kamen ali početek »slovstveno-kritične biblioteke — resnici v obrambo«. Lepa namera, in že zaradi tega vredna, da si jo ogleđamo natančneje. Le škoda, da nosi knjiga v sebi še vedno isto polemično seme, katero je v gori omenjeni prvi obliki rodilo prav takšen sad. Zato in ker se pisatelj peča tudi z našim listom in nekaterimi stalnimi njegovimi sotrudniki — zato nam je sila težko biti obširnim; kajti lahko bi zabredli v nasprotni greh, v neplodno protipolemiko — ali pa bi se nam očitalo, da govorimo preveč in propria causa ali pro domo Torej le kratko in stvarno!

Ni še dolgo, odkar se je zlasti med mladim narastajem katoliškega duhovstva tako nekako »od zgoraj« jelo posebno priporočati modroslovje. Ne samó ozir na to, da se je zadnja desetletja notorično zanemarljiva ta stroka po vseh srednjih in po drugih višjih strokovnih učiliščih, kamor prištevamo takisto štiri teologične tečaje, ampak tudi čut, da se le premnogokrat v duhovenskem stānu opazuje nekako ozko obzorje nasproti drugim posvetnim isto tako akademično izobraženim stanovom, katerim pa vedna dotika s širšim svetom in — le odkrito recimo! — tudi huji boj za obstanek razširja vid, vplivala sta, da se je jelo »vedi vseh ved« posvętati večje število izobraženih mož duhovskega stanā, nego je bilo to še pred malo leti obično. Posledki se kažejo tudi že v slovstvu našem, in jedna teh je knjižica, o kateri govorimo. Kot znamenje višjega, temeljitejšega izobraženja jo gorko pozdravljamo. Obžalovati pa je, da se knjiga v krogih, v katerih se je bode največ izvēdlo, ne bo tako umela »cum grano salis«, kakor bi bilo v interesu umetnosti sploh želeti. Zakaj? boste vprašali. I zato, ker se navadni čitatelj — tisti, ki se ni bavil niti z estetiko, niti z modroslovjem, ne bo brigał za to, da bi kritično čital v tej knjigi učeno razpravo o tem, kaj je lepo in pravo, ni o »različni enoti«, ni o »enotni različnosti«, kajti njemu je vse jedno, je li pisatelj jedenkrat »empiričen realiste« [in to je (!)] ali pak nekoliko stranij pozneje pridiguje »asketično mrtvičenj« (in to stori on) — ampak naši ljudje se bodo od teh abstraktnih premišljevanj obračali, ali bolje, prečitavši jih, bodo počivali pri ónih konkretnih slučajih, katere navaja pisatelj tako pogosto, da je videti, kakor bi bil sam čutil potrebo, dati si mnogokrat nekoliko duška. Tu ga pa, žāl, zapuša vsa — filozofija!

V nas Slovincih je — tako smemo danes reči, že navada pri širših ocenah naših poetov ali pisateljev sezati v katero si bōdi modroslovno sistemo, in s krepko pestjo potegniti na dan nekoliko fraz o realizmu in idealizmu, o svetožālji in o nirvani kakor čevljarško kopito in po njem urezati si debel skorenj ter istega vleči ubogemu pesniku na noge. Da se le kakšen palec prileže, pa je dobro, in če ubozega Pegazovega jahača deset kurjih oces boli in muči (pardon — pa saj poetje vendar-le navadno hodijo pes) — vse to nič ne dé — kopito je pravo! To smo že mnogokrat doživeli, in sedaj zopet A to samó ob sebi ne — škodi. Prava, pristna individualnost zōri navzlic vsakemu kopitu, in hvala Bogu, da filozof koracā vedno za poetom. V tej knjigi pa ne hodi le modroslovec za njim, pridružil se mu je — čudno, pa naravno in pri nas Slovincih od prvega sēm tudi navadno — asketični teolog, in ta je zdajci potisnil modroslovca v stran — kakor smo že gori omenili, in sedaj teolog ni več izbirčen v

pomočkah, s katerimi pobija kužnega poeta. In to — škodi! Koga hočemo imenovati v dokaz? Preširna, Jenka, Levstika, Stritarja — in koliko drugih!

V dokazilo, kako tudi g. doktor Mahnič uporablja priliko za svoje namene, navajamo samo naslednje vrstice.

Na str. 150. i. d. piše:

Junij: Devišstvo je bilo vedno in posebno čislano pri vseh národih.

Mirko: Ne pri »Zvonovcih«; vboje »stare device«!

Junij: Poslušaj dalje: Človeštvo je deviški stan vedno smatralo za nekaj junaškega ter obdajalo ga z nebeško glorio. Drugim pa, ki se čutě poklicane v plojenje, se je dovolilo to, kakor sem že rekel, le s tem pogojem, da se javno družijo v zakon in da zunaj tega nemajo staviti plodivnega čina, zatoorej pa tudi ne spolovno ljubiti se, ker ta ljubezen ni nič drugega kakor naravno pripravljavna onemu činu. Ljubezen ta je dovoljena kot *prizetna* in *uvodna* tudi onim, ki *resno* mislijo v *kratkem* skleniti zakonsko zvezo. Prostim pa in ki ne mislijo resno in kmalu v zakon stopiti, je prepovedana, zatoorej pregrešna, ker ne služi svrhi, v katero je človeku vrojena, in tako nasprotuje naravnemu redu. A posebno pogubna je taka ljubezen nezreli mladini; ako se začne za njo vnemati, jame mladenču polniti domišljijo z nečistimi podobami, otrovi mu nepokvarjene živce, izsreblje življni sok. Zatoorej pa mora vsak pravi odgojitelj pred vsem zapomniti si prevažno svarilo: ne dajaj mladini v roke zaljubljenih pesnikov, ni večje nevarnosti za mlado srce!

Mirko: Toda drugače razume to reč Stritar i glejte, kako piše: »Ne bati se mladeniči! Pridigoval vam ne bodem; v kako razmero vam je stopiti s tem svetovnim čutom, učili vas bodo vaši roditelji, izpovedniki, verski učitelji, njih poslušajte! Moj svet je ta: Ako že ljubite, ljubite na skrivnem, na dnu srca, tam naj gori večna lučica, katero ste prižgali svojemu angelu, svojemu idealu, skrivna ljubezen, najboljša ljubezen! Kaj treba vedeti svetu, kdo je vaša boginja, kake »laske« ima, oči in usta! Kako vas »peče bolečina«, kako zdihujete po noči in po dnevi Ako torej ljubiš, mladenič, ljubi záse; ne izpostavlaj svojih sladkih ali bridkih čutov v posmeh tujim ljudem, ki imajo vsak svoje potrebe in opravke«

Tako podučuje Stritar mladino!

Tako namreč piše in navaja dr. Mahnič.

Rěči moramo, da nam je prebravšim te vrste nekoliko gorko bilo v rokah, kajti stvar je tako — zasuknena, kakor tista znana trditev, da sv. Pismo uči črno na belem, »da ni Boga«. G. dr. Mahnič je namreč »pozabil« povedati, kje in v kaki zvezi piše to Stritar. V »Zvonu« leta 1876. v štev. 5. in 6., kjer po zasluženji biča óno zoperno in nezrelo »petošolsko« ljubezen, ki se skoro izključno javlja v neumnih bombastičnih ali pa sentimentalnih verzih, ki dohajajo tako pogosto iz mladeniških krogov na uredniško mizo.

Le čujte, kako piše Stritar dalje:

»Sme se peti tudi ljubezen, ako je poštena, globoko čutena; ako izvira iz krepkega moškega srca; zlasti, ako je ljubezen, tako rekoč podoba, simbol drugega čuta, kateremu je težko najti ime, podoba temnega svetozorja — svetobolja. Ali Bog nas varuj tiste blede, mlečnozobe, petošolske ljubezni! Težko je govoriti o tej nezdravi prikazni, da bi človeku ne ušla kaka morebiti preostra beseda; mislim, da umejo moji bralci, kaj menim, da tudi njim vže preseda to nezrelo, osladno pesmiženje. . . .«

Tako Stritar! Ali dr. Mahnič je s pravim »filozofičnim« mirom odkrhnul od njegovega znamenitega spisa samo prvi kos ter kaže tistega prestrašenim čitateljem: »Evo vam Stritarja — strupenega!« — Jeden bi rekel: tako ravnanje dr. Mahniča je — per-

fidno, drugi: to je — farizejsko; mi pa, ki smo v naših političnih bojih in literarnih kritikah že navajeni takih najnovejših slovenskih zvijač in potvár, ne rečemo ničesar; zgodovina slovenskega leposlovja, žal, je polna takih neveselih prikaznij in tudi ta Mahničev »coup d'état« gotovo ni zadnji.

Po drugih sličnih vzgledih v knjigi nečemo sezati, saj je tega dovolj. Tudi o tem se ne bomo pričkali, ali res Hegljev idealizem in Schopenhauerjev panteizem (sic!) toli vplival na naše mlade pisatelje — omenjamo naj le, da se nam v zadovoljstvo naše vidi, da vlada v vsem modernem leposlovju in tudi v našem nekov krepak realističen veter, ki pa nosi, in to gotovo v nas Slovencih — s seboj še vedno lahko-sanjavo meglo zdravega idealizma. Stališče pa, katerega si želi dr. Mahnič v svetovnem leposlovju, še nikdar ni bilo odločevalno in nikdar ne bode, kajti velika republika duhov, ki se klanja v svojih delih zakonom lepega in pravega, ne vprašuje po nikaki modroslovski dogmi, in danes morda bolj kakor kdaj prej veljajo ob umetniku besede velikana Goetheja, ki jih polaga na skalo priklenenemu Prometeju na jezik, namenjene silnemu Zenu:

»Hier sitz' ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei
Zu leiden, zu weinen,
Zu genießen und zu freuen sich
Und dein nicht zu achten,
Wie ich!«

In pa ta nesrečna *ljubezen*! Gori smo je omenjali le, ker je prišla sama ob sebi v óni napačni, ponarejeni in Stritarju podtikani citat. Tukaj se je hočemo dotekniti tudi le z jedno besedo. Kdor pozna razvitek našega leposlovja, ta vé, da sta bila že od nekdaj, ali recimo od Preširnovih časov sem, do današnjega dne strogi naši duhovščini »zaljubljena pesem, zaljubljen roman« najhujši zločin. »Kamen okoli vratú in na dno morja ž njim!« tako so kričali tudi za Preširnom, za Levstikom, za Jurčičem, za Stritarjem. Tako sodi tudi dr. Mahnič. Ako spiseš povest, novelo, roman ter govoriš ali slikaš pobojo, tatvino, laž, nejevero, izdajstvo, sleparstvo, igro, pijančevanje in zapravljivost — vse, vse smes! Odpusté ti tudi, ako opišeš plenitev in umor. Ako pa izpregovoriš dve besedi o kakem nežnem lici, o belih lakteh, o kodrastih laseh, o gorkem poljubi — anathema sis! — In ako zapoješ: »polno nédrije, vitka rast«, tedaj se ti odpira že dno žehtečega pekla. In pri tem je vse jedno, ako popolno ustrežeš leposlovnim zahtevam, ako primerno ali pa še preveč skrbiš, da se »dobro poplača in hudo kaznuje«, in da odnese čitatelj s seboj »čut zadovoljstva« — vse jedno — ti pohujšuješ mladino, ti potujčuješ književnost našo ... Toda stojmo! Potujčevalec književnosti naše! Tu stojimo pred besedo, v kateri se srečujeta dr. Mahnič in Stritar. Prvi trdi, da je po nemškem vplivu (Kant in Hegel) naša književnost potujčena, in med vrstami ni drugega remedija brati, nego — kristijansko-katoliško stališče. Stritar pa pravi: bratoljubje, humanitas — pravo kristijansko stališče. To je slovansko! Tu bi mi le rekli, da ni jedno ni drugo ni slovansko, namreč nobeno ne stoji na slovanski individuálnosti, ampak mi mislimo, da je treba pri nas odločno kreniti, ako hočemo imeti pravo národno slovstvo, na pot ruskih in francoskih pisateljev. O tem pa o drugi priliki kaj več, če tudi ta trditev morda ne bo vsakemu ugajala.

V oceni nekaterih pesmij, katere navaja v podporo svojih estetičnih načel, je dr. Mahnič jako srečen, kakor se tudi razprava sama tam, kjer se suče okrog stvarij in ne okrog oseb, tam, kjer govori o poetih kot poetih, sme dijalektično izvrstno in jako pametno imenovati. Škoda, da gospod doktor ne more ali neče (pri njegovi izobrazbi moramo zadnje misliti) ločiti poeta od človeka. Kdo se sicer briga za to, kaj je počel

Goethe v privatnem življenji in ljubovanji; kdo se briga za »zasebnega filistra« Schillerja; kdo očita kdaj Shakespeareju znano pravljico, da je bil zaradi tatvine zaprt; kdo Edgar Poeju, ko bere njegove srce pretresujoče povesti, da se je pisatelj sam razdejal in uničil v samem žganju; kdo misli na to, ko prebira ognjevit, z ljubeznijo in z jedino spolovno ljubeznijo napojene poezije Petrarkove, da je bil pesnik katoliški duhoven? A pri nas je drugače! Dr. Mahnič (in ne le on) Preširna ne more videti ali si misliti drugače, nego »pregrešni ljubezni vdanega, strastnega, do smrti strastnega, v ljubezni in vinu razdjavšega se, — obupanega« — torej: »mladina, čitaj, ljubi, pij, obupaj!« — To je pa vendar predebelo, da ne rečemo najmenj: nedostojno! A kaj hočemo? G. dr. Mahnič je že veliko pisal o Preširnu v latinskem in slovenskem jeziku in Preširnova popolna moralna propast mu je že *manija*. Nikdar ne more zapisati pesnikovega imena, da bi mu ne dodal nekoliko ostudnih pridevkov.

Prav odveč je tudi na str. 143., 144. premleвано in ponavljano vprašanje: Zakaj so »naši mladi leposlovci in pisatelji zapustili Stritarja in njegov dunajski »Zvon« ter obrnivši mu hrbet ustanovili brez njega novi »Ljubljanski Zvon«? Zgodovina tega ustanovljenja in vzroki, zakaj je Stritar opustil dunajski »Zvon« — vse to je dobro znano, zato je moramo misliti, da tudi gospod dr. Junij vé o tej stvari; njegovo nekoliko po lisičje zastavljeno vprašanje nam je pa deti na rovaš istega svojstva, kateremu smo zgoraj pripisovali pokvarjeni citat iz Stritarja. Gospod dr. Junij povsod kaže, da mu je dobro znana vsaka vrsta v Stritarjevem »Zvonu«. Ali moremo tedaj misliti, da bi ne bil bral, kar je Stritar pisal v V. tečaji na 384. strani svojega lista? »Jaz menim« — piše g. Stritar — »torej tako: Eno leto naj izhaja še »Zvon«, v tem času pa naj moji rojaki resno premišlujejo in prevdarjajo, kako je ustanoviti nov list, in o konci prihodnjega leta naj bode vse gotovo! Jaz menim, da pravo mesto, kjer naj bi izhajal novi list, je vendar le *Ljubljana* — sposobnih mož je tam dovolj in vsega, česar je treba. In ko bomo pisali — 1881. pozdravimo z veseljem in navdušenjem lepi novi leposlovni list slovenski, pravi »naše gore liste, rekoč: »Le roi est mort, vive le roi«, ali pa kakó drugače.« — To je menda dovolj jasno. In kdo more trditi, da so »naši mladi leposlovci in pisatelji zapustili Stritarja? Ravno tisti pisatelji, ki so kumovali novemu listu, bili so do zadnjega vstrajni sotrudniki Stritarjevemu »Zvonu«. A nekateri imenitni Slovenci so čudni možje — večni laudatores temporis acti! Ko je Stritar izdaval svoj list, vzdihovali so po pokojnem Janežičevem »Glasniku«, zdaj ko izhaja »Ljubljanski Zvon«, toži se jim po »Kresu« in dunajskem »Zvonu«. Toda vse te tožbe se nam zdé farizejske, kajti izhajajo od ljudij, katerim niti na »Glasniku«, niti na »Zvonu«, niti na »Kresu« niti na »Ljubljanskem Zvonu« ni bilo nikdar ničesar ležeče, kateri nikoli niso podpirali nobenega teh listov!

Ako je knjigi namen biti temelj »slovstveno kritični biblioteki«, potem prosimo, naj v naslednjih zvezkih »sv. Avguštin ne vlada samó v teoriji, nego tudi »in praxi«, in ne samó »in dubiis« ali »necessariis«, nego »in omnibus«. Táko početje bo bolje ugajalo vsem, koristilo pa največ hvalevrednemu podjetju samemu.

Omeniti nam je še, da je pisava prijetna, zlog jednat. Kar se tiče besednega vsopreda in tudi nekaterih slovniških oblik, bilo bi treba tu in tam popravila. Splošna oblika — *dijalog po klasičnem vzoru* — ni prav srečna, ker pisatelj ravna z njo preokorno, tako da časih kar nekako — najivno zazveni na uho.

Hrvaška književnost se v drugi polovici ravno minulega leta ni tako obnesla, kakor v prvi. Vzrok temu so takozvana dnevna literatura in književna društva, ki do dobrega poberó vse hrvaške pisatelje. V samem Zagrebu izhaja pet velikih dnevnikov, trije hrvaški in dva nemška, a sotrudniki vseh, tudi nemških, so sami Hrvatje, in med njimi prav odlični književniki. Zatorej je čudno, da sploh še prihaja na svetlo kaka

Beptista?

knjiga, ki ne spada med perijodične publikacije. Navzlic temu se je v drugi polovici minulega leta na beletrističnem polju pokazal nov, samostalen pisatelj, od katerega si smemo mnogo obetati. To je gospod *Stjepan pl. Miletić*, mlad, priden, darovit in na vse strani neodvisen moč, ki misli življenje svoje posvetiti lepi knjigi in umetnosti, zlasti dramatični. Doslej je anonimno pisal kritike o zagrebških gledaliških predstavah, in dasi še jako mlad, pokazal je dosti uma in ukusa. Zadnji čas pa je stopil pred svet s tremi deli. Prvo je »*Diogenes*«, velika zgodovinska gluma v šestih podobah, katero je spisal po znanem Šenovem romanu istega imena. Strokovnjaci sodijo, da bi se to delo z malimi izpremembami dalo prav dobro spraviti na oder. Drugo njegovo delo so »*Dilettanti*«, burka v jednom dejanji, katero so igrali v zagrebškem gledališču z dobrim vspehom. Pisatelj v tej burki graja diletantizem, in ne sodi povse krivo; ali pri vsakem narodu, zlasti pri malem, pride čas, v katerem je diletantizem koristen in celo potreben, da ugladi pot resnemu delovanju. Národní razvoj slovenski nam je za to najboljši dokaz. Tretja njegova knjižica ima naslov »*Iz raznih novina*«, odabrani sestavci o kazalištu, umjetnosti in književnosti, ki nam pričajo, s čim se je mladi pisatelj doslej največ pečal. Upamo, da bomo v prihodnje večkrat imeli prilike poročati o gospodu Miletiću. Želimo mu mnogo sreče. — Za mladim začetnikom omeniti nam je starega, zaslužnega pisatelja, bosenskega frančiškana *Grge Martića*, ki si je nekda v »*Osvetnicih*« pridobil mnogo pesniške slave, zdaj pa je v Sarajevu začel izdavati skupna »*Pjesnička djela*«, katerih bo dvajset zvezkov po 5—6 tiskovnih pol. Cena vsakemu zvezku je 30 kr. Priporočamo najtopleje tudi Slovencem to delo. — Neimenovan pisatelj je pohrvalil Kremplerjevo pripovedko »*Maca i njezina majka*«, neutrudljivi gospod *Ivan Širola* pa je preložil Molierjevo komedijo »*Umišljeni boleznik*«. Zadnja je tiskana v Senji, a prodaje se po 30 kr. — Učiteljsko društvo »*pedagogičko-književni zbor*« v Zagrebu je izdalo dve novi knjigi; prva je »*Emil ili o ugoju*«, katero je po Rousseauu pohrvalil že omenjeni Širola, druga pa je »*Sielo za zabavu i pouku*« od Janka Tomića. Naj kdo sodi o »*Emilu*«, kakor hoče, dobrega zrnja našel bo dovolj v njem; hrvaška književnost pa se je z njim obohatila za imenitno knjigo iz svetske literature. »*Sielo*« je namenjeno nežni mladini, kateri gospod Tomić v mičnih pogovorih pripoveduje povesti in črtice iz zgodovine in zemljepisa ter iz drugih virov. Isti mladini podaje gospod Ljud. Tomšić zabavnega in poučnega berila v III. zvezku svojega »*Djetinjega vrtića*«, ki se prodaje po 40 kr. Učiteljica Marija Jambrišakova je spisala II. del »*Znamenitih žena*«, v katerem ženski mladini postavlja na vzgled štiriintrideset slavnih žen grških, rimskih in slovanskih. »*Hrvaška Matica*« je to delce nagradila iz Draškovićeve zaklade. — Za hrvaško zgodovino zanimivih črtic podajata nam dve knjižici, namreč »*Gospa od Škrpjela*« od prof. Vulovića v Kotoru, in »*Carstvo-turski namjestnici u Bosni*« (1463—1878) od oč. Antona Kneževića. — Naj omenimo še gospodarski spis »*Trsni ušnaci*«, v katerem župnik Ivan Jagić vinogradnikom pripoveduje vse, kar zvedeni strokovnjaki vedó o tej žalostni prikazni, ki nam hoče pokončati vse vinograde. — Od »*Koledarjev*« so vsi stari tudi za leto 1888. zopet prišli na svetlo. Gospod *Gjuro Deželić* sam je uredil tri, od katerih ima največjo književno vrednost »*Dragoljub*«, ki je letos doživel svoj XXV. tečaj, a stoji po 1 gld. 20 kr. Druga dva: »*Hrvatski uredovnik*« (XIII. tečaj 1 gld. 40 kr.), in »*Hrvatski ročištnik*« (III. tečaj — 50 kr.), namenjena sta za vsakdanjo porabo odvetnikom, uradnikom in drugim službenim osebam. Njim podoben je »*Zvonimir*«, ki ima tudi dovolj zabavnega in poučnega berila. Drugih koledarjev, ki so bolj za dotične domače potrebe po raznih manjših mestih prišli na svetlo, tu ne bomo navajali. — Tudi časopisi bodo v novem letu vsi izhajali, kakor doslej. Pridružil se jim je le »*velike*« zabavno-poučni list s podobami »*Dom i svijet*«, ki izhaja dne 1. in 15. vsacega meseca. Izdaja in ureja ga aka-

mična knjigarna L. Hartmanna (Kugli i Deutsch v Zagrebu), a kot prvi sotrudnik podpisan je hrvaški pisatelj Nikola Kokotović. Založniki mnogo obetajo in prvi list je res lep ter ima jako raznovrstno in zanimivo vsebino. Prav veselilo nas bo, če se list vzdrži; ali žalostne dosedanje izkušnje so nas učile, da veliki listi s podobami pri nas ne morejo dolgo živeti. Bodimo iskreni, premalo nas je: Veliko domoljubje bi še zmoglo materialne žrtve, ali odkod vzeti toliko duševnega kapitala, da bi po več beletrističnih listov mogli napolniti z dobrimi izvirnimi sestavki! Bog daj, da bi se motili! »*Dom i svet*« stoji za vse leto po 6 gld., pa ga tudi Slovencem priporočamo. — »*Društvo sv. Jeronima*« šteje letos 7400 udov, katere je obdarovalo s četverimi knjižicami. Prva je »*Danica*«, koledar z lepimi podobami ter raznovrstnim zabavnim in poučnim berilom. Nobena knjiga hrvaška ni tako razširjena, kakor »*Danica*«, kajti tiska se v 27.000 istiskih, ki se vsi razprodajo. Ostale knjige so »*Svilogojstvo za puke*« od Mažuranića, »*Živinski liečnik*« od Jagića in drugi snopič »*Hrvatske poviesti*« od prof. Klaića. Kar smo rekli o prvem snopiču te hrvaške zgodovine, to tu ponavljamo z dodatkom, da gospod profesor v drugem snopiču še mnogo zanimiveje pripoveduje. — V 85. knjigi »*Rada*«, glasila jugoslovenske akademije, priobčil je Adolf Veber filozofski članek »*O istini*«, profesor Valjavec nadaljevanje »*o porabi rieči, čez u novoslovenštinu*«, prof. Nodilo peti del studije »*o religiji Srba i Hrvata*«, dr. Maixner pa »*pregled svih radnja u programima hrvatskih gimnazija i realaka od g. 1867—1886.*«

Matica Hrvatska v Zagrebu je dne 11. decembra 1887. imela prvokrat v svoji hiši letni svoj občni zbor. Predsednik presvetli gospod Ivan Kukuljević Sakcinski je ta imenitni dogodek posebno poudarjal v svojem govoru, in rekel, da bode »Matica« v svojem domu z vsemi močmi podpirala tolikanj potrebno združevanje književnikov, kolikor ji to dovoljujejo njena pravila. Potem se je med drugim zahvalil vladi za novčno podporo, ki jo je zopet naklonila »Matici«, a spomnil se je tudi rajncega Gvida pl. Klobučarića, ki je »Matici« zapustil 3000 gld. Iz obširnega poročila tajnika in blagajnika gospoda Ivana Kostrenčiča podajemo tu le najimenitnejše stavke. Od »Matičnega« doma dozidani sta dve tretjini za 50.595 gld., torej prav za toliko, kolikor je občni zbor dovolil po proračunu. Ker je zagrebško mestno starejšinstvo prostor darovalo, nosi hiša že zdaj 500 goldinarjev več, nego je ista glavnica obrestno naložena prej nosila, a vredna je danes med brati najmenj 60.000 gld. Za notranjo uravnavo »Matičnega stana« darovali so zagrebške banke, hranilnice in umrvi rodoljub dr. vitez Mašek skupaj 700 gld. Za lanijsko leto je dala »Matica« udom svojim po sedem knjig, o katerih je »Zvon« že v 8. št. 1. l. poročal. Razven teh knjig izdala je Matica tudi še 4. zvezek grških in latinskih klasikov ter hrvaško-slovenski slovarček, Za to leto je namenila udom svojim vsakemu po osem knjig! 1. Nadaljevanje »*o kucah*« od dr. Kišpatića, 2. »*Poviest rimskih careva*« od prof. Manojlovića, 3. »*Črtice iz hrvatske književnosti*« od prof. Broza, nadaljevanje, 4. »*Životopis glasbenika Vatroslava Lisinskoga*« od Kuhača, 5. Zvezek »*Šenoinih pripoviest*«, 6. jedno izvirno pripovedko, 7. in 8. dva vzorna prevoda iz tujih literatur. Za poslednje tri stavke čuva »Matica« lepih rokopisov in sicer po jedno izvirno pripovedko od Jos. Evg. Tomića in Šandora Gjalskega, črtice iz karlovškega življenja od našega rojaka Trstenjaka, prevod »Goetheove Ifigenije« od Vladislava Vežića, in Harambašićev prevod malo-ruskih »pjesničkih pripoviest« od Tarasa Ševčenka. Kako »Matica« nabira národno blágo in koliko ima že nabranih národnih pesmij, o tem je »Zvon« tudi že lani obširno poročal. »Matica« je v ta namen pozvala v Zagreb na svoj dom zopet dva mohamedovska trubadura, a v kratkem pričakuje tudi katoliškega pevca iz Bosne. Za urednika klasične biblioteke je imenovala »Matica« rojaka našega prof. dr. Avg. Musića, ki je izvrstno preložil in za tisek priredil *Herodota*. Razven prevodov

»Matica« izda v tej zbirki tudi književno zgodovino grško in latinsko, mitologijo, starine in kar bi sicer bilo potrebno. V ta namen je »Matica« od vlade dobila posebno denarno podporo. Tudi »knjižnici za hrvatske trgovce« je vlada obljubila pomoči, a »Matica« bo vsako leto po jedno ali dve knjigi te zbirke dajala na svetlo. Delo je že razdeljeno med razne pisatelje, ki so zvedeni v teh strokah. Povejmo še to, da razni pisatelji pišejo za »Matico« knjige o astronomiji in fizikalnih prikaznih, nadaljevanje občne zgodovine, opis hrvaške zemlje, opis vsega sveta s podobami, črtice iz minulosti drugih Slovanov in drugega več. Tudi misli »Matica« izdati antologijo novejšega pesništva in nekatere starejše in novejše pesnike v sijajni zunanji obliki. Povoljno kakor literarno, je tudi gospodarsko poročilo »Matičino« za minulo leto. Udov šteje »Matica Hrvatska« 6.507, a od 46.000 tiskanih knjig jih je na prodajo pri raznih knjigarjih samo še kakih 600, vse ostalo se je razprodalo! Rednega dohodka je imela »Matica« 24.814 gld., a izrednega 3.000 gld. Za knjige je potrosila 19.791 gld., a v glavnico je uložila 7.550 gld. S hišo svojo in z ustanovami za nagrade pisateljem ima zdaj vsega imenja 102.986 gld. V zadnjih desetih letih, odkar prerojeno »Matico« vodi novi odbor z neutrudljivim blagajnikom in tajnikom gospodom Ivanom Kostrenčičem, pomnožilo se je »Matičino« imetje za več nego 70.000 gld. Knjig je v teh desetih letih »Matica« izdala osemdeset v 350.000 iztiskih za 170.000 gld. Da je občni zbor to poročilo z nepopisnim navdušenjem odobril, ne trebamo posebej poudarjati; sklenil pa je, da je na pomlad »Matičin dom« dozidati, če bodo razmere ugodne. Bog daj srečo!

„Triglav“. Slovenske pesni. Za samospjev s spremljanjem klavirja. Uredil Ant. Foerster. II. zvezek. V Pragi, založnik Fr. Urbanek. Velika 8°. Cena 1 gld. 20 kr. (Pri skladatelji 80 kr.; po pošti 5 kr. več.) — Gledé obsega, oblike in namena te zbirke velja tudi o tem nadaljevalnem zvezku „Triglava“, kar je poročal „Ljubljanski Zvon“ našim čitateljem že o I. zvezku „Triglava“. Vsebinska II. zvezku pa je: 13. „Zagorska“. 14. „Nekaj novega“. 15. „Slovo“. 16. „V planinsko vas“. 17. „Vojaška“. 18. „Tolažba“. 19. „Zvonikarjeva“ (besede in napev zložil Bl. Potočnik). 20. „Svarjenje“. 21. „Vse mine“. 22. „Vesolja dom“ (besede in napev zložil A. M. Slomšek). 23. „Dolenjska“ (besede in napev zložil Bl. Potočnik). 24. „Pri luni“ (besede in napev zložil Miroslav Vilhar). — Tudi v tem zvezku prevladuje narodna pesem. Gospod skladatelj se je držal strogo narodnih napevov, a obliko dal jim je tako ljubko in umetnalo, da bodo ugajale te naše pesmi tudi najstrožjemu kritiku. V zadregi smo, katere bi imenovali najlepše, a preverjeni smo, da najde vsakdo izmed njih takih, katere je že od nekdaj rad popeval. Res veliko narodnega blaga je v „Triglavu“ nabranega. Prav živo priporočamo zbirko našemu muzikalnemu občinstvu in želimo, kar smo do sedaj pogrešali, da se narodna pesem ne udomači le v zasebnih krogih, temveč tudi pri koncertih, besedah in drugih javnih produkcijah naših slovenskih pevk in pevcev.

A. R.

Učenke v petih delih sveta. — Pod tem zaglavjem sta izšla dosedaj v založništvu Giontinijevem I. in 2. zvezek tega dela, katero je spisala francoski pisateljica *Eliza Berthet*, in katero je na slovenski jezik prevel *Anton Sušnik*. Prvi zvezek s slikano podobo na prvi strani, obseza dve mični povedki: „Darinka, mala Črnogorka“ in „Dafna, mala Grkinja“; drugi zvezek pa: „Lori, mala Zamorka“, in „Sita, mala Hindostanka“; tretji in četrti zvezek, ki pa stoprav izideta meseca februarja ali marcija l. 1888., obsezata bodeta: „Izanami, mala Japonka“, „Iuana, mala Mehikanka“, in „Ema, deklica z havajskih otokov“. — Francoska akademija znanosti je odlikovala te spise, kateri so osobito namenjeni ženski šolski mladini ter opisujejo in rišejo zanimljivim načinom kulturno stališče in položaj ženske in njene odgojevalne razmere pri raznih narodih — z nagrado „Monthyon“ v znesku 10.000 frankov. Tu bodi omenjeno, da je slavni pisatelj baron

Monthyon (1733—1810), državni svetovalec in kancelar grofije Artoaske, založil mnogo ustanov. Francoska akademija ima dve ustanovi od njega po 10.000 frankov, koji podeljuje za najboljše spise npravno-poučne. Monthyon, preselivši se na Angleško, razdelil je ondi tri milijone frankov za človekoljubne namene. Spisi Elize Berthetove so prevedeni doslej samo v češčino (od smihovskega učitelja g. Adolfa Potučka), in okrajni šolski svet praški je odobril to knjigo za šolske knjižnice. „Slov. Narod“ je pisal pred tremi leti: „Zelo bi mu bili hvaležni, ako bi se kdó lotil tega dela ter nam prevél v slovenščino za žensko mladež te spise.“ Evo jih, sezite pónje. Davno že nismo dobili v roke za naše deklice takó mikavnega spisa, kakor je v jako lični opravi (tisek Kleinmayrjev in Bambergov) in razumljivem jeziku to delo, zaradi tega je roditeljem in šolskim knjižnicam, ki hoté učenke svoje obveseliti, priporočamo z najboljšo vestjo — kajti prelagatelj pošilja te spise med svet brez vsega hrupa in krika. —k.

Drobtinice. XXI. Letnik. Vredil dr. Franc Lampe. Izdala Katoliška družba za Kranjsko. V Ljubljani, 1887. Tiskala »Katoliška tiskarna«. 295 str. 8°. Na čelu slika svetega očeta Leona XIII.

Katoliška družba za Kranjsko je izdajala do predlani »Glase«, drobne knjižice versko-poučne vsebine. Nanizalo se je XX zvezkov. Namesto 21. letnika »Glasov« pa je izšel XXI. letnik »Drobtinice« po osemnajstletnem premolku. Urednik dr. Fr. Lampe posvečuje jih »Nj. svetosti Leonu XIII., zlatomašniku, ljubljenu očetu národov.« Životopis njegov je pisal A. Kalan. Spredaj in zadaj ga spremljata slavnostni pesmi Ivana Krika. Iz drugega predalca se usipa »Govorniško blagó« in med njim tri iz nemškega preložene cerkvene propovedi Slomškovice ter štirje nagovori rajnega knezoškofa A. M. Slomškega, katere je imel l. 1862. v mariborski čitalnici Slomškov spomin se ž njimi pač ni povečeval. Čitačojem to žalostno ostalino pokojnega slovstvenega velikana zdelo se nam je, da nam je zašel v roke kakov kozmopolitiški pastirski list naših novjših »slovenskih« škofov. — Tretji razdelek »Ogledala bogoljubnega in spodbudnega življenja ali životopisi« stavi nam pred oči Italijana sv. Alfonza Ligvorijana; njegov životopis je oskrbel Slovencem iz »Slovana« znani prevajalec »Sazavskih letopisov« Ivan Müller. Potem je popisano življenje zaslužnega Nemca Adolfa Kolpinga. Kakšen domač slovenski »bogoljubnik« in »spodbudnik« ni našel mesta v životopisnem »ogledalu«. — Zadnji oddelek »Berilo podučno in zabavno« namenjen je leposlovju. Najbolj nam ugajajo »Psalmi«. Že l. 1872. podal je g. Ivan Vesel v Trstenjakovi »Zori«, izvrsten metriški prevod 22., 102., 121., 130., 136 in 93. psalma. V »Drobtinicah« iznenaja nas z novimi divnimi proizvodi te vrste.

„Nas zatreti vsi hoté,
Naših znamenj ni in ni proroka;
Božji šotor je požgan;
Kdo pové, kdaj boše konec joka?

Bog, doklej naj psuje vrag?
Tvoje Ti ime preklinja v zlobi?
Kaj ustavljaš še roko?

Dvigni jo, sovražnike vgonobi!“ (Ps. 73.).

Mogočno se glasé ti stih; velečastneje ti poljejo v duši nego sam svetopisemski izvirnik. Razven citovanega 73. preložil je g. Vesel še 95., 45., 20., 83. in 21. psalm. —

Pomen nekdanjih »Drobtinice« v našem slovstvu je velikansk. Oné so ugajale pot naši »družbi sv. Mohorja“. Obema je jednak namen: podajati slovenskemu ljudstvu tečne dušne hrane. Družba tiska knjige v 35.020 izvodih. V koliko izvodih pa morejo iziti »Drobtinice«? Slovencem je kaj malo mari literarnega gospodarstva! —n.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., čett leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnštvo v Ljubljani, v Mediatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Vabilo.

Z današnjo številko se »Ljubljanski Zvon« s čilimi močmi odpravlja na delo svojega osmega leta. Program, katerega si je »Ljubljanski Zvon« postavil pred sedmimi leti, po katerem se je zvesto ravnal ves čas svojega izhajanja, — ta program hoče neizpremenjen izvrševati tudi tekoče leto; kajti izdatna vsestranska podpora, katero je »Ljubljanski Zvon« našel pri pisateljih naših, kakor tudi pri občinstvu slovenskem, kaže nam jasno, da list v dozdanji obliki svoji najbolje ugaja književnim potrebam naroda našega.

»Ljubljanski Zvon« boče zategadelj tudi odslej v prvi vrsti gojil leposlovje v najširjem pomenu te besede.

Priobčeval bode znanstvene in ukovite razprave iz različnih oddelkov človeškega znanja.

Zbiral bode národno blagó.

Skrbel bode za točen pregled sočasnega slovenskega slovstva in imenitnejših proizvodov drugih slovanskih literatur, zlasti hrvaške, ter napósled poročal o napredovanji domačih književnih in umetnostnih zavodov.

Spisov, katere misli »Ljubljanski Zvon« priobčevati, ne bomo tukaj podrobno naštevali; samó splošno omenjamo, da so mu ohranjeni dozdanji preskušeni in priljubljeni sotrudniki njegovi.

Opiraje se na zgoraj razviti program, kakor takisto na dozdanje svoje delovanje, nádeje se »Ljubljanski Zvon«, da mu tudi tekoče leto ostanejo zvesti dozdanji njegovi prijatelji, da se pa okoli njega zberó še novi podporniki. Saj je naloga, katero mu je izvrševati, lepa in plemenita: vsestranski razvoj beletristične književnosti slovenske!

V Ljubljani 1. januarija 1887.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» » četrt leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Virhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in Janko Kersnik po	50 kr.
---	--------

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

Knjigo:

„Russland seit Aufhebung der Leibeigenschaft“

prodaje pisatelj dr. Fr. J. Celestin v Zagrebu po 50 kr.
in 10 kr. poštarine (mesto prejšnje cene 4 gld.).